

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa

Kodas 62403S113

KRISTINA MOZURAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VERTINIMAS BEI ĮTAKA PRIVAČIAM VERSLUI

Kaunas 2010

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

KRISTINA MOZURAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VERTINIMAS BEI ĮTAKA PRIVAČIAM VERSLUI

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____ doc. dr. Jūratė Matekonienė
(darbo vadovo mokslinis laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data 2010-05-14

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2010

TURINYS

SAVOKŲ SARAŠAS	4
LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ SARAŠAS	5
ĮVADAS	6
1. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ KILMĖS, VYSTYMĄ ĮTAKOJANČIŲ SĄLYGŲ IR TEORINIO VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ MODELIO APŽVALGA	10
1.1. Politinės ekonomijos ideologijos ir jų įtaka viešųjų pirkimų paradigmai.....	10
1.1.1. Liberalizmo ideologija ir jos reikšmė vertinant valstybės vaidmenį ekonomikoje.....	11
1.1.2. Nacionalizmo ideologija ir jos įtaka ekonomikos minties teorijai.....	12
1.1.3. Marksizmo teorijos apžvalga.....	13
1.2. Viešųjų pirkimų samprata bei sistemos analizė.....	15
2. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ PRAKTIKA BEI PLĖTROS KRYPTIŲ ANALIZĖ	20
2.1. Viešųjų pirkimų reglamentavimas Lietuvoje.....	20
2.1.1. Viešųjų pirkimų procedūros ir vykdymo tvarka.....	23
2.2. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas bei praktika: privalumai ir įgyvendinimo kliūtys.....	25
2.2.1. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas.....	26
2.2.2. Viešųjų pirkimų tarptautinis aspektas. Elektroniniai pirkimai.....	28
2.2.3. Elektroninių viešųjų pirkimų praktika, privalumai bei įgyvendinimo kliūtys.....	30
2.3. Darnūs viešieji pirkimai.....	35
2.3.1. Žaliųjų viešųjų pirkimų vystymosi ir reglamentavimo raida.....	35
2.3.2. Socialinis darniųjų viešųjų pirkimų aspektas.....	41
2.4. Skaidrumo principas viešuosiuose pirkimuose.....	43
2.4.1. Privataus sektoriaus nuomonė apie viešųjų pirkimų skaidrumą Lietuvoje.....	44
2.4.2. Antikorupciniai veiksniai ir skaidrumo užtikrinimas viešuosiuose pirkimuose Lietuvoje.....	46
2.4.3. Teisinė atsakomybė už pažeidimus viešuosiuose pirkimuose bei teisėtumo principo vykdymą administruojančios institucijos.....	48
2.4.4. Viešumo bei informatyvumo poreikis viešųjų pirkimų vykdymo procese.....	49
2.5. Smulkioji ir vidutinio verslo viešuosiuose pirkimuose vaidmuo.....	50
3. EMPIRINIS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ VERTINIMAS	55
3.1. Tyrimo metodologija.....	55
3.2. Dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose skatinančių veiksnių analizė.....	58
3.3. Viešųjų pirkimų proceso ir pačios sistemos trūkumų identifikavimas.....	59
3.4. Perkančiųjų organizacijų vaidmens vykdant viešuosius pirkimus vertinimas.....	64
3.5. Lietuvos viešųjų pirkimų pokyčių analizė.....	64
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	68
SANTRAUKA	71
LITERATŪRA	72
1 PRIEDAS Korupcijos prevencija.....	77
2 PRIEDAS Viešųjų pirkimų SSGG analizė.....	78

3 PRIEDAS Interviu rašytinė medžiaga.....	80
--	----

SĄVOKŲ SĄRAŠAS

Viešasis pirkimas – perkančiosios organizacijos atliekamas šio įstatymo reglamentuojamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kurio tikslas – sudaryti viešojo pirkimo – pardavimo sutartį. Šiuos pirkimus atlieka valdžios organizacijos ar joms pavaldžios įmonės ir kitos viešosios organizacijos, kurios atitinka Viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsnio reikalavimus; (Viešųjų pirkimų įstatymas, 2 str. 29 p.)

Elektroniniai viešieji pirkimai – tai elektroninė integracija visų įsigijimų darbų, įskaitant pirkimo pageidavimą, autorizaciją, užsakymą, pristatymą ir apmokėjimą tarp pirkėjo ir tiekėjo. (Baseline Scenario, (2004), [interaktyvus])

Elektroninis aukcionas – kai perkančioji organizacija pirkimams atlikti gali taikyti dinaminę pirkimo sistemą. Taikydama šią sistemą ir šios sistemos pagrindu sudarydama pirkimo sutartis, perkančioji organizacija naudojami tik elektroninėmis priemonėmis. (Viešųjų pirkimų įstatymas, 2 str. 8 p.)

Centrinė viešųjų pirkimų informacinė sistema (CPV IS) – Viešųjų pirkimų tarnybos tvarkoma informacinė sistema, skirta:

- 1) suteikti elektronines priemones viešųjų pirkimų skelbimams ir ataskaitoms teikti bei tvarkyti;
- 2) suteikti elektronines priemones viešųjų pirkimų procedūroms atlikti;
- 3) informacijai apie viešuosius pirkimus skelbti internete. (Viešųjų pirkimų įstatymas, 2 str. 3 p.)

Žalioji pirkimas – toks viešasis pirkimas, kai perkančioji organizacija įtraukia vieną ar kelis aplinkosaugos kriterijus į viešojo pirkimo sąlygas, pasirinkdama prekes, paslaugas ir darbus (toliau vadinama – produktas) ne tik pagal jų kainą ir kokybę, bet ir daromą mažesnę poveikį aplinkai vienoje, keliose ar visose produkto būvio fazėse, taip skatindama kurti kuo daugiau aplinkai palankių produktų. (Aplinkosaugos vadybos sistemos – indikatorius žaliesiems pirkimams, (2009), [interaktyvus]).

Socialinis kapitalas – normos ir tinklai skatinantys kolektyvinius veiksmus bendrai naudai.

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 Lentelė Viešųjų pirkimų politikos kaita.....	19
2 Lentelė Potencialūs centralizavimo privalumai ir trūkumai.....	28
3 Lentelė Rezultatų ir poveikio pereinant nuo „popierinių“ viešųjų pirkimų prie elektroninių aukcionų įvertinimas.....	32
4 Lentelė Viešųjų pirkimų aplinkos PEST analizė.....	54

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Viešųjų pirkimų sistema iš teorinės perspektyvos.....	17
2 pav. Viešųjų pirkimų procesas.....	23
3 pav. Elektroninių viešųjų pirkimų sklaidos planas 2008-2010m.....	34
4 pav. Veiksniai įtakojuojantys darnių viešųjų pirkimų veikimą.....	38
5 pav. Produkto visumine kaina įvertinus viso gyvavimo ciklą.....	39
6 pav. Visų perkančiųjų organizacijų 2009 m. vykdyti žalieji pirkimai (skaičius).....	40
7 pav. Visų perkančiųjų organizacijų 2009 m. vykdyti žalieji pirkimai (vertė).....	41
8 pav. SVV įmonių dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose teikiama vidinė ir išorinė nauda.....	51
9 pav. Hipotetinis viešųjų pirkimų modelis.....	53

GRAFIKŲ SĄRAŠAS

1 Grafikas. Įvykusių viešųjų pirkimų skaičius.....	24
2 Grafikas. Viešųjų pirkimų apimtys (mln.lt).....	25
3 Grafikas. 2009m. skelbiamų elektroninių ir tradicinių pirkimų vykdytų CVP IC priemonėmis palyginimas.....	35
4 Grafikas. Žaliųjų viešųjų pirkimų praktika pasaulyje 2006m.....	40

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

SVV – smulkus ir vidutinis verslas

ĮVADAS

Temos aktualumas ir jos sprendimo lygis. Viešojo sektoriaus bene pamatinis principas yra veikti visuomenės labai kuriant socialinį bei ekonominį kapitalą. Todėl ypatingos svarbos įgyja ne tik viešosios politikos krypties pasirinkimas, bet visa ko įgyvendinimas per viešuosius pirkimus. Tai tampa tarsi garantu ir galutiniu viso įgyvendinimo proceso elementu. Kitaip tariant, viešieji pirkimai yra ta stadija, kurioje tiesiogiai naudojamos finansinės valstybės lėšos. O nereikia pamiršti, jog valstybė disponuoja išties nemažais finansiniais ištekliais ir, turint omenyje vietinę rinką, yra pati galingiausia pirkėja. Todėl verslo subjektus, viešųjų pirkimų eiga įtakoja tiesiogiai ir netiesiogiai. Viešieji pirkimai gali tiek teigiamai, tiek neigiamai paveikti vietinę rinką ir dalinai įtakoti tarptautinę. Lietuvos atveju, jau pirmu žvilgsniu pažvelgus tampa aišku, jog teisėtumo ir skaidrumo principų nesilaikymas – tai problemos, su kuriomis viešuosiuose pirkimuose Lietuvoje susiduriama nuolat. Tai sukelia dvejopo pobūdžio nepasitenkinimą visuomenėje – visų pirma neskaidriai naudojami valstybės mokėtojų pinigai, antra tai iškreipia konkurenciją vidaus rinkoje. Todėl itin svarbu uždaviniu tampa viešųjų pirkimų tobulinimas būtent šiais aspektais, kurie tampa pamatu visoms viešųjų pirkimų vertybėms. Taip pat nereikia pamiršti, kad kaip minėta viešieji pirkimai turi rinką, verslo subjektų požiūrį ir nuomonę bei netiesiogiai veikia aplinką ir visuomenę. Todėl viešieji pirkimai, kaip ir daugelis kitų viešojo administravimo sferų veikiami pagrindinių pasaulio tendencijų ėmė praktikuoti darnių ir elektroninių viešųjų pirkimų koncepcijos, kurios savo ruožtu, turėtų sumažinti viešųjų pirkimų veikimo kaštus (elektroninių pirkimų atveju), bei skatinti darnų visuomenės vystymąsi (darnių pirkimų atveju). Todėl kyla klausimas kokių mastu ir kaip giliai vyriausybės formuojamas viešųjų pirkimų modelis gali paveikti privatų verslą. Šiuo atveju yra matomi tiesioginiai kontaktai tarp privataus ir viešo sektoriaus, o jų susidūrimo rezultatas viešuosiuose pirkimuose paprastai būna abipusė nauda. Tai suponuoja abipusį ekonominių tikslų siekimą, todėl daroma prielaida, jog viešas užsakovas – vyriausybė gali įvairialypiai paveikti valstybės rinką per viešųjų gėrybių tiekimą, bei turėti reikšmės makroekonominiam šalies stabilumui reguliuodama santykius su privačiu kapitalu šioje plotmėje. Todėl pirmiausia taip intensyviai keičiantis viešiesiems pirkimams, kyla klausimas, ar teisingu keliu yra einama? Ir kaip užtikrinti efektyvesnį viešųjų pirkimų funkcionimą. Apskritai galbūt dar labiau intensyvinant šį, galima sakyti viešo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimą, galima siekti dar aukštesnių tikslų, tokių kaip socialinės įmonių atsakomybės ugdymas, aplinkosauginis sąmoningumas, kokybės vadyba. Todėl šio darbo esminis klausimas sukasi ties viešųjų pirkimų poveikio privačiam verslui įvertinimu.

Problemų ištyrimo lygis. Apskritai apie viešuosius pirkimus tiek pasaulinėje mokslo arenoje, tiek Lietuvoje, labiau iš praktinio aspekto, diskutuojama ne mažai. Tačiau beveik visos

diskusijos remiasi instituciniu požiūriu t.y. viešieji pirkimai vertinami kaip viešojo administravimo dalis ir analizuojama remiantis teisiniu bei politiniu požiūriu. Todėl šioje sferoje yra atlikta keletas išsamių studijų korupcijos ir skaidrumo užtikrinimo klausimais, kuriose pateikiama ne vienas pasiūlymas, ką reikėtų pakeisti pačioje sistemoje ir kaip turėtų elgtis tiek perkančiosios organizacijos, tiek tiekėjai siekdami didesnio skaidrumo ir teisėtumo viešųjų pirkimų praktikoje. Taip pat reikia pažymėti, jog viešųjų pirkimų problemos paprastai nagrinėjamos atskirtai pasirenkant vieną ar kitą sritį, tarkime Transparency International skyrius Lietuvoje atlieka korupcijos šioje srityje studijas, Mykolo Riomerio universiteto mokslo darbuose vyrauja ir yra nagrinėjamas teisinis, kitaip tariant procedūrų neveikimo, aspektas. Žaliuosius viešuosius pirkimus kuruoja keletas specialiai tam sukurtų tinklalapių, yra nemažai ES iniciatyva atliktų projektų bei straipsnių, bet išsamių studijų Lietuvoje šiuo klausimu trūksta. Elektroniniai viešieji pirkimai šiuo metu pačiame reglamentavimo įkarštyje, nes leidžiama vis naujesnių poįstatyminių aktų, tam jog būtų sukurta pilnavertė įstatyminė bazė šiuo klausimu. Informacija apie elektroninių pirkimų poveikį bei veikimą išsamiai pateikiama daugiau užsienio šaltiniuose, kurie jau gali pateikti ilgos patirties vykdant tokius pirkimus, tyrimus, o Lietuvoje kol kas apsiribojama įstatyminių aktų medžiaga, bei centrinės viešųjų pirkimų tarnybos teikiama informacija. Tačiau viešųjų pirkimų vertinimas iš tiekėjų pusės apibrėžiant tai kaip šalies ekonomikos dalį yra nagrinėta tik keletuose monografijų, todėl, mano manymu, įvertinus visas prieš tai išvardintas priežastis, kodėl viešieji pirkimai vis dėlto yra tiesiogiai susiję ir su privačia sfera bei verslo organizavimu, šiuo baigiamuoju darbu siekiu ištirti šį viešųjų pirkimų aspektą išsamiau.

Kadangi valstybės įtaka per viešuosius pirkimus privačiam sektoriui yra labai svarbi rinkos formavimo bei kartais netgi gyvybiškai svarbi verslo subjektų egzistavimo aspektu, šio darbo **objektas** būtų viešųjų pirkimų praktika Lietuvoje.

Šio darbo **tikslas** yra išanalizuoti ir įvertinti valstybės daromą įtaką privačiam verslui per viešuosius pirkimus.

Įgyvendinti darbe užsibrėžtą tikslą bus siekiama tokiais **uždaviniais**:

1. Apžvelgti viešųjų pirkimų kilmės ir vystymosi tendencijas teorinėje plotmėje aptariant nūdienoje susiformavusį viešųjų pirkimų pamatinį modelį teisiniu pagrindu bei išsivysčiusią praktiką Lietuvoje.
2. Išanalizuoti elektroninių viešųjų pirkimų galimybes, naudą bei įgyvendinimo proceso eigą Lietuvoje atsižvelgiant ir tarptautinį šių pirkimų aspektą.
3. Atskleisti visuomenės ir verslo subjektų dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose nuomonę apie skaidrumo, teisėtumo, dalyvavimo problemas bei pateikti tų problemų sprendimo pasiūlymus bei alternatyvas.

4. Įvertinti viešųjų pirkimų kaitos procesus bei inovacijas apžvelgiant esminius darniųjų viešųjų pirkimų aspektus ir poveikį visuomenei, rinkai bei įvertinti tokių pirkimų kūrimo ir naudojimo pažangos dydį Lietuvoje.
5. Pasitelkiant tyrimą palyginti ir įvertinti kuo skiriasi realiai praktikoje veikianči Lietuvos viešųjų pirkimų sistema nuo traktuojamos teorijoje ir nustatyti, kokį poveikį šios sistemos netobulumai turi privačiam verslui.

Baigiamajam darbui buvo pasirinktas aprašomasis - kokybinis tyrimo metodas. Kokybinis metodas buvo pasirinktas dėl šiai situacijai tinkamo duomenų rinkimo būdo, kai aprašant fenomeną, situaciją, problemą ar įvykį, nemandoma pasikeitimų išreikšti skaičiavimais. Duomenų rinkimas vykdomas apklausos būdu, imant interviu iš suinteresuotųjų juridinių asmenų.

Pirmame darbo skyriuje pateikiamos numanomai viešiesiems pirkimams turėjusios įtakos politinės ekonomijos ideologijos siejant jas su viešųjų pirkimų kilme, atskirai aptariant liberalizmo, nacionalizmo ir marksizmo teorijas su kai kuriomis tolesnėmis jų atmainomis. Taip pat aprašoma bendro viešųjų pirkimo modelio pasaulyje sudedamosios dalys ir tvarka, paskirtis ir principai. Antrajame skyriuje nagrinėjama viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas ir vykdymas Lietuvoje išskiriant pagrindines procedūras, administruojančias institucijas ir viešųjų pirkimų dalyvius. Išsamiai aptariama e-pirkimų vystymo eiga Lietuvoje, jų naudojimas ir plėtros galimybės. Atskiru poskyriu išskirta ir darnių viešųjų pirkimų kriterijaus steigimas Lietuvos viešųjų pirkimų praktikoje, šių kriterijų įgyvendinimo kliūtys ir paskatos. 2.5. poskyris skirtas vienai opiausių viešųjų pirkimų problemų aptarti – skaidrumo neužtikrinimas ir korupcija viešuosiuose pirkimuose. Šiame poskyryje apžvelgiama visuomenės nuomonė apie skaidrumą viešuosiuose pirkimuose, identifikuojami antikorporciniai ir skaidrumą užtikrinantys veiksniai bei nustatoma kokia yra teisinė atsakomybė už prasižengimus. Paskutiniajame antro skyriaus poskyryje analizuojama smulkaus ir vidutinio verslo vaidmuo viešuosiuose pirkimuose. Trečiasis baigiamojo darbo skyrius skirtas valstybės daromos įtakos per viešuosius pirkimus įvertinimui pasitelkiant tyrimą. Pirmame šio skyriaus poskyryje išskiriama tyrimo metodologija. Antras poskyris – pirmoji tyrimo rezultatų dalis, kurioje siekiama identifikuoti veiksnius skatinančius privatų verslą dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Trečias poskyris skirtas viešųjų pirkimų trūkumų atskleidimui. Ketvirtame poskyryje analizuojamas perkančiųjų organizacijų vaidmuo. Paskutiniame poskyryje išskiriami ir vertinami viešųjų pirkimų pokyčiai maždaug 5-erių metų laikotarpyje.

Tam jog, literatūros analizė būtų kuo išsamesnė buvo remtasi įstatyminiais aktais, straipsniais moksliniuose žurnaluose bei internetinėse duomenų bazėse bei monografijomis. Pirmajai teoriniai darbai daliai polemizuojant liberalizmo, marksizmo ir nacionalizmo temas ypač naudingos buvo *Roberto Gilpino monografija tarptautinių santykių poiltinė ekonomija, (1998), taip pat Miltono Friedmano monografija Kapitalizmas ir laisvė, (1998), Friedricho A. Hayeko monografija*

Individualizmas ir ekonominė tvarka (2002). Apžvelgiant viešųjų pirkimų sampratą bei procedūras didžiaja dalimi buvo remtasi *Viešųjų pirkimų visais įstatymais* pradedant nuo 1992m. ir baigiant naujausia 2010-03-02 redakcija. Taip pat remtasi *poįstatyminiais aktais ir LR Vyriausybės nutarimais*, reglamentuojančiais elektroninių viešųjų pirkimų ir žaliųjų pirkimų tvarką. Nagrinėjant elektroninius viešuosius pirkimus ypač svarų indėlį turėjo *ES 2004/18/EK ir 2004/17/EK direktyvos*, taip pat *Impact Assessment Action Plan on electronic Public Procurement Part 2: Baseline Scenario (2004)*, *Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas (2004)*. Elektroninių viešųjų pirkimų poveikis vietiniai rinkai buvo pateiktas remiantis *Ramboll Management. Impact Assessment Action Plan on Electronic Public Procurement. Part 2: Baseline Scenario (2004)*. Įvertinant tarptautinį elektroninių viešųjų pirkimų aspektą ir diskriminacines apraiškas racionaliuose pirkimuose daug reikmės turėjo *Rimos Ambrazevičienės, Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida, (2004), Nr. 59(51.)*, nagrinėjant skaidrumo temą labiausiai remtasi *Transparency International Lietuvos skyriaus atliktais tyrimais bei straipsniais*, jų vadovo *Ryžio Juozapavičiaus monografija Kaip praskaidrinti viešuosius pirkimus (2006)*, , taip pat Ūkio ministerijos galimybių studija *Viešųjų pirkimų centralizavimo galimybių Lietuvoje studija (2006)*. Nagrinėjant atsakomybės už pažeidimus viešuosiuose pirkimuose didelė indėlį turėjo kitas *Rimos Ambrazevičienės straipsnis, Teisėtumo užtikrinimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus, Jurisprudencija Nr. 46(38)*, šiuo klausimu buvo apžvelgti *Civilinis ir Baudžiamasis kodeksai. O analizuojant žaliųjų viešųjų pirkimų potėmę svarbūs buvo: Aplinkosaugos vadybos sistemos – indikatoriai žaliems pirkimams (2009) [interaktyvus]; Šiaudinio Andriaus straipsnis (2008-12-15). Aplinkosauginiai kriterijai žaliuosiuose viešuosiuose pirkimuose, [interaktyvus];*

Šis baigiamasis darbas tiek teoriniu, tiek praktiniu atžvilgiu yra reikšmingas, nes ekonominis viešųjų pirkimų aspektas ligšioliai buvo labai menkai tyrinėtas Lietuvos mokslinėje plotmėje. Iš teorinės pusės buvo bandoma susieti viešųjų pirkimų kilmę su politinės ekonomijos ideologijomis ir atrasti šių teorijų požymius šiuolaikiniame pasaulyje susiformavusiame viešųjų pirkimų modelyje. Vertinant šio darbo praktinį aspektą susiejus tyrimo gautus rezultatus su analitine darbo medžiaga nustatyta esminiai viešųjų pirkimų poveikio privačiam verslui elementai ir sritys. Atskleista reali viešųjų pirkimų praktika, kuri leido įvertinti valstybės numatytų tikslų įgyvendinimo efektyvumo laipsnį. Realios praktikos išanalizavimas leido dar tiksliau įvertinti tobulintinas viešųjų pirkimų sritis, bei nišas kuriose progresas tikėtinausias.

Darbe yra įvadas, 3 skyriai, išvados ir pasiūlymai, santrauka bei literatūra. Darbo apimtis yra 76 p. be priedų. Darbe yra 4 lentelės, 9 paveikslai, 4 grafikai, 3 priedai ir 72 šaltiniai.

1. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ KILMĖS, VYSTYMĄ ĮTAKOJANČIŲ SĄLYGŲ IR TEORINIO VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ MODELIO APŽVALGA

Viešieji pirkimai paprastai yra valstybės politikos įgyvendinimo ir jos funkcijų administravimo įrankis. Būtent toks finansų panaudojimo modelis buvo pasirinktas ne be reikalo. Iš esmės valstybės finansai yra visos visuomenės ištekliai. Viešųjų pirkimų atsiradimo aplinkybės susiklostė šimtmečių eigoje ir tam tikros politinė bei ekonominės ideologijos turėjo nemažą poveikį viešųjų valstybės gėrybių tiekimo modelio susiformavimui. Viešųjų pirkimų paradigma ir procesas nūdienoje yra pakankamai aiškūs ir vienaip ar kitaip pritaikomi visame pasaulyje.

1.1. Politinės ekonomijos ideologijos ir jų įtaka viešųjų pirkimų paradigmam.

Viešieji pirkimai, arba viešasis tiekimas žmonijos naudojami ne vieną tūkstantmetį, nes pirmosios rašytinės žinios apie viešąjį tiekimą siekia Sirijos laikus 2800-2400 m. p. Kr., kai viešųjų pirkimų įstatymai buvo rasti užrašyti ant raudonų molio lentelių: „50 ąsočių kvapniųjų aliejų už 600 mažų saujų grūdų“. Taip pat, požymių apie viešą tiekimą būta ir Kinijoje kai 800m. pr. Kr. buvo mainomasi šilku su Graikų kolonija. Jungtinėse Amerikos valstijose viešieji pirkimai savo atsiradimu datuojami laukui, kai atsirado pirmosios savivaldos ir federalinis susiskirstymas. Kolonijose ir gyvenvietėse spausdinimas buvo viena iš tų paslaugų, kurias pagal sutartį užsakydavo vyriausybė iš privačių spaustuvų. Bet tuo metu dar nebuvo profesionalių šios srities tarnautojų: prekės ir paslaugos buvo tiekiamos vyriausybei per įgaliotinius, kurie turėdavo įgaliojimus ką pirkti, tarkime, kariuomenei, ką pirkti administracijai. Taip buvo iki vėlyvų 1800-ųjų, kai valstybės leidžiamoji valdžia ėmė kurti valdybas ir biurus, kurie buvo atsakingi už tiekimą. Reikia pažymėti, jog tuo metu centrinis tiekimas buvo dar sunkiai įmanomas, todėl tai buvo atliekama lokaliai pagal kiekvienos savivaldos poreikius. 1810 m. Oklahomos valstija buvo pirmoji iš visų, kuri įsteigė centralizuotą viešųjų pirkimų valdybą, kuri kontroliavo visas miestų agentūras, savo valstijoje. Vėliau šiuo pavyzdžiu pasekė ir kitos JAV valstijos ir maždaug iki 1920 bene visos valstijos turėjo centrinės viešųjų pirkimų valdymo agentūras, kurios tapo privaloma institucija, siekiant tinkamai tiekti gėrybes piliečiams. (Khi.V. Thai, (2001), p. 11-12)

Kaip matyti viešųjų pirkimų arba viešojo tiekimo atmainų būta žmonijos istorijoje dar keli tūkstantmečiai prieš Kristų, tačiau tokie viešieji pirkimai, kokius įprasta matyti nūdienoje ėmė formuotis trijų politinių ideologijų sankirtoje: liberalizmo, nacionalizmo ir marksizmo. Visus šiuos požiūrius arba ideologijas vienijo tie patys diskusiniai klausimai susiję su trimis moraliniais ir intelektualiniais konfliktuojančiais požiūriais į rinkos vaidmenį bei reikšmę visuomenei ir ekonomikos reikalus organizacijoje. (Gilpin, (1998), p. 56) Šie požiūriai turėjo didelę įtaką viešųjų

pirkimų vystymuisi, nes kiekvienas iš jų paliko savotiškus ženklus, kurie atspindi kiekvienos iš jų įsitikinimus.

1.1.1. Liberalizmo ideologija ir jos reikšmė vertinant valstybės vaidmenį ekonomikoje.

Prieš tai minėtos ideologijos išsivystė paskatintos viena kitos atsiradimo kaip priešprieša, todėl iki šiol jos kelia daugybę diskusijų. Taigi liberalizmas, atsiradęs Švietimo amžiuje Adamo Smitho bei kitų darbuose, buvo merkantilizmo atsvara ir įsitvirtino ortodoksinėje ekonomikoje. Liberalizmo šalininkai, kaip teigia Gilpin, vadovaujasi mintimi, kad politika ir ekonomika, bent jau idealiu atveju, egzistuoja kaip atskiros sritys. Jie mano, jog dėl efektyvumo, augimo ir vartotojų pasirinkimo rinka su politika neturėtų būti susijusi. (Gilpin, (1998), p. 57). Friedmanas liberalizmą vertina šiek kitu kampu ir teigia: „jog liberalui priimtinos priemonės – tai laisva diskusija ir savanoriškas bendradarbiavimas, taigi nepriimtina jokia prievartos forma. Idealas – visiškai atsakingų individų tarpusavio sutarimas, kurį galima pasiekti per laisvę ir išsamią diskusiją. Todėl remiantis šiuo požiūriu, rinkos vaidmuo ypatingas tuo, kad ji leidžia atsirasti tokiam susitarimui be komformizmo būtinybės; ji yra tarsi efektyvaus proporcinio atstovavimo sistema.“ Tačiau Friedmanas kritikuodamas visišką komformizmo nebuvimą rinkoje, pabrėžia, jog: visiškai aišku, jog yra skričių, kur proporcinis atstovavimas – neįmanomas. Aš negaliu gauti vienokį, mano geidžiamą, o jūs kitokį, savo geidžiamą, šalie gynybos kiekį. Dėl tokių nedalijamų dalykų galima ginčytis ir diskutuoti, bet galiausiai reikia susitaikyti su komformizmu. Būtent tokie nedalijami dalykai – o individo ir šalies apsauga nuo prievartos yra vienas iš svarbiausių – neleidžia pasikliauti vien individualia rinkos veikla. Jei nenaudojame dalį savo išteklių tokiems nedalijamiems dalykams, turime imtis politinių priemonių nesutarimams šalinti.“ (Friedman, (1998), p.29-30).

Taigi XIX a. ir XX a. pradžia Vakarų pasaulyje išsiskiria kaip neregėta istorijos raidos išmintis. Politinė laisvė čia akivaizdžiai ėjo išvien su laisvąja rinka ir kapitalistinių institucijų plėtra. Todėl ta ekonominės sąrangos rūšis, kuri tiesiogiai garantuoja ekonominę laisvę, būtent konkurencinis kapitalizmas, padeda įtvirtinti ir politinę laisvę, nes ji ekonominę galią atskiria nuo politinės ir taip leidžia kiekvienai jų riboti kitą. (Friedman, (1998), p.17). Todėl kapitalizmas tiesiogiai siejasi su liberalizmu. Apskritai kapitalizmas nemažai kritikos susilaukęs reiškinys, tačiau Liudwig von Mises aktyviai giną šią pakraipą teigdamas, jog kapitalizmas išjudino paprotinę teisę į turtą ir galimybes kaupti kapitalą, paskatino masinės gamybos užuomazgas, skatino konkurencijos atsiradimą, kuris savo ruožtu įtakojo inovacijas (geležinkelio – ir benzininio transporto atsiradimas). (Mises, (2006), p. 25-37).

Taigi siekiant abipusės naudos į procesą įsijungia visos jėgos, tai ir pelnas, nauda ir konkurencija. Liberalizmui ir kapitalizmui laisva rinka ir konkurencija, buvo esminės sąlygos

užtikrinančios šių ideologijų teigiamą egzistavimą, todėl konkurencija šių dienų rinkos ekonomikos pagrindas. Rinkos ekonomika – tai ekonominių santykių (prekių ir paslaugų pirkimo ir pardavimo) sistema, kurioje veikia rinkos savireguliacijos mechanizmai: paklausa ir pasiūla, kainų sistema ir konkurencija. Todėl konkurencija:

- ✓ Priverčia palaikyti didelį verslo aktyvumą, ieškoti naujų ekonomikos augimo galimybių;
- ✓ Turi ir neigiamą, griaunantį poveikį – sunaikina neefektyvias, nesugebančias konkuruoti verslo formas.

Konkurencija – tai savotiškas ekonominės prievartos mechanizmas, priverčiantis palaikyti aukštą veiklos aktyvumo lygį, nuolat ieškoti naujų ekonomikos augimo galimybių (Rakauskienė, (2006), p. 41-42).

Daugelis autorių konkurenciją apibrėžia kaip varžymąsi, rungtyniavimą kurioje nors ūkio srityje. R. Whish supranta konkurenciją „kaip kovą arba varžybas dėl pranašumo, o verslo pasaulyje – siekimą pranašumo užkariaujant vartotoją arba verslą rinkoje“. (Ekonomikos modernizavimas, (2007), p. 220-221).

Hayekas savo monografijoje „Individualizmas ir ekonominė tvarka“ kritikuoja idealios konkurencijos sąlygas ir galiausiai išvadoje filosofiškai reziumuoja: „jog konkurencija iš esmės yra nuomonių formavimo procesas: skleisdama informaciją ji kuria tą ekonominės sistemos vienybę ir darną, kurią postuluojuame suvokdami ją kaip vieną rinką. Ji formuoja žmonių požiūrį į tai, kas geriausia ir pigiausia, ir būtent jos dėka žmonės gali pažinti bent jau tas galimybes ir alternatyvas, kurias faktiškai ir pažįsta. Taigi, ji yra procesas, kuriam vykstant dorojamasi su nepaliamajama duomenų kaita ir kurios reikšmė lieka visiškai nesuvokta bet kurios teorijos, postuluojančios šių duomenų pastovumą“. (Hayek, (2002). P. 106).

Taigi, šiuolaikiniai viešieji pirkimai, o ypač paveikti naujosios viešosios vadybos principų vadovaujasi lygios konkurencijos sąlygomis ir visaip ją skatina. Viešieji pirkimai turi liberalizmo požymių kalbant apie vertės už pinigus ir konkurencingumo principų laikymąsi. Tuo šie sandoriai tampa panašūs į sandorius tarp privačių klientų. Labiausiai skiriasi tuom, jog yra nustatyta reglamentuota tvarka. Taip pat vis dažniau dalis viešųjų gėrybių tiekimo prerogatyvos perduodama į grynai privačias struktūras, taip dar labiau atsiribojant nuo viešo tiekimo (privataus kalėjimo Lietuvoje statybos, greitosios pagalbos perdavimas privačiai sferai ir pan.)

1.1.2. Nacionalizmo ideologija ir jos įtaka ekonomikos minties teorijai.

Ekonominis nacionalizmas išsirutuliojęs iš ankstyvojo modernaus periodo valstybės vyrų praktikos, ekonomikos ir politikos santykiuose teigia bei gina politikos primatą. Iš esmės tai yra valstybės kūrimo doktrina, pagal kurią rinka turi būti pajungta valstybės tikslams. Šios doktrinos

kertinis akmuo yra tvirtinamas, kad politiniai veiksniai turi, ar bent jau turėtų, lemti ekonominius santykius. (Gilpin, (1998), p. 57) Per pastaruosius keletą šimtmečių ekonominis nacionalizmas patyrė keletą metamorfozių, iš kurių pažymėtini: merkantilizmas, valstybiškumas, protekcionizmas, vokiečių istorinė mokykla, neoprotekcionizmas. Šiuo metu nacionalizmas kaip ir kitos ideologijos paliko tik tam tikrus savo bruožus ir vienas iš nūdienoje ryškiausių nacionalizmo bruožų, tai laikymasis nuomonės, jog tarptautiniuose santykiuose pirmenybė turi būti atiduodama valstybei, nacionaliniam saugumui ir kariniai galiai. Plisdamas ankstyvajame šiuolaikinės epochos periode, ekonominis nacionalizmas buvo veikiamas XVI, XVII, XVIII šimtmečių politinio, ekonominio bei karinio vystymosi ir juos atspindėjo tokiu būdu: nuolatinėje konkurencijoje susiformavo galingos nacionalinės valstybės; iškilo iš pradžių prekybai, o vėliau vis daugiau gamybai atsidavusi klasė; dėl pokyčių pačioje Europoje, taip pat atradus naują pasaulį su jo ištekliais, suaktyvėjo ekonominė veikla. Todėl nacionalistai turėjo rimtą pagrindą prekybą ir nacionalinę saugumą sutapatinti. Dėl įvairių priežasčių svarbiausias nacionalistų tikslas yra industrializacija, peržengdama savo ribas, kaip išorinis veiksnys, daro įtaka ekonomikai ir skatina bendrą vystymąsi. Taigi ekonominis nacionalizmas savo nepiktybine, arba gynybine, forma stengiasi apginti savo šalies ekonomiką nuo išorinių ekonominių ir politinių jėgų. (Gilpin, (1998), p. 65). Vienas iš nacionalizmo pavyzdžių viešuosiuose pirkimuose XIX a. kai tam tikrose valstijose JAV buvo nuspręsta viešus statybų kontraktus pasirašyti su vietinėmis firmomis, siekiant jas apsaugoti nuo ateivių kompanijų iš kitų regionų. (McGrudden, p. 258)

Ypač padidėjus pastarąjį dešimtmetį pasaulio globalizacijos mastams, ekonominis nacionalizmas ar geriau galbūt reikėtų protekcionizmas palaipsniui beveik nunyko ir laisva rinkos ekonomika išivyravo bene didžiojoje pasaulio dalyje. Šiuos poslinkius ypač skatina ES, Šengeno erdvės plėtimasis, Pasaulio prekybos organizacija ir kt. Todėl viešieji pirkimai ne išimtis, ir dar prieš dešimtmetį Lietuvoje buvo sudarytos sąlygos pirkimuose dalyvauti tik Lietuvos privačiam verslui, kol galiausiai reikėjo įvykdyti ES direktyvas ir visus atvirus konkursus paversti tarptautiniais konkursais, taip šią rinką atveriant ir užsieniui.

1.1.3. Marksizmo teorijos apžvalga.

Marksizmas XIX amžiaus viduryje atsirado kaip atsakas liberalizmui ir klasikinei ekonomikai, teigė, kad politiką lemia ekonomika. Pasak marksistų, politinių nesutarimų priežastis yra klasių kova dėl turto pasidalijimo. Iš to daroma išvada, jog panaikinus rinką ir klasinę visuomenę, liausis ir politinės rietenos. Šias idėjas iškėlė visiems gerai žinomi Karlas Marxas ir Friedrichas Engelsas. Kaip žinia, šia teorija pasinaudojo Leninas ir nusprendė remdamasis šia ideologija ją perrašyti ir pritaikyti komunizmui. (Gilpin, (1998), p. 74). Kaip teigia Misen valdiško

planavimo sąlygomis žmogus yra tarsi kareivis armijoje. Kareivis neturi teisės pasirinkti dalinio, vietos, kurioje jis norėtų tarnauti. Todėl socialistinėje sistemoje viskas priklauso nuo išminties, talento ir gabumų tų žmonių, kurių rankose valdžia. Į tai, ko nežino aukščiausias diktatorius (arba jo komitetas), neatsižvelgiama. Tačiau žinios, kurias žmonija sukaupe per savo ilgą istoriją, vienam žmogui tiesiog neaprepiamos; per amžius sukaupta tiek mokslo ir technikos žinių, kad vienas, net ir gabiausias žmogus, negali visko žinoti. (Misen, (2006), p. 55-59) Šiuolaikinį socializmą išsivysčiusį iš šios pakraipos suprantame gana skirtingai nei jo pradininkai, ypač atskiriant sovietinį socializmą. Šiuolaikinis, skandinaviškas socializmas siejamas su socialinių laisvių užtikrinimu ir kertiniu akmeniu tampa ne klasių suvienodinimas ar laisvos rinkos nebuvimas, bet visuomenės socialinių garantijų užtikrinimas. Todėl kaip tvirtina Hayekas, daugiau nei pusšimtį metų idėja, kad sąmoningas visų visuomenių reikalų reguliavimas duotų geresnių rezultatų nei regimai chaotiška nepriklausomų individų sąveika, tolydžio patraukia vis daugiau protų, ir šiandien pasaulyje turbūt nėra jokios politinės grupės, kuri vienokiais ar kitokiais tikslais nepropaguotų beveik visos žmogiškosios veiklos centralizavimo valdymo idėjos. Todėl autorius iš dalies pažymi takoskyrą socializmo ideologijoje. Ankstyvojoje stadijoje periodo, kai vis labiau plito tikėjimas centrinio planavimo idėja, istoriškai būtų teisinga be didesnių išlygų socializmo idėją tapatinti su planavimu. Taigi, bendras socializmo siaurąja „protetariškojo“ socializmo prasme tikslas yra visuomenės neturtingųjų klasių padėties pagerinimas perskirstant iš nuosavybės gaunamas pajamas. (Hayek, (2002). p. 119,128)

Šiuo metu Vakarų pasaulyje, o ypač ES galima drąsiai teigti, jog skatinama socialiai orientuota rinka ir europinės gerovės modelis. Ir socializmas tapatinamas su socialinių garatijų užtikrinimu. Tokios rinkos branduolys – rinkos ekonomika, kurios pagrindinis tikslas ir uždavinys – ekonominio efektyvumo ir pelno siekimas. Rinkos ekonomika, įgyvendindama šį tikslą, tam tikra prasme automatiškai išsprendžia ir kai kuriuos socialinius klausimus – užtikrina užimtumą, darbo užmokestį ir kita. Tačiau rinkos ekonomika remiasi konkurencija, nebudoma socialinio teisingumo. Visi socialiniai dalykai – jai nesvarbūs, todėl rinka yra žiauri, nuožmi, ciniška, negailestinga. Socialinį teisingumą laiduoja valstybė įsikišdama į ekonomiką ir perskirstydama sukurtas materialines gėrybes, kurdama mokesčius, socialinio draudimo politiką, teisinio reguliavimo būdus. Taigi valstybės savo valia suteikia rinkai socialiai orientuotą kryptį. Todėl šiuo metu, ypač ES, plinta socialiai orientuota rinka:

- ✓ Rinkos ekonomika;
- ✓ Valstybės dalyvavimas ekonomikoje
  - teisinis reguliavimas;
  - gyventojų pajamų reguliavimas;
  - darbo santykių teisinis reguliavimas;

- socialinė apsauga;
- perskirstymas. (Rakauskienė, (2006), p. 52-53).

Viešieji pirkimai per pastaruosius 5 metus įgauna vis daugiau socialinio atspalvio, kai per pirkimus siekiama visuomenės gerbūvio ir teigiamos įtakos aplinkai. Tai būtų ir aplinkosauginių kriterijų atsiradimas viešuosiuose pirkimuose, darbų pirkimas iš socialinių grupių – socialiniai viešieji pirkimai. Galiausiai žiūrint per tą pirminio socializmo idėjos prizmę, viešųjų gėrybių tiekimas yra paliktas viešajam sektoriui, t.y. viešieji pirkimai taip ir vadinasi, nes jų pobūdis yra viešų interesų tenkinimas kitaip tariant tarnavimas ir nauda sociumui.

1.2. Viešųjų pirkimų samprata bei sistemos analizė.

Valstybės politika ekonomikos, jos raidos ir modernizavimo srityje turi įtakos ne tik ekonominiam gyvenimui, ekonominei raidai, bet lemia ir situaciją visuose kituose gyvenimo sektoriuose: šiuo atžvilgiu galima teigti, kad valstybės politika ekonomikos turi įtakos daugialypiems pokyčiams visose ne tik ekonominio, bet ir socialinio, politinio, kultūrinio gyvenimo, taip pat technologijų pažangos, aplinkosaugos ir kitose srityse. (Ekonomikos modernizavimas, (2007), p. 28). Todėl pagrindinės vyriausybės veiklos kryptys yra šios:

1. Šalutinio poveikio efektų reguliavimas (aplinkos teršimo prevencija);
2. **Visuomeninių gėrybių tiekimas** – nepriklausomai nuo to, kas mokama už šias gėrybes, jomis naudojasi žmogus – tai kultūra, mokslas, švietimas, sveikatos ir krašto apsauga;
3. Informacijos asimetrijos šalinimas – jei gamintojas daugiau informuotas nei vartotojas, vadinasi yra asimetrija; žmonių sveikata priklauso nuo gamintojo kenksmingos taršos, kokybės reikalavimų, vartotojo teisių.
4. Socialinės nelygybės mažinimas – kiekvienoje valstybėje visada yra žmonių, kurie negali visaverčiai konkuruoti rinkoje. Vadinasi, jais turi pasirūpinti valstybė.
5. Makroekonominio stabilumo užtikrinimas pinigų, fiskalinės, gyventojų pajamų ir užsienio ekonominės politikos svertais;
6. Konkurencijos skatinimas ir antimonopolinė politika;
7. Ekonominės veiklos teisinės bazės sukūrimas. (Rakauskienė, (2006), p. 85-86)

Viešieji pirkimai siejasi su šiomis vyriausybės kryptimis tiesiogiai ir netiesiogiai. Su 1-ąja per aplinkosauginių kriterijų įvedimą į pirkimus; su antrąja – tiesiogiai; su trečiaja – perkant prekes, paslaugas ir darbus, reikalaujama išsami informacija apie perkamą produktą, nes bet koku atveju produktas pasiekia visuomenę; su 4-ąja per socialinių pirkimų atsiradimą; 5-oji funkcija svarbi tuo, jog viešųjų pirkimų organizavimas t.y. vyriausybės išlaidų struktūra turi reikšmės makroekonominiam stabilumui (jeigu valstybė vieną dieną nustotų pirkti, žlugtų didelė dalis

privataus verslo); 6-ąją funkciją viešieji pirkimai ypač gina, siekiant suteikti lygias galimybes konkuruoti konkursuose; su septintąją funkcija viešieji pirkimai nesisieja.

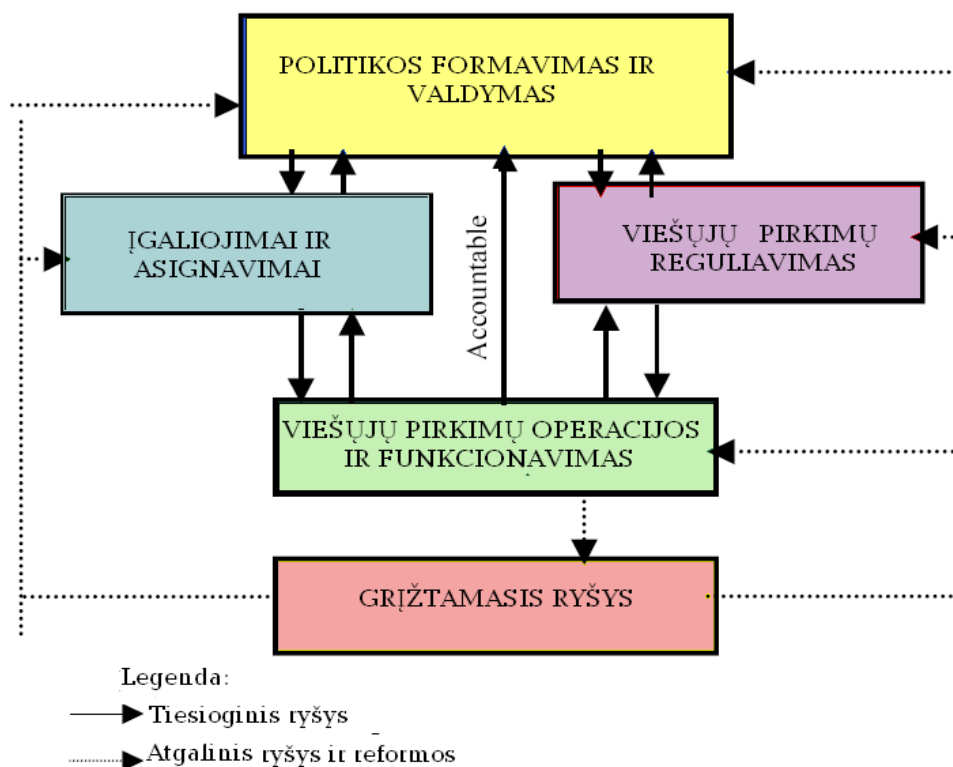
Todėl galima sakyti, jog pagrindinis viešųjų pirkimų politikos tikslas – reguliavimo priemonėmis siekis, kad perkančiųjų organizacijų vykdomi pirkimai būtų ekonominiu, vadybiniu, korupcijos prevencijos ar kitokiu socialiniu požiūriu efektyvūs, kuo artimesni privatus sektorius, besivadovaujantį pelno-nuostolio veiklos standartais, pirkimams. Tačiau pripažįstama, kad sutarties skyrimas vienam ar kitam tiekėjui ne tik leidžia perkančiajai organizacijai įsigyti pirkimo objektą, bet sukelia ir kitų padarinių, todėl be pagrindinio tikslo, viešieji pirkimai gali būti naudojami kaip priemonė ir kitiems valstybės politiniams, socialiniams ir ekonominiams tikslams įgyvendinti – plėtoti nacionalinę pramonę ar tam tikrus mažiau išvystytus šalies regionus, spręsti užimtumo ir ekologines problemas, labiau integruoti į visuomenę tam tikras asmenų grupes (pvz., sudarant palankias sąlygas viešųjų pirkimų procedūrose pataisos įstaigoms, valstybės įmonės prie pataisos įstaigų, kuriose dirba daugiau nei 50 proc. nuteistųjų, įmonėms, kuriose dirba daugiau nei 50proc. neįgaliųjų. (Ambrazevičienė, (2004) p. 106).

Įvertinus, tai jog viešieji pirkimai yra daugialypiai, viešasis pirkimas gali būti apibrėžiamas kaip:

- ✓ kaip procesas – grandinė įvairių veiksmų, būtinų siekiant įsigyti organizacijai reikalingų prekių ir paslaugų;
- ✓ kaip funkcija – prekių ir paslaugų įsigijimo organizavimas tam tikrame organizaciniame vienetė – skyriuje, departamente;
- ✓ kaip įsigijimo proceso dalis – įsigijimas apima pirkimų planavimą, pirkimo būdo pasirinkimą, pirkimų procesą, pirkimų kontrolę ir suvartojimo valdymą. (Viešųjų pirkimų centralizavimo galimybių Lietuvoje studija (2006), [interaktyvus]).

1 paveiksle vizualiai pavaizduota viešųjų pirkimų sistema, jos sudedamosios dalys ir priklausomybė. Yra pagrindinės penkios dedamosios: politikos formavimas ir valdymas, viešųjų pirkimų reguliavimas, įgaliojimas ir asignavimai, viešųjų pirkimų operacijos ir funkcionavimas bei grįžtamasis ryšys. Taigi viešųjų pirkimų reguliavimo elementas paprastai būna įsteigtas viešosios politikos kūrėjų ir valdytojų, tam jog būtų lengviau kontroliuoti šiuos procesus (analogas būtų Viešųjų pirkimų tarnyba Lietuvoje). Įgaliojimų ir asignavimo elementais – tai tie padaliniai, kuriems yra organizuojami konkursai - jie kaip žinia yra pavaldus vyriausybei ir neturi jokio ryšio su viešųjų pirkimų reguliavimo elementu (tai tarkime, socialinis savivaldybės skyrius, kuriam perkama kompiuterinė įranga). Sekantis elementas - tai Viešųjų pirkimų operacijos ir funkcionavimas, šis elementas paprastai atlieka visas reikalingas procedūras ir yra atskaitingas visiems kitiems elementams, įskaitant ir grįžtamąjį ryšį. (viešųjų pirkimų skyrius savivaldybėje). Tačiau pastaraisiais metais pasigirsta vis daugiau svarstymų apie galimybę viešųjų pirkimų vykdymą

atiduoti konkrečiam skyriui, kuriam yra organizuojamas pirkimas (elementas – įgaliojimai ir asignavimai). Tokiu atveju ši schema visiškai pasikeistų ir viešųjų pirkimų operacijų ir funkcionavimo elemento nebeliktų, nes jis būtų integruotas į kiekvieną skyrių. Tokių pasikeitimų paskata yra argumentas, jog kiekvienas organizacijos skyrius žino geriausiai kokio produkto jam reikia. Kitaip tariant, siūlomas viešųjų pirkimų decentralizavimas pačioje perkančiojoje organizacijoje. Tačiau pažymima, jog tokiu atveju padidėtų darbo sąnaudos, tačiau išauktų kokybė ir efektyvumas. (McCue, p. 73, 74).

Šaltinis: THI.V. Thai. (2001), Public procurement re-examined *Journal of public procurement*, [interaktyvus], tomas 1, leidimas 1, p. 18. [žiūrėta 2010m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ippa.org/jopp/download/vol1/Thai.pdf>>

1 Pav. Viešųjų pirkimų sistema iš teorinės perspektyvos

Andrew Erridge ir Jonahtan Greer nagrinėjo viešuosius pirkimus per socialinio kapitalo kūrimo galimybės prizmę. Jie teigė, jog sutrumpinant ilgą viešųjų pirkimų procedūrą laiką ir palaikant ilgalaikius ryšius su tiekėjais bei bendradarbiaujant tarp departamentų galima bandyti bendrai siekti socialinio kapitalo kūrimo¹. Taigi, jo manymu, reikia atsisakyti įprastu tapusio konkurencinės rinkos modelio ir kuriant partnerystę su tiekėjais bus galima palengvinti bendravimą, ilgalaikių santykių vystymąsi. Tiesioginis, tamprus, nuoseklus viešųjų institucijų bendradarbiavimas su tiekėjais yra viena iš socialinio kapitalo kūrimo galimybių. Tai leistų kurti tarpusavio santykius, inicijuoti bendras veikas bei kurti tarporganizacinį paslaugų tiekimo tinklą. Tačiau tam yra nemažai

¹ Socialinis kapitalas – normos ir tinklai skatinantys kolektyvinius veiksmus bendrai naudai.

kliūčių ir pirmiausia tai yra pačio verslo nusistovėjusios taisyklės – nuolatinė konkurencija, todėl bendradarbiavimas gali būti sukurtas tuo atveju, jei privatus sektorius į viešąjį žiūrės kaip į partnerį, o ne užsakovą, kuriuo galima pasinaudoti. Sukūrus tokį neformalų tinklą būtų:

- ✓ Padidėtų pasitikėjimo laipsnis tarp departamentų ir tiekėjų;
- ✓ Pagerėtų dviejų krypčių informacijos tekėjimas;
- ✓ Sumažėtų sandorių kaštai. (Erridge, Greer, (2002)).

Analizuojant patį procesą, perkant tam tikrą objektą valstybės institucija sudaro pirkimo sąlygas, kuriose numatomi reikalavimai pirkimo objektui bei vertinimo kriterijai, pateikiama techninė specifikacija. Čia esminį vaidmenį vaidina racionalumo principas, kai valstybės lėšos naudojamos racionaliai. Vertinimo kriterijai išskiriami du: tai pirkimas už mažiausią kainą; laimėtoją galima nustatyt remiantis naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijumi – „pirkimai pagrįsti verte už pinigus, nes vertė už pinigus yra optimalus gyvavimo ciklo kainos ir kokybės (tinkamumo įkeltiems tikslams) darinys, leidžiantis patenkinti kliento reikalavimus.“ (Ambrazevičienė, (2004) p. 107.). Antrojo viešųjų pirkimų vertinimo kriterijaus atsiradimas byloja apie besikeičiančią viso viešojo administravimo situaciją pasaulyje. Tam neabejotinai įtakos turi Naujosios viešosios vadybos išsilyginimas bei vis intensyvesnis privataus sektoriaus principų pritaikymas viešajame administravime. Viešųjų pirkimų politikos tikslai ir priemonės jiems pasiekti atskirose valstybėse skirtingi, tačiau bendrai mokslininkai pastebi keletą esminių permainų viešųjų pirkimų politikoje:

1. akcentuojamas nebe vidinis procesas, bet vertės kūrimas;
2. dėmesys sutelkiamas ne į taikinį, bet strateginį lygmenį. (Ambrazevičienė, (2004) p. 106.).

Taigi Jeanette Raymond išskiria tokias pagrindines viešųjų pirkimų dedamąsias dalis:

- ✓ Vertė už pinigus – tai bene svarbiausias principas, kai siekiama už optimalią kainą gauti geriausią rezultatą. Šis principas sukelia daugiausia diskusijų, nes supratimas apie kokybę t.y. gaunamą rezultatą paprastai neturi efektyvumo kriterijų ir nuspręsti kiek rezultatas yra geras arba geriausias yra labai sudėtinga;
- ✓ Etika – tai darbuotojų atliekančių pirkimus etika. Ji yra korupcijos mastą sąlygojantis veiksnys, todėl labai svarbu, jog darbuotojai dirbtų profesionaliai ir pasikliautų skaidrumo ir teisėtumo principais;
- ✓ Konkurencija – jos pagrindinis uždavinys užtikrinti geriausio tiekėjo pasirinkimą ir galimybę dalyvauti visiems. Konkurencijos pagalba lengviau susidoroti su protegavimu;
- ✓ Skaidrumas – jo užtikrinimas padidina tiek vietinių, tiek užsienio investitorių galimybę;
- ✓ Atsakomybė – viešuosiuose pirkimuose ji išsklaidyta tarp įstatymų leidžiamosios ir vykdančiosios valdžios (Raymond, (2008), p. 789)

Viešųjų pirkimų politikos kaita keliais raktiniais žodžiais yra plačiau atskleista Axelssono ir Laage-Helmano pateiktoje lentelėje (žr. 1 Lentelė):

1 Lentelė

Viešųjų pirkimų politikos kaita

Klasikinė viešųjų pirkimų filosofija (politika)	Naujoji viešųjų pirkimų filosofija (politika)
Procedūrų vykdymas	Pirkimų strategija
Dėmesio sutelkimas į kainą	Dėmesio sutelkimas į vertę
Vietinė rinka	Pasaulinė rinka
Vietinis problemų sprendimas	Koordinuotas problemų sprendimas

Šaltinis: AMBRAZEVIČIENĖ R, (2004). Jurisprudencija, Mokslo darbai, *Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje*, Nr. 59(51), p. 107, ISSN 1392-6195

Reziumuojant galima teigti, jog viešieji pirkimai giliai išsiskynę kaip bene vienintelis ir nepakeičiamas būdas valstybei tiekti gėrybes visuomenei. Tokios sistemos susikūrimui turėjo įtakos visos trys politinės ekonomijos ideologijos, tačiau didžiausią poveikį padarė liberalizmas. Todėl vertinant viešus pirkimus kaip sandorių rūšį galima daryti išvadą, jog tai tam tikras šių ideologijų mišinys, nes valstybė vis dėlto pasiliko prerogatyvą teikti viešąsias gėrybes, kas suponuoja į marksizmą, taip pat šiuolaikinio socializmo bruožų - per viešuosius pirkimus siekiama naudoti visuomenei ir aplinkai, bei galiausiai pirkimai vykdomi bendradarbiaujant su privačiu sektoriumi garantuojant konkurencijos buvimą – liberalizmas.

2. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ PRAKTIKA BEI PLĖTROS KRYPČIŲ ANALIZĖ

2.1. Viešųjų pirkimų reglamentavimas Lietuvoje.

Disponuojant valstybinėmis lėšomis reiškia prisiimti didžiulę atsakomybę, todėl kiekvieno pinigų išleidimas turi būti tinkamai pagrįstas, pati procedūra pasirenkant tiekėjus turi būti aiški, konkreti ir teisinga. Todėl viešųjų pirkimų koncepcijos suformulavimas, teisinės bazės pagrindimas ir pareigų bei teisių suteikimas užima vieną iš svarbiausių vaidmenų vykdant apskritai valstybės politiką ir užtikrinant efektyvų pridėtinės vertės kūrimą visuomeniniame, socialiniame bei ekonominiame visuomenės gyvime. Reglamentavimo raidos ypatumai, pastangos ir trūkumai bei visa viešųjų pirkimų vykdymo eiga įvardinant administruojančias instancijas, jų kompetencijas, dalyvius bei procedūras Lietuvoje tiesiogiai siejasi su Lietuvos viešųjų pirkimų modelio įvertinimu.

Pagal Lietuvos Viešųjų pirkimų įstatymą, **viešasis pirkimas** – perkančiosios organizacijos atliekamas šio įstatymo reglamentuojamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kurio tikslas – sudaryti viešojo pirkimo – pardavimo sutartį. (Viešųjų pirkimų įstatymas, 1 str. 29 p.) Šiuos pirkimus atlieka valdžios organizacijos ar joms pavaldžios įmonės ir kitos viešosios organizacijos, kurios atitinka Viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsnio reikalavimus:

- ✓ centrinės valdžios institucijos ir joms pavaldžios organizacijos;
- ✓ savivaldybės ir regioninės valdžios institucijos ir joms pavaldžios organizacijos;
- ✓ vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje veikiančios įmonės (toliau tekste šis gali būti vadinamas komunaliniu);
- ✓ viešieji ir privatieji juridiniai asmenys, kurių veikla finansuojama iš valstybės ar savivaldybės lėšų, arba kurie kontroliuojami valstybės ar savivaldybės. (Viešųjų pirkimų centralizavimo galimybių Lietuvoje studija (2006), [interaktyvus])

Viešųjų pirkimų objektu iš esmės gali būti daugelis objektų, todėl racionalu pažymėti, jog Viešajame pirkime skiriama viešasis darbų, paslaugų ir prekių pirkimas.

Viešasis darbų pirkimas – viešasis pirkimas, kurio dalykas yra atlikti arba kartu suprojektuoti ir atlikti darbus, susijusius su viena iš šio įstatymo 1 priedėlyje išvardytų veiklos rūšių, arba bet kokiomis priemonėmis atlikti darbus, atitinkančius perkančiosios organizacijos nustatytus reikalavimus. Darbas yra tam tikrų statybos darbų kaip visumos rezultatas, kuris gali savarankiškai atlikti ekonominę ar techninę funkciją. Pirkimo tikslas – sudaryti viešojo pirkimo – pardavimo sutartį. (Viešųjų pirkimų įstatymas, 1 str. 27 p).

Viešasis paslaugų pirkimas – viešasis pirkimas, jeigu paslaugų kaina viršija prekių kainą, ar pirkimas, kurio dalykas yra šio įstatymo 2 priedėlyje išvardytos paslaugos ir 1 priedėlyje

išvardyti darbai, jeigu šie darbai tik papildo perkamas paslaugas. (Viešųjų pirkimų įstatymas, 1 str. 28 p).

Viešasis prekių pirkimas – viešasis pirkimas, kurio dalykas yra prekių pirkimas, nuoma, lizingas (finansinė nuoma), pirkimas išsimokėtinai, numatant jas įsigyti ar to nenumatant, taip pat perkamų prekių pristatymo, montavimo, diegimo ir kitos jų parengimo naudoti paslaugos. (Viešųjų pirkimų įstatymas, 1 str. 30 p).

Vykdamas viešuosius pirkimus yra ypač svarbus principų laikymasis, antraip ne iki galo bus užtikrinamas efektyvus ir teisėtas sandoris tarp tiekėjo ir valstybinės institucijos. Todėl Viešųjų pirkimų įstatymas numato, jog perkančioji organizacija užtikrina, kad atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtoją būtų laikomasi *lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principų* (Viešųjų pirkimų įstatymas, 3 str. 1 p).

Pirkimo būdai yra nustatyti įstatyme 4 ir kiekvienas iš jų pasižymi tam tikromis ypatybėmis:

1) atviras konkursas (dalyvių skaičius atvirame konkurse neribojamas, konkursas laikomas įvykusi, jeigu yra bent vienas neatmestas pasiūlymas);

2) ribotas konkursas (nustatyta tvarka skelbia apie pirkimą ir remdamasi paskelbtais kvalifikaciniais kriterijais atrenka tuos kandidatus, kurie bus kviečiami pateikti pasiūlymų);

3) konkurencinis dialogas (jeigu perkančioji organizacija mano, kad ypač sudėtingų pirkimų neįmanoma atlikti atviro arba riboto konkurso būdu, tokiems pirkimams atlikti ji gali taikyti konkurencinį dialogą);

4) derybos: skelbiamos ir neskelbiamos (jeigu atviram, ribotam konkursui ar konkurenciniam dialogui visi pateikti pasiūlymai nepriimtini arba nevisiškai atitinka pirkimo dokumentuose nustatytus reikalavimus, o pirkimo sąlygos iš esmės nekeičiamos arba jeigu yra perkami darbai, reikalingi tik moksliniams tyrimams, eksperimentams ar mokslo sričiai plėtoti ir jeigu šiais darbais nesiekama ekonominės naudos ar padengti tyrimų ar plėtojimo išlaidų.)

5) elektroninis aukcionas (kai perkančioji organizacija pirkimams atlikti gali taikyti dinaminę pirkimo sistemą. Taikydama šią sistemą ir šios sistemos pagrindu sudarydama pirkimo sutartis, perkančioji organizacija naudojami tik elektroninėmis priemonėmis. (Viešųjų pirkimų įstatymas, 55, 50, 45, 43, 42 str).

Lietuvoje viešuosius pirkimus reglamentuoja daugiau nei 20 įvairių teisės aktų. 14 LR Vyriausybės nutarimų, ir daugybė ministrų ir Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus įsakymų. Su viešaisiais pirkimais kaip su korupcijos galimu objektu siejasi ne viena programa, bei darbo, civilinės atsakomybės bei baudžiamosios atsakomybės kodeksai. Viešuosius pirkimus kontroliuoja šios valstybės įstaigos:

- ✓ Viešųjų pirkimų tarnyba, kuri nuo 2010m. tapo pavaldi LR Ūkio ministerijai,

- ✓ Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba,
- ✓ Prokuratūra,
- ✓ Specialiųjų tyrimų tarnyba,
- ✓ Valstybės kontrolė,
- ✓ LR Seimo Audito komitetas,
- ✓ ES paramą administruojančios agentūros:
  - Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ,
  - Centrinė projektų valdymo agentūra,
  - Lietuvos verslo paramos agentūra ,
  - Paramos fondas Europos socialinio fondo agentūra,
  - Transporto investicijų direkcija.

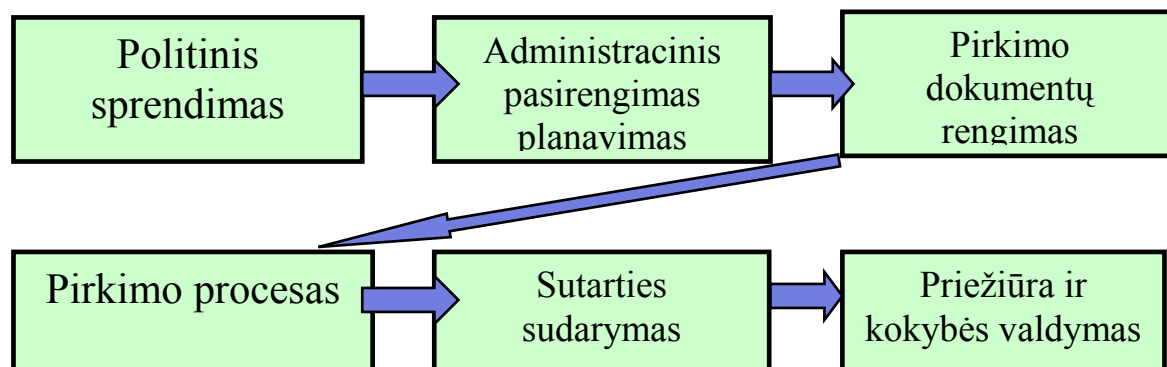
Apskritai nuo Lietuvoje viešųjų pirkimų instituto atsiradimo 1992m. kai Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė pirmuosius teisės aktus, reguliuojančius šią sritį t.y. LR Vyriausybės Nutarimas „Dėl prekių (paslaugų įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose ir nutarimą „Dėl valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, valstybinio užsakymo įpareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo“ buvo pasirinkta pirkimo už mažiausią kainą metodika. (Ambrazevičienė, (2004) p. 107.) Vėliau 1996m. buvo priimtas Viešojo pirkimo įstatymas, o prieš tai 1995 balandžio mėn. buvo patvirtintas nutarimas „Dėl valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo, kuris išsamiau reglamentavo pirkimų procedūras bei įvedė nauja pirkimo kriterijų – ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijus. Tačiau buvo pamiršta atsižvelgti į užsienio tiekėjus ir praktiškai buvo įtvirtinta „pirk savo šalies produktą“ politika, nes buvo nurodyta, kad vykdant pirkimus pirmenybė turi būti teikiama LR įregistruotų įmonių pagamintoms prekėms bei teikiamoms paslaugoms. Tačiau stiprėjant šalyje integracijos į ES procesams, priimti įsipareigojimai vertė modifikuoti valstybės viešųjų pirkimų politiką ir Lietuvos viešųjų pirkimų reglamentavimą derinti prie ES direktyvų. Dėl šių priežasčių buvo priimtas 1999m. Viešųjų pirkimo pakeitimo įstatymas. Dėl daugybės neatitikimų ir nukrypimų 2002m. buvo priimtas naujos redakcijos Viešųjų pirkimų įstatymas. Šioje redakcijoje jau nebeliko užsienio diskriminacinių tiekėjų apraiškų: skelbimų apie viešųjų pirkimų procedūras ES mastu sistema, gana ilgi pasiūlymų parengimo terminai, kvalifikacinių reikalavimų nustatymo ir techninių specifikacijų parengimo taisyklės, draudžiančios sukurti netiesiogines kliūtis užsienio tiekėjams. (Ambrazevičienė, (2004a) p. 110.)

2005m. Viešųjų pirkimų pakeitimo įstatymas buvo įtvirtintas dėl ES 2004/18/EB viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo ir 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo direktyvų įteisinimo. Šiame įstatyme atsirado centrinių viešųjų pirkimų įteisinimo ir įgyvendinimo mechanizmas per elektroninius aukcionus. Taip pat ir įstatymas svarbus aplinkosauginiu požiūriu, nes pirmą kartą įtraukta aplinkosauginiai kriterijų taikymo galimybė vykdant pirkimą. Vėlesnės dar keturios šio įstatymo naujos redakcijos (2007-10-18, 2007-10-18, 2008-07-03, 2010-003-02). (Viešųjų pirkimų tarnyba prie LR vyriausybės, [interaktyvus]).

2.1.1. Viešųjų pirkimų procedūros ir vykdymo tvarka.

Viešųjų pirkimų procedūrų vykdymą užtikrina perkančioji organizacija bei Viešųjų pirkimų tarnyba, kuriai perkančioji organizacija siunčia ataskaitas apie įvykdytus pirkimus. Ji viešųjų pirkimų politiką įgyvendinanti ir prižiūrinti, kaip laikomasi šio įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaiga. Tiksliau būtų sakyti, jog Viešųjų pirkimų tarnyba yra labiau kontrolės aparatas, tačiau ji dalinasi atsakomybe su perkančiąja institucija, kai reikia priimti tam tikrus reikšmingus perkančiajai organizacijai sprendimus.

LR viešųjų pirkimų įstatymas pakankamai daug laisvės perkančiajai organizacijai suteikė pirkimams, vykdomiems taikant įprastos komercinės praktikos taisykles. Įprastos komercinės praktikos taisyklės – tai supaprastintos pirkimo taisyklės, kurias nustato pati perkančioji organizacija ir jomis vadovaujasi perkant prekes, paslaugas ar darbus, kuomet prekių ir paslaugų suma neviršija 75 000 Lt be pridėtinės vertės mokesčio, o darbų – 300 000 Lt. vienam sandėriui.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis Lietuvos Respublikos Seimas (2006) *Viešųjų pirkimų įstatymas*. Valstybes žinios. 2006, Nr. 4-102. Rūšis: Aktuali redakcija 2010-03-02

2 Pav. Viešųjų pirkimų procesas

Politinis sprendimas - strategijos parengimas, konkretus sprendimas, priimtas Tarybos ar Administracijos direktoriaus patvirtintas.

Administracinis pasirengimas, planavimas - komisijos sudarymas, teisinių reikalavimų išsiaiškinimas, pirkimo proceso planavimas ir organizavimas, sutarties strategijos parengimas (trukmė, ribos).

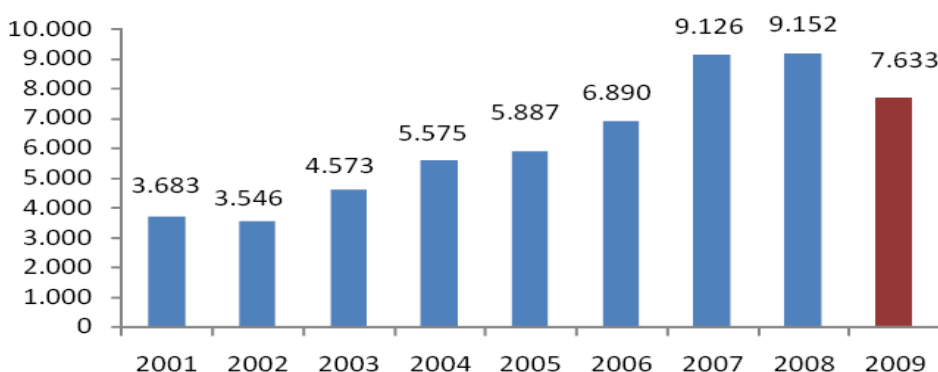
Pirkimo dokumentų rengimas - gerai parengti pirkimo dokumentus, techninė specifikacija (reikalauja daug laiko sąnaudų), kvalifikacinių ir atrankos kriterijų išskyrimas, kokybės valdymas (reikalavimai, paskatos) ir įgyvendinimo priežiūra (tikslų nustatymas, organizavimas ir bendradarbiavimas, kokybės standartai, kontrolė, kandidatų ir dalyvių kvalifikacijos reikalavimai).

Pirkimo procesas - skelbimo apie pirkimą parengimas ir pateikimas Viešųjų pirkimų tarnybai (VPT - skelbimo patvirtinimas ir išsiuntimas). Atsakymai į užklausimus: laikantis lygiateisiškumo principo įstaiga turi informuoti kandidatus apie atsakymus į užduotus paklausimus.

Sutarties sudarymas - pasiūlymų gavimas, atplėšimas ir vertinimas (svarbios procedūros, atrankos kriterijai), skelbiamas laimėtojas. Pirkimo pabaigoje - aiškios susitarimo nuostatos. Paskelbimas apie pirkimo rezultatus.

Kalbant apie viešųjų pirkimų praktiką Lietuvoje 2009 m. įvykusių viešųjų pirkimų skaičius siekė 7633, o įvykusių viešųjų pirkimų vertė sudarė 9 059,0 mln. Lt. Lyginant su 2008 m. vykdytais viešaisiais pirkimais, pernai jų buvo atlikta 1519 mažiau ir sudaryta sutarčių, kurių bendra vertė yra 4,4 mlrd. Lt mažesnė. Perkančiosios organizacijos 2009 m. vykdydamos tarptautinius viešuosius pirkimus (kurių pernai atlikta 1841) 1256 atvejais rinkosi atvirą konkursą, t. y. 68 proc. nuo visų tarptautinių viešųjų pirkimų skaičiaus. 30 proc. tarptautinių viešųjų pirkimų vyko apie juos neskelbiant ir kviečiant tiekėjus derėtis. Tuo tarpu vykdant supaprastintus viešuosius pirkimus perkančiosios organizacijos dažniausiai rinkdavosi skelbiamus derybų būdus: 55 proc. šių pirkimų įvykdyti paskelbus apie juos, kurių vertė siekė 1,97 mlrd. Lt.

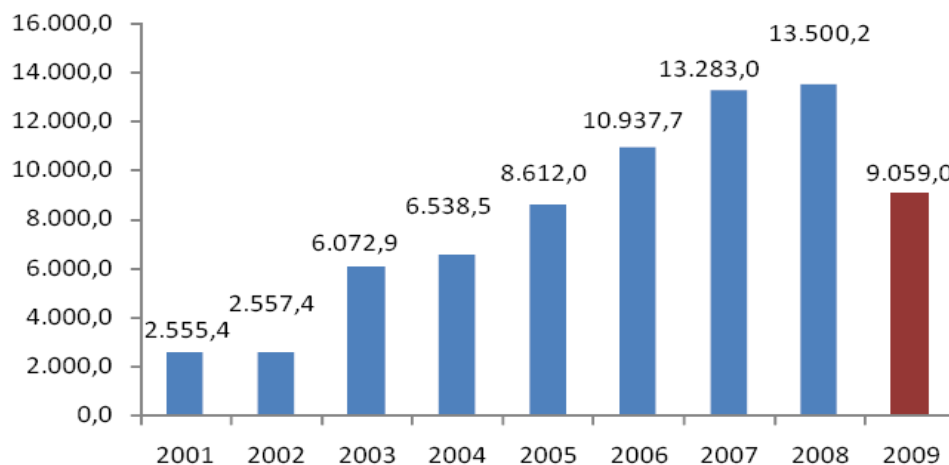
1 Grafikas. Įvykusių viešųjų pirkimų skaičius.

Šaltinis: Viešųjų pirkimų tarnyba, Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus, (2009), [interaktyvus], p. 4. [žiūrėta 2010m. balandžio 30d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2010/vp/Informacija.Apie.VP2009.pdf>>

Vertinant perkančiąsias organizacijas pagal sudarytų sutarčių vertę 2009m. – pirmoje vietoje Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susiekimo ministerijos – 619,15 mln. Lt.; antroje vietoje – VšĮ Centrinė projektų valdymo agentūra – 566,07 mln. Lt. ir trečiojoje vietoje AB „Lietuvos geležinkeliai“ 276, 92 mln. Lt. Tarp didžiausių tiekėjų buvo UAB „Vėtrūna“ 11 sutarčių už už 147,2 mln. Lt., antroje vietoje liko AB „Axis industry“ 27 sutartys už 137, 1 mln.Lt. ir trečiojoje vietoje UAB „Šiaulių plentas“ 9 sutartys už 136,2 mln. Lt. (, Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus (perkančiųjų ir tiekėjų sąrašas) , (2009), [interaktyvus]).

2 Grafikas. Viešųjų pirkimų apimtys (mln.lt)

Šaltinis: Viešųjų pirkimų tarnyba, Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus, (2009), [interaktyvus], p. 4. [žiūrėta 2010m. balandžio 30d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2010/vp/Informacija.Apie.VP2009.pdf>>

2.2. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas bei praktika: privalumai ir įgyvendinimo kliūtys.

Viešieji pirkimai pastaraisiais metais tapo itin aktualūs ES mastu. Visų pirma dėl to, buvo nuspręsta didinti viso regiono konkurencingumą skatinant tarptautinius viešuosius pirkimus. Kitaip tariant viešieji pirkimai tapo įrankiu plečiant regioninio privataus verslo rinkos galimybes iki viso žemyno masto. Šiam tikslui buvo pasirinkta viena iš elektroninių paslaugų sričių – tai elektroninių viešųjų pirkimų sistemų sukūrimas. Ši sistema buvo pasirinkta dėl galimybės supaprastinti šį procesą bei sumažinti jo kaštus, tiek perkančiajai institucijai, o svarbiausia tiekėjams bei, žinoma, siekiant didesnio viešumo principo užtikrinimo.

2.2.1. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas

Elektroniniai viešieji pirkimai – tai elektroninė integracija visų įsigijimų darbų, įskaitant pirkimo pageidavimą, autorizaciją, užsakymą, pristatymą ir apmokėjimą tarp pirkėjo ir tiekėjo. (Impact Assessment Action Plan on electronic Public Procurement Part 2: Baseline Scenario (2004), p. 2, [interaktyvus]). Elektroninių Viešųjų Pirkimų Poveikio įvertinimo plane apsiribojama gana lakoniška definicija atsiribojant nuo technologinių kriterijų labiau sutapatinant šiuos pirkimus su įprastais. Tik išskiria pasiūlymų teikimą (*ang. e-tendering*), kuris reiškia tiekėjų paiešką ir jų pasirinkimą, kitaip tariant procesą nuo skelbimo publikavimo iki pirkimo laimėjimo. Taigi, šiuo atveju dokumentų pristatymas ir laimėtojo atrinkimas yra stipriai įtakojami elektroninių procesų. Taip pat išskiriama ir pirkimų fazė (*ang. e-purchasing*), kai yra užsakoma prekės, pasirenkamos konkretūs pavyzdžiai ir sumokama tiekėjui. Čia elektroniniai procesai padeda greičiau perkančiajai organizacijai gauti produktą, o tiekėjui yra greičiau sumokama atlygis. (Baseline Scenario (2004), p. 2, [interaktyvus])

Lietuvos teisyne elektroniniai viešieji pirkimai pirmą kartą buvo paminėti 2005m. Viešųjų pirkimų pakeitimo įstatyme, kuriame elektroninis aukcionas įvardijamas taip – „kartojamasis procesas, atliekamas naudojantis elektroniniais prietaisais naujoms sumažintoms kainoms ir (ar) tam tikrų pasiūlymo elementų naujoms vertėms pateikti. Jis vyksta iš pradžių išsamiai įvertinus pasiūlymus, o taikomi automatiniai vertinimo metodai sudaro galimybę pasiūlymus išdėstyti eilės tvarka. Dėl to tam tikroms paslaugų pirkimo sutartims ir tam tikroms darbų pirkimo sutartims, kurių objektas – intelektinės veiklos rezultatai, tokie kaip darbų projektavimas, elektroninių aukcionų taikyti negalima.“ (Viešųjų pirkimų įstatymas, 1 str. 8 p.)

Vėliau buvo priimti tik keletas nutarimų, kaip antai LR Vyriausybės nutarimas „Dėl viešųjų pirkimų vykdymo naudojantis Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos priemonėmis“, kuris įtvirtina, jog: „Vyriausybės įstaigos ir kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingos valstybės institucijos (<...>) turi užtikrinti, kad prekių, paslaugų ir darbų viešieji pirkimai, vykdomi naudojantis Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos priemonėmis (toliau vadinama – elektroninės priemonės), 2010 metais sudarytų ne mažiau kaip 50 procentų perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų bendros vertės, ir siekti, kad vėlesniais metais šie pirkimai būtų vykdomi tik elektroninėmis priemonėmis.“ (Viešųjų pirkimų įstatymas, 1 str. 8 p.)

Elektroniniai viešieji pirkimai pakankamai nauja sąvoka netgi ir ES pirkimų praktikoje. Todėl „e-Europe 2005“ veiksmų plano paskelbto 2002m. vienas iš pagrindinių tikslų jog: „iki 2005m. ES narės turėtų būti įdėjusios žymų indėlį į elektroninių viešųjų pirkimų legislatyvos kūrimą bei praktinį jų įgyvendinimą, nes privačių subjektų patirtis naudojant interneto galimybes vykdant savo veiklą įrodė, jog taip galima sumažinti administravimo kaštus.“ (eEurope 2005: An information society for all (2002), p. 11, [interaktyvus].) Nors diskutuojama buvo apie tai nemažai, teisiškai ypač yra svarbios kelios ES 2004m. direktyvos nurodančios elektroninių viešųjų pirkimų praktikos įgyvendinimo ypatumus. *ES 2004/18/EB direktyva dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo.* (Directiv 2004/18/EC, (2004). p. 4, [interaktyvus])

Taip pat buvo patariama valstybėms sukurti palankias sąlygas verslo subjektams dalyvauti tokiuose pirkimuose, bei suteikti pakankamai informacijos, kaip tai reikėtų daryti. Primenama jog, turėtų būti apibrėžta išskirtinai elektroninė dinaminė pirkimų sistema, skirta įprastiems pirkimams, ir nustatytos specialios šios sistemos įrengimo ir naudojimo taisyklės, kad būtų užtikrintas visų ūkio subjektų, norinčių naudotis šia sistema, lygiateisiškumas. Ši direktyva pabrėžė, jog reikėtų numatyti, kad šie elektroniniai aukcionai būtų rengiami tik darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutartims, kurioms gali būti tiksliai apibrėžtos specifikacijos. Skaidrumas gali būti užtikrintas tik tuomet, kai elektroninių aukcionų objektas yra elementai, kuriuos galima automatiškai įvertinti elektroninėmis priemonėmis be perkančiosios organizacijos įsikišimo ir (arba) įvertinimo, t. y. tik tie elementai, kurie gali būti kiekybiškai išreikšti skaičiais arba procentais. (Directiv 2004/18/EC, (2004). p. 4, [interaktyvus]). 2004/18/EK direktyvos 42(2) str. ir 2004/17/EK direktyvos dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo 48(2) str. numato, jog pasirinktos priemonės turi būti bendrai prieinamos ir neturi riboti priėjimo prie konkurso procedūros, tai reiškia, jog tinklas turi būti atviras, kad kiekvienas galėtų prisijungti prie jo. (Directiv 2004/18/EC, (2004). p. 4, [interaktyvus]).

Apie viešųjų pirkimų centralizavimą diskutuojama jau pakankamai seniai ir pagaliau tai yra įvykdyta. Viešųjų pirkimų įstatyme atsirado 15 straipsnis aiškinantis, jog: „Perkančioji organizacija taip pat gali įsigyti prekių, paslaugų ar darbų iš centrinės perkančiosios organizacijos arba per ją.“ (Viešųjų pirkimų įstatymas, (2006), 15 str. 1 p). O vėliau 2008m. išleistas LR Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. 50 "Dėl

centralizuotų viešųjų pirkimų vykdymo" pakeitimo, kuriame patvirtinama, jog suteikiama teisė atlikti centrinės perkančiosios organizacijos funkcijas viešajai įstaigai Centrinei projektų valdymo agentūrai. (LR Vyriausybės nutarimas "Dėl centralizuotų viešųjų pirkimų vykdymo" pakeitimo, (2007). Tokiu sprendimu lyg ir bandoma viena priemone pasiekti du tikslu t.y. sumažinti pirkimų administravimo kaštus bei padidinti skaidrumą. Kitaip tariant, tokie elektroniniai pirkimai per centralizuotą sistemą, sumažina galimybę tarnautojams įtakoti sprendimus, nes sprendimo priėmimas perleidžiamas Centrinei projektų valdymo agentūrai. Lietuvoje taikomi keli centralizavimo lygiai: nacionaliniu, regioniniu ir žinybiniu mastu.

Kaip teigiama Viešųjų pirkimų galimybių studijoje, Lindersas Flynnas ir Fersonas Džonsonas savo knygoje pateikė pirkimų centralizavimo privalumus ir trūkumus. Žr. Lentelė Nr. 3.

2 Lentelė

Potencialūs centralizavimo privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> • Didelė pirkimo personalo specializacija • Galimybė samdyti profesionalesnius darbuotojus • Reikalavimų konsolidacija ir suvienodinimas • Lengvas pirkimų politikos ir procedūrų koordinavimas ir kontrolė • Efektyvus pirkimų planavimas ir analizė • Bendri tiekėjai • Pakankama informacija sprendimų priėmėjams • Mažos su pirkimais susijusios išlaidos • Svertai derybose su tiekėjais 	<ul style="list-style-type: none"> • Didelis centrinio personalo skaičius • Tendencija mažinti pagrįstų reikalavimų prekėms ir paslaugoms skirtumus • Unikalių poreikių nepripažinimas • Pagrindinis dėmesys bendriems organizacijos reikalavimams, o ne organizacijos struktūrinių padalinių strateginiams reikalavimams • Žinių apsikeitimas dažniausiai vyksta tik viena kryptimi • Bendri tiekėjai gali elgtis skirtingai skirtingose geografinėse vietose • Vartotojų atitolimas nuo pirkimo • Vartotojų organizacijoje poreikiai gali skirtis dėl unikalių situacijų ar sąlygų

Šaltinis: Viešųjų pirkimų centralizavimo galimybių Lietuvoje studija. [interaktyvus]. Vilniaus universitetas, Ekonomikos fakultetas, 2006 m. cit. Pagal - Flynn L., Johnson F. Purchasing and Supply management. New York: McGraw-Hill, 2002, - 730 p. <http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/viesieji-pirkimai/naujienos/mtyrimo-darbas.doc>

Nuogastaujama, kad rengiant centralizuotus viešuosius pirkimus gali nukentėti smulkusis ir vidutinis verslas, nes negalės vykdyti stambių užsakymų. Nors specialistai pažymi, kad šios problemos taip pat galima išvengti – reikia tik tinkamai parengti centralizuotų pirkimų tvarką. Tačiau kol kas apklausos rodo, kad verslininkai, vertindami galimybes tobulinti viešųjų pirkimų sistemas, labiausiai palaiko įstatymų tobulinimą, o mažiausiai – centralizuotą pirkimų organizavimą. (Juozapavičius, (2006), [interaktyvus]).

2.2.2. Viešųjų pirkimų tarptautinis aspektas. Elektroniniai pirkimai.

Iki 2010 m. visos ES šalys turi turėti elektroninių pirkimų sistemas ir bent 50 proc. pirkimų vykdyti elektroniniu būdu – tai yra ES oficialus siekis. (Capitalising on eProcurement, [interaktyvus]). Jo pagrindimas yra įtvirtintas Lisabonos sutartyje, ir valstybės narės turi vykdyti įsipareigojimus. Lietuvos tiekėjams toks dalyvavimas tarptautinėje erdvėje yra itin svarbus, nes visų pirma patikrina jų konkuravimo galimybes. Tai yra niša, kurioje mažesni korupcijos mastai, ir viskas vyksta skaidriau, o ir sandorių kaina dažnai yra palankesnė. Tačiau, toks dalyvavimas atsiremia į įmonės galimybes.

Nors e-pirkimai plėtojami tarptautiniu lygiu, galiojančiuose tarptautiniuose susitarimuose jų naudojimas nereglamentuojamas. Teisiniai ir techniniai e-pirkimų sistemų variantai gali sumažinti ES įmonių pirkimų galimybes trečiosiose šalyse bei apriboti trečiųjų šalių tiekėjų patekimą į ES rinką. ES Komisija stebės pokyčius, kad užtikrintų, jog nauja ES pirkimų sistema įgyvendinama visapusiškai laikantis tarptautinių Sąjungos įsipareigojimų, tuo pačiu metu imdamasi iniciatyvos suderinti tarptautinę tvarką. Jau 2009m. spalio mėn. Europos Komisija pranešė, jog atliks dialoginį (on-line) tyrimą, kuris nustatys tikrąją verslo organizacijų, dalyvavusių elektroninių viešųjų pirkimų konkursuose ir pirkimuose (e-procurement), patirtį. Sukaupus ir apibendrinus informaciją, bus nustatyta kiek ir kaip elektroniniai viešieji pirkimai yra efektyvūs visoje ES teritorijoje. Remiantis EK pranešimu, viešųjų pirkimų sektorius ES ekonomikoje yra svarbus elementas, sukuriantis apie 16 % BVP. Todėl, pasak EK pareigūnų, elektroninių viešųjų pirkimų modernizavimas, jo prieinamumas visiems verslininkams, skaidrumas ir platesnis jo taikymas vaidina lemiamą vaidmenį Europos konkurencingumo stiprinimui. (Povilas Kuprys, LSA atstovas Briuselyje, Savaitės aktualijų Briuselyje apžvalga, įvykiai spalio 27-31d. [interaktyvus]).

Todėl ES tvirtina, jog siekiant sustiprinti pasitikėjimą e-pirkimais turėtų būti skatinamas atitikties patvirtinimo programų vystymas. Komisija rekomenduoja, kad valstybės narės, atsižvelgdamos į direktyvas, diegtų arba palaikytų savanoriškas akreditacijos programas, kad užtikrintų, jog e-pirkimų sistemos atitinka direktyvų reikalavimus. Komisija ir valstybės narės, atlikusios galimybių tyrimą, turėtų išnagrinėti galimybę sukurti tokią funkciniais reikalavimais pagrįstą programą kaip TRUST (Atviras, patikimas, neužslėptas ir saugus konkursas). E-pirkimai yra bene pagrindinė sritis, kurioje verslo subjektai gali naudoti kvalifikuotus parašus atlikdami sandorius su kitų valstybių narių valdžios institucijomis. Todėl turėtų būti susirūpinta dėl esančių didelių skirtumų tarp skirtingose valstybėse narėse naudojamiems kvalifikuotiems parašams keliamų reikalavimų. Tai pat dėlto, jog vidaus rinkoje

naudojamos e-užsakymų ir e-sąskaitų-faktūrų priemonės nėra plačiai naudojamos ir pakankamai sąveikaujančios tarpusavyje, tai taip pat sudaro kliūčių tiekėjams lygiomis galimybėmis dalyvauti tarpvalstybiniuose pirkimuose. Šiuo metu tokios rūšies sandoriai yra atliekami retai ir tik neprivaloma tvarka. (Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas Komisijos komunikatas Tarybai (2004), p. 3, [interaktyvus]).

Žiūrint tarptautinės rinkos aspektu e-pirkimai įgauna pakankamai reikšmingą vaidmenį per geresnį priėjimą prie pasiūlymų ir net tik didinant varžybų konkurencingumą, bet ir sumažinant kainas. O toks pirkimų būdas sutaupydamas pasiūlymo kaštus padidina tiekėjų motyvaciją dalyvauti tokiuose pirkimuose.

Tačiau dažnai pasitaiko užsienio tiekėjus diskriminuojančių veiksnių, kurie gali pasireikšti įvairiomis formomis. Todėl elektroninių viešųjų pirkimų įgyvendinimas šiuo aspektu tampa ypač svarbus. Taip atsitinka kai politikai linkę labiau „grąžinti“ mokesčius savo valstybės mokesčių mokėtojams, nei pervesti juos už sutarties įvykdymą užsienio tiekėjams, net jei tai reiškia, kad tuo atveju mokesčių įleidžiama daugiau. Taip pat elgiamasi, kai bandoma ginti nacionalines įmones nuo užsienio įmonių konkurencijos, stiprinti pramonės gamybą mažiau išvystytuose regionuose, kurti darbo vietas šalies darbo rinkai. Iš tiesioginių, reglamentuotų įstatymais arba poįstatyminiais aktais, dažniausiai pasitaiko: (Ambrazevičienė, (2004) p. 106).

- ✓ kainos pataisų taikymas užsienio tiekėjams;
- ✓ speciali tiekėjų, kurie kviečiami į pirkimo procedūras, pasirinkimo tvarka, ribojanti užsienio tiekėjų galimybes;
- ✓ kai kurių viešojo pirkimo-pardavimo sutarčių skyrimas tik nacionaliniam sektoriui (dėl nacionalinio saugumo ar kt. interesų);
- ✓ draudimas pirkti prekes, paslaugas ar darbus iš tam tikrų valstybių tiekėjų;
- ✓ reikalavimas užsienio tiekėjams, kad tam tikra dalis viešojo pirkimo sutarčiai įvykdyti reikalingų prekių, paslaugų būtų įsigyta iš nacionalinių tiekėjų (kompensavimo reikalavimas);

Iš netiesioginių diskriminacijos užsienio tiekėjų formų paminėtinos:

- ✓ suvaržančios pirkimų technikos (pvz.; kai pasirenkamos ne atviros pirkimo procedūros ir taip (neoficialiai) siekiama užkirsti kelią dalyvauti užsienio tiekėjams);
- ✓ nelygios galimybės susipažinti su informacija apie pirkimo procedūras (pvz., informacija apie pirkimo procedūras teikiama nacionaliniams tiekėjams anksčiau nei užsienio skelbimai parengiami tik nacionaline kalba);
- ✓ trumpi siūlymo pateikimo terminai;
- ✓ kvalifikacinis reikalavimas turėti filialą toje šalyje;
- ✓ techninės specifikacijos parengtos taip, kad jas atitiktų tik nacionalinių tiekėjų pagaminta produkcija; (Ambrazevičienė, (2004) p. 108-109).

Nors pirmu žvilgsniu atrodo, jog toks netiesioginis savo rinkos protekcionizmas yra visai naudingas, tačiau tyrimai parodė, o ir pasaulio patirtis teigia, jog bendradarbiavimas yra naudingesni, nei konkuravimas tarpusavyje tokiomis priemonėmis. Tokia politika iškreipia rinką neleisdama jai atitinkamai pasiskirstyti pagal savo turimus išteklius, be to valstybės taip elgdamosis dažnai sumoka brangiau, nei tai galėtų nusipirkti svetur ir turėdama ribotus išteklius konkrečiam objektui, o nusipirkus už didesnę kainą, gali patenkinti mažesnę dalį savo poreikių.

2.2.3. Elektroninių viešųjų pirkimų praktika, privalumai bei įgyvendinimo kliūtys.

Kaip teigiama Europos komunikate dėl e-pirkimų įgyvendinimo plano: „Jei elektroniniai pirkimai būtų naudojami dažniau, vyriausybės išlaidos sumažėtų 5%, o pirkėjų ir pardavėjų sandorių išlaidos sumažėtų 50–80%. Nors sudėtinga kiekybiškai įvertinti konkurencijos ir efektyvumo naudą visai ES, didesnė konkurencija ir efektyvumas viešųjų pirkimų rinkoje gali tiesiogiai ir netiesiogiai daryti įtaką visai ekonomikai ir vaidinti svarbų vaidmenį siekiant Lisabonoje nustatytų tikslų.“ Todėl natūralu, jog tokie viešieji pirkimai turėtų ypač dominti abi puses (Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas Komisijos komunikatas Tarybai, (2004), p. 3 [interaktyvus]).

Nagrinėjant tokių pirkimų vykdymo praktiką reikia pažymėti, jog: „elektroninių viešųjų pirkimų sistema gali būti laikytina įdiegta tik tada, kai naudojant informacines telekomunikacines priemones atliekamos visos procedūros:

- Informacija apie užklausas;
- Paraiškų publikavimas;
- Paraiškų pateikimas;
- Paraiškų įvertinimas;
- Užsakymas;
- Balsavimas. “ (Good Governance for Development in Arab Countries Initiative E-Procurement in a Euro-Mediterranean Comparative Context (paper)Giuseppe Pennella Head of Research and Development, Formez Naples , (2006), p. 8-9, [interaktyvus]).

Elektroninių priemonių naudojimas viešuosiuose pirkimuose yra daugialypis, apimantis daugybę procedūrų. Visų pirma pirkimo sukūrimas, po to pranešimų išsiuntimas publikavimui elektroninėse konkurso lentose, priėjimas tinkle prie konkurso dokumentų ir reikalavimų, reikalingų dokumentų prikabinimas, apsikeitimas žinutėmis ir elektroninio pasiūlymo pateikimas ir įvertinimas. Perkančiosioms organizacijoms svarbiausia užtikrinti sąžiningą elgesį, pakankamą konkurenciją tarp tiekėjų, be išimčių vengti diskriminacijos jų atžvilgiu (Elektroninių pirkimų teisinis reglamentavimas, [interaktyvus]).

Vykdamt elektroninius viešuosius pirkimus Lietuvoje siekiama tų pačių tikslų:

- sumažinti tiekėjų dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose sąnaudas;
- pagreitinti viešųjų pirkimų procesus;
- sudaryti galimybę perkančiosioms organizacijoms naudoti įvairesnius pirkimų būdus;
- geriau išnaudoti perkančiųjų organizacijų žmogiškuosius išteklius;
- pagerinti viešųjų pirkimų apskaitą ir kontrolės galimybes;
- padidinti viešųjų pirkimų skaidrumą;
- skatinti smulkaus ir vidutinio verslo atstovus dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. (Apie Centrinę viešųjų pirkimų sistemą - CVP IS, [interaktyvus]).

Tokie tikslai siejasi su aiškiais pagrindiniais e-pirkimų sistemų kūrimo principais:

1. Lygios galimybės (angl. equality of treatment). Visi pirkimuose norintys dalyvauti tiekėjai turi turėti lygias galimybes gauti informaciją apie paskelbtus pirkimus ir pirkimų dokumentus.
2. Konfidencialumas (angl. confidentiality). Perkančiosios organizacijos turi laikytis konfidencialumo, iki nustatyto laiko neplatinti informacijos apie pasiūlymus įteikusius tiekėjus.
3. Atsekamumas (angl. traceability). Sistemoje turi būti priemonės, registruojančios sistemos naudotojų (perkančiųjų organizacijų, tiekėjų) atliekamus veiksmus “jautriai” informacijai gauti.
4. Efektyvumas (angl. effectiveness). Sistema turi gerinti konkurencijos sąlygas, mažinti sąnaudas viešiesiems pirkimams.
5. Sąveika su kitomis sistemomis (angl. interoperability). Kuriamoje sistemoje turi būti naudojamos rinkoje visiems prieinamos ir ES šalyse plačiai naudojamos priemonės. Reikėtų vengti specifinių technologijų, ribojančių galimybę kitiems naudotis el. pirkimo procedūromis.
6. Saugumas (angl. security). Naudojamos technologijos turi užtikrinti saugų duomenų perdavimą ir saugojimą nustatytą laiką duomenų saugyklose.
7. Visuotinis prieinamumas (angl. general availability). Naudojimosi sistema technologinės priemonės turi būti visiems bet kada ir lengvai (nebrangiai) prieinamos. (Viešieji pirkimai (2006), p. 5-6, [interaktyvus]).

Įvykdžius šiuos siekius gauname mažiau biurokratijos ir popierizmo, mažiau pasitaiko klaidų, nes sistema automatizuota, žinoma, mažesnės pirkimuose dalyvavimo išlaidos, patogesnis dalyvavimas tiekėjams ir kt.. Žr. Lentelę Nr. 3

3 Lentelė

Rezultatų ir poveikio pereinant nuo „popierinių“ viešųjų pirkimų prie elektroninių aukcionų įvertinimas.

Procesas kaip „popieriniai“ pasiūlymai paverčiami elektroniniais.	Rezultatas (vidinei rinkai)	Įtaka vidinei rinkai
1. Pasiūlymo pranešimo publikavimas/priėjimas prie pasiūlymo. 2. Pasiūlymo dokumentų publikacija/priėjimas prie dokumento	Rezultatas: 1. Lengviau identifikuoti tiekėjus/pasiūlymų galimybes, Privalumai pirkėjams: 1. Mažesni publikacijos kaštai; 1. Pirkėjai pasiekia daugiau tiekėjų; 3. Mažesni paieškos kaštai. Privalumai tiekėjams: 1. Pagerintas priėjimas prie pasiūlymų; 2. lengvesnis verslo galimybių identifikavimas; 3. Paieškos kaštų sumažinimas; 4. Rinkos sekimo kaštų	Padidėjusi konkurencija ir mažesnės kainos (tiesioginis poveikis vidinei rinkai): 1. Padidėjęs kainų siūlytojų skaičius kiekvienam pasiūlymui; 2. Padidėjusi galimybė palyginti kainas tarp tiekėjų; 3. Padidėjęs rinkos skaidrumas 4. Mažos ir vidutinės įmonės gali greičiau ir patogiau vykdyti elektroninį bendradarbiavimą su perkančiąja organizacija. 5. Padidėjęs tarptautinių viešųjų pirkimų vykdymas. 6. Palengvintas prekių judėjimas.

	sumažinimas 5. Tiekėjai vienoje sistemoje gali bendradarbiauti su daugeliu perkančiųjų organizacijų.	
Atmetimas arba pasiūlymo priėmimas: 1. Pasiūlymo pateikimas ir apsvarstymas; 2. Technologinis bendradarbiavimas; 3. Pasiūlymo įvertinimas; 4. Sutarties pasirašymas; 5. Laimėtojo paviėšinimas ir komunikacijos nutraukimas.	Pagrindinė išvada: Sutaupoma proceso metu, mažesni sandorio kaštai. Pirkėjo nauda: 1. Sumažėja registracijos ir tiekimo vėlavimai; 2. Padidėjęs specializuotų pasiūlymų efektyvumas; 3. Įvertinimo proceso automatizavimas 4. Automatinis tiekėjų atmetimas, kai jie neatitinka nustatytų kriterijų. Tiekėjų nauda: 1. Atsiranda galimybė bendrauti elektroniniu būdu užuot su visais pirkėjais susitikti akis į akį; 2. Turint susikūrus pirkėjo profilį elektroniniam viešųjų pirkimų portale, jį galima panaudoti daug kartų; 3. Sumažinama dokumentų spausdinimo ir jų pristatymo kaštai.	Pagrindinė išvada: Padidėjusi motyvacija vykdyti elektroninius pirkimus. (netiesioginis poveikis vidinei rinkai) 1. Proceso efektyvumas tiekėjams ir pirkėjams; 2. Pasiūlymų kaštų sumažėjimas; 3. Padidėjusi pasiūlymų kokybė.

Šaltinis: Ramboll Management. Impact Assessment Action Plan on Electronic Public Procurement. Part 2: Baseline

Scenario [interaktyvus]. (2004) p. 12, [žiūrėta 2009-05-16]. Prieiga per internetą:

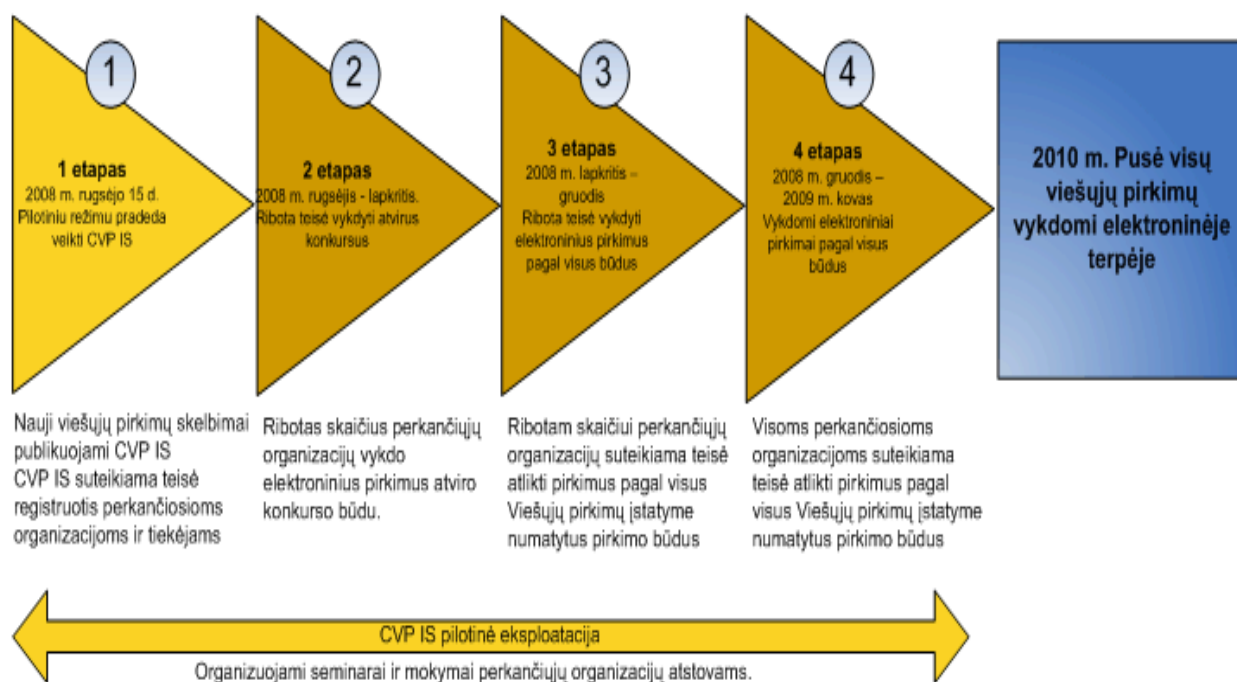
<http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/eprocurement/2004-12_impactexternal-vol2_en.pdf;>

Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų plane pažymima, kad verslo subjektai labiausiai nuogąstauja dėl tarptautinių konkursų vykdymo kliūčių, t.y. konkursų rengimo sistemų modelių neatitikimo ir IT standartų nesuderinamumo. Dėl techninių sprendimų įvairovės ir nesuderinamumo tiekėjai gali neturėti galimybės pasinaudoti e-pirkimų sistemomis arba jie gali nedalyvauti dėl papildomų sunkumų ar padidėjusių išlaidų. Kliūtys gali būti tiek funkcinio, tiek ir techninio pobūdžio. (Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas Komisijos komunikatas Tarybai (2004), p. 3, [interaktyvus]).

Kaip vienas iš trukdžių stabdančių tokių e-pirkimų tolimesnį vystymą yra abiejų pusių t.y ir perkančiųjų institucijų, tiek ir verslo subjektų vangus dalyvavimas tokiuose pirkimuose, o jeigu

tokie pirkimai yra nepopuliarūs, tai atitinkamai mažina perkančiosios organizacijos galimybes iš tiesų gauti ekonomikai naudingiausią pasiūlymą.

Lietuvoje elektroninių viešųjų pirkimų administravimą atlieka Centrinė viešųjų pirkimų informacinė sistema (CVP IS) sukurta 2008 m. rugsėjo 15 d.. Jos prioritetai yra laipsniškas elektroninių viešųjų pirkimų naujų funkcijų diegimas. Žr. 3 Paveikslą.

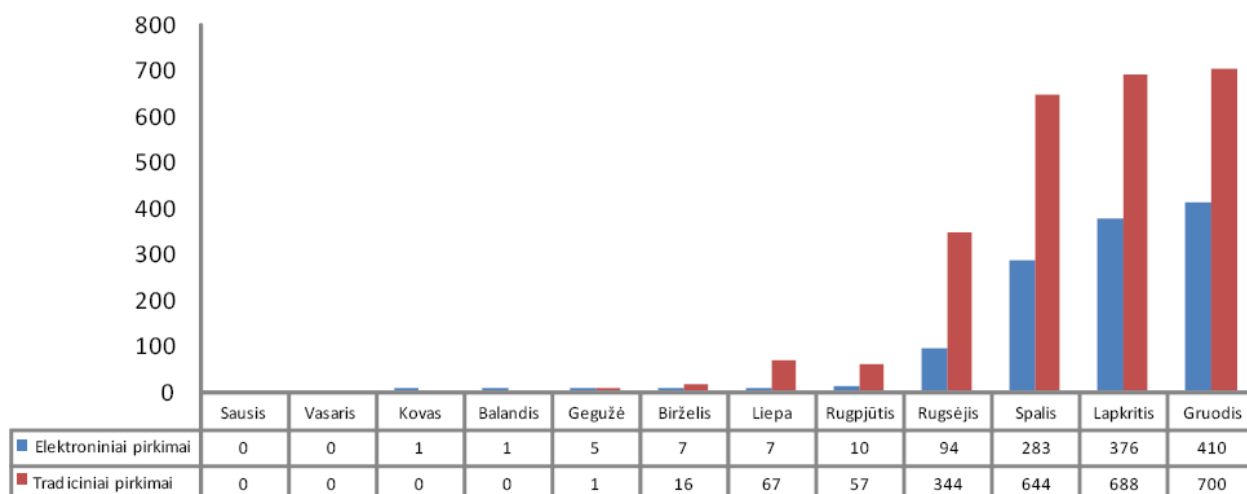

Šaltinis: Apie Centrinę viešųjų pirkimų sistemą - CVP IS [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-05-23]. Prieiga per internetą: <
https://pirkimai.eviesiejipirkimai.lt/ppo_startpage/apiecvpis.htm>

3 Pav. Elektroninių viešųjų pirkimų sklaidos planas 2008–2010m.

Analizuojant realią e-pirkimų praktiką Lietuvoje galiam teigti, e-pirkimai turi potencialą užimti įprastinių pirkimų vietą, nes sprendžiant iš Viešųjų pirkimų tarnybos ataskaitos už 2009 metus, situacija lyginant su 2008-aisiais gerokai pasikeitė. Kasmet viešųjų pirkimų procese dalyvauja apie 4000 perkančiųjų organizacijų, o esamų ir potencialių tiekėjų galinčių pasiūlyti tiekti prekes, paslaugas ar atlikti darbus, yra daugiau kaip 180 tūkstančių. Išankstiniais duomenimis, elektroniniu būdu vykdytų pirkimų apimtis 2009 m. siekė 0,7 mlrd. lt. O siekis, kad 2010 m. elektroniniu būdu vykdomų viešųjų pirkimų apimtis pasiektų 5 mlrd. lt. Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje per 2009 metus užsiregistravo apie 10 tūkst. organizacijų (iš jų apie 4 tūkst. perkančiųjų organizacijų). Kiekvieną dieną Viešųjų pirkimų tarnyba gauna apie 100 naujų organizacijų registracijų prašymų. (Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus, (2009), [interaktyvus]).

3 Grafikas. 2009m. skelbiamų elektroninių ir tradicinių pirkimų vykdytų CVP IC priemonėmis palyginimas

Šaltinis: Viešųjų pirkimų tarnyba, Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus, (2009), [interaktyvus], p. 13. [žiūrėta 2010m. balandžio 30d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2010/vp/Informacija.Apie.VP2009.pdf>

Taigi peršasi išvados dvi: arba elektroninė viešųjų pirkimų sistema veikia efektyviai ir pritraukia naujų tiekėjų; arba krizės akivaizdoje privatus sektorius ėmė ieškoti tolimesnių, naujų rinkų, siekia sumažinti dalyvavimo kaštus.

2.3. Darnūs viešieji pirkimai.

Šiame poskyryje bus aptariama XXIa. laikotarpiu itin aktuali tema – vienas iš aplinkosaugos sprendimo kelių – žalieji viešieji pirkimai. Taip pat ir darnūs viešieji pirkimai kaip subalansuotos plėtros galimybė. Po ilgo ir viską naikinančio vartojimo amžiaus, pasauliui galiausiai suvokus, jog gamtiniai planetos išteklių yra riboti, o susirūpinimas aplinka yra visos žmonijos, o ne pavienių organizacijų ar valstybių reikalas, imta didinti valstybės vaidmenį šioje srityje tiesiogiai. Taigi, atsižvelgiant į tai, jog valstybė yra didžiulis vieningą politiką galintis vykdyti aparatas bei vienas iš didžiausių vartotojų šalyje (imant atskirai kiekvienoje valstybėje) į viešųjų pirkimų praktiką imta vis daugiau įtraukti aplinkosauginių, socialinių kriterijų. Tai leidžia visų pirma rodyti gerą pavyzdį visiems verslo ir kt subjektams bei svarbiausia mažina taršą, neigiamą poveikį aplinkai, didina socialinę gerovę.

2.3.1. Žaliųjų viešųjų pirkimų vystymosi ir reglamentavimo raida.

Kilus idėjai, jos valstybinis sektorius pasinaudodamas savo perkamąja galia prekėms bei paslaugoms gali reikšmingai prisidėti prie darnios plėtros koncepcijos ir mažinti taršą buvo įvestas naujas terminas į ES teisyną – žalieji viešieji pirkimai. Visų pirma reikėtų įvertinti kuo *žalias* viešasis pirkimas skiriasi nuo įprastinio ir kur jo atsiradimo ištakos.

Žalieji pirkimai – darniosios plėtros – pagrindinės ilgalaikės visuomenės vystymosi ideologijos, suformuluotos pasauliniame aukščiausiojo lygio susitikime Rio de Žaneire 1992 metais, – vienas iš aspektų. Darniąją plėtrą 1997 metais įtraukus į Amsterdamo sutartį, pripažinta, kad ji – esminis Europos Sąjungos tikslas. Taigi, 2001 metais Goteborge Europos Sąjungos Vadovų Tarybai priėmus Europos Sąjungos darniosios plėtros strategiją, Lisabonos strategija papildyta trečiąja – aplinkos – sritimi. Nuspręsta siekti visoms pusėms palankių sprendimų visose srityse – ekonomikos, socialinėje ir aplinkosaugos, – o viešieji pirkimai, kuriuos atliekant atsižvelgiama į visas šias tris sritis, įvardyti kaip darnieji viešieji pirkimai. Žalieji pirkimai – darniųjų viešųjų pirkimų dalis – apsiriboja darniosios plėtros aplinkosaugos aspektu. Europos Komisija 2001 m. liepos 4 d. aiškinamajame dokumente nurodė Bendrijos teisės teikiamas galimybes įtraukti aplinkosaugos reikmes į viešųjų pirkimų procedūras. O 2002m. Pasauliniu mastu pirmą kartą žalieji viešieji pirkimai buvo paminėti 2002 metais Johanesburge vykusio pasaulinio aukščiausiojo lygio susitikimo darniosios plėtros klausimais įgyvendinimo plane, raginančiame atitinkamas visų lygmenų valdžios institucijas priimant sprendimus atsižvelgti į darniosios plėtros aspektus ir remti viešųjų pirkimų strategijas, skatinančias plėtrą ir aplinkai nekenksmingų prekių bei paslaugų sklaidą. 2004 m. kovo 31 d. priimtos dvi Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos – 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo ir 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo – nurodo galimybes įtraukti aplinkosaugos reikmes į technines specifikacijas, atrankos ir sutarčių sudarymo kriterijus bei sutarties vykdymo sąlygas. 2006m. EK pasiūlė Valstybėms narėms įvesti žaliųjų pirkimų praktikas, ką ir padarė Lietuva priimdama viešųjų pirkimų pakeitimo įstatymą. (Valstybės Nutarimas „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo, 2007)

Žalioasis pirkimas – toks viešasis pirkimas, kai perkančioji organizacija įtraukia vieną ar kelis aplinkosaugos kriterijus į viešojo pirkimo sąlygas, pasirinkdama prekes, paslaugas ir darbus (toliau vadinama – produktas) ne tik pagal jų kainą ir kokybę, bet ir daromą mažesnę poveikį aplinkai vienoje, keliose ar visose produkto būvio fazėse, taip skatindama kurti kuo daugiau aplinkai palankių produktų. (Aplinkosaugos vadybos sistemos – indikatorius žaliesiems pirkimams,

(2009) [interaktyvus]). Žalieji viešieji pirkimai apima labai įvairias sritis pradedant efektyviai ir taupiai naudojančia elektra kompiuterinę ir kitą įrangę, ekologinius dažus, jau perdirbtą popierių, iš darnios medienos pagamintus biuro baldus, ekologinį maistą darželiuose valgyklose, diegiant atsinaujinančių elektros šaltinių oro, kondicionavimo sistemas ir kt.

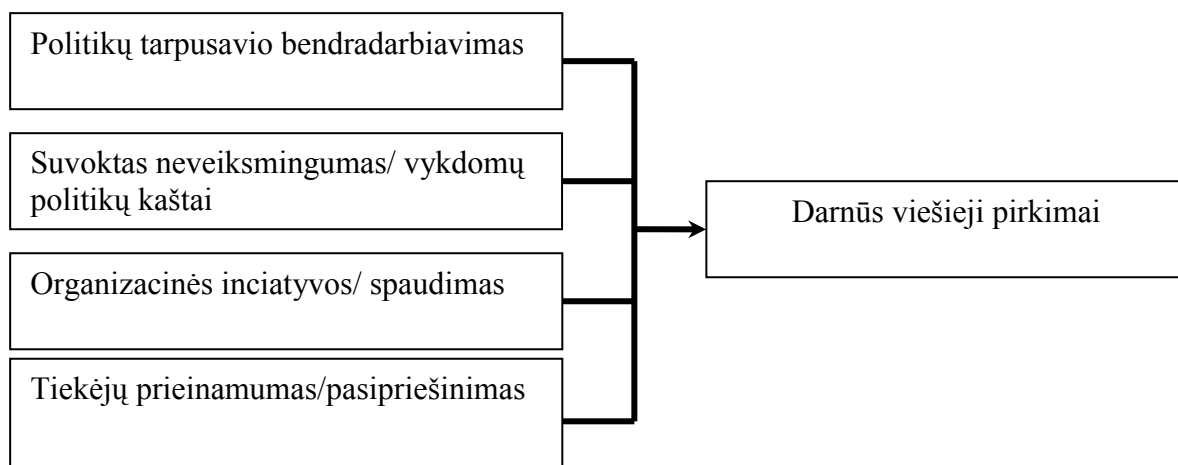
Detalizuojant žaliųjų viešųjų pirkimų vystymąsi Lietuvoje, įstatyminė bazė yra kuriama pakankamai sparčiai, tačiau informacijos sklaida šiuo klausimu verslo subjektams yra nepakankama. Tačiau reikia pažymėti, kad yra priimami teisės aktai reglamentuojantys vieną ar kitą šio proceso dalį ir aiškiau apibrėžiantys ir paaiškinantys institucijoms, kaip reikia vykdyti tokius pirkimus, kaip antai, LR nutarimas „Dėl Prekių, kurioms viešųjų pirkimų metu taikomi energijos vartojimo efektyvumo reikalavimai, ir šių prekių energijos vartojimo efektyvumo reikalavimų sąrašo patvirtinimo“ 2008m. ,LR nutarimas „Dėl nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ 2007m. , Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl produktų, kurių viešiesiems pirkimams nuo 2008 metų taikytini aplinkos apsaugos kriterijai (1-oji produktų grupė), sąrašo ir 1-osios produktų grupės aplinkos apsaugos kriterijų tvirtinimo“ 2007m. (Viešųjų pirkimų tarnyba, Teisės aktai [interaktyvus]).

Pagrindinius viešųjų pirkimų politikos tikslus galima suskirstyti į kelias kryptis: pirma – viešųjų pirkimų skaidrumo ir efektyvumo didinimas, antra – kitu ekonominių ir aplinkosauginių tikslų siekimas. (Konferencija, skirta Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos dešimtmečiui, (2007), p. 4) Viešosios institucijos – pagrindinės vartotojos Europoje, sunaudojančios apie 16 % ES bendrojo vidaus produkto (ši suma prilygsta pusei Vokietijos BVP). Pasinaudodamos savo perkamąja galia prekėms ir paslaugoms, tarp jų ir nekenksmingoms aplinkai, jos gali reikšmingai prisidėti prie darniosios plėtros. „Žaliaisiais pirkimais taip pat siekiama rodyti pavyzdį ir daryti įtaką rinkai. Remdamos „žaliuosius pirkimus, viešosios institucijos gali paskatinti pramonę plėtoti „žaliąsias“ technologijas. Tam tikrų gaminių, darbų ir paslaugų srityse ši įtaka gali būti ypač reikšminga, kadangi viešosios perkančiosios institucijos valdo didelę rinkos dalį (kompiuterių, energija taupančių pastatų, viešojo transporto ir t. t.). Europos Komisija dalyvavo bendrai finansuojamame moksliniu tyrimu projekte *RELIEF*, kuriuo buvo siekiama mokslinių požiūrių įvertinti potencialią „žaliųjų“ viešųjų pirkimų naudą, įdiegus juos visoje ES. Remiantis tyrimo rezultatais daromos šios išvados: Jeigu visos viešosios institucijos ES teritorijoje reikalautų vartoti „žaliąją“ elektros energiją, atitinkamai būtų sutaupyta 60 milijonų tonų CO₂, tai sudaro 18 % ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimo įsipareigojimo pagal Kioto protokolą. (Gytautas Ignatavicius, (2009), seminaro medžiaga, [interaktyvus]).

Taigi, svarbu tampa tai, jog tokio pobūdžio pirkimai vienareikšmiškai kilsteli kokybės kartelę perkamai produkcijai aukšty, todėl perkančiosios organizacijos turėtų itin aktyviai palaikyti tokią pirkimų praktiką. Tačiau dažnu atveju yra vengiama suteikti pirkimo sąlygoms

aplinkosauginius kriterijus pasiteisinant, jog tai iš esmės yra diskriminavimo kriterijus. Toks ydingas požiūris menkina institucijos autoritetą, stabdo konkurenciją bei pasižymi neefektyviu lėšų panaudojimu. Žinoma, aplinkosauginis reikalavimas iš esmės sumažina galimų tiekėjų sąrašą ir tai galima pavadinti iš kitos pusės kaip antikonkurencinį kriterijų, bet esmė yra tame, jog labai svarbu kaip yra suformuluojama pati sąlyga. Walker ir Brammer atliko darnių viešųjų pirkimų tyrimą Jungtinėje Karalystėje, ir padarė tokias išdavas, jog labai svarbu yra vietinių ir smulkių tiekėjų samdymas, nes atliekant tyrimą paaiškėjo, jog susidomėjimas darnaus vystymosi panaudojimu veikloje didžiausias. Be to, tai skatina ir regiono vystymąsi. Žaliesiems viešiesiems pirkimams sunku išiterpti esamoje praktikoje, nes jų teikiami privalumai gali būti įvertinti tik žvelgiant į ilgalaikę perspektyvą. Taip pat išskyrė pagrindinius veiksnius įtakojančius darnų viešųjų pirkimų veikimą. (Walker, Brammer, (2009), [interaktyvus]).

4 Pav. Veiksniai įtakojančys darnių viešųjų pirkimų veikimą.

Šaltinis: WALKER Helen, BRAMMER Stephen, (2009). Sustainable procurement in the United Kingdom public sector [interaktyvi duomenų bazė]. *Supply Chain Management: An International Journal*, Lisburn: Improvement and Development Agency for Local Government (IDeA), Nr. 2, p. 128-137, ISSN: 1359-8546, [žiūrėta 2009 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&Filename=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/1770140206.html#1770140206005.png>>

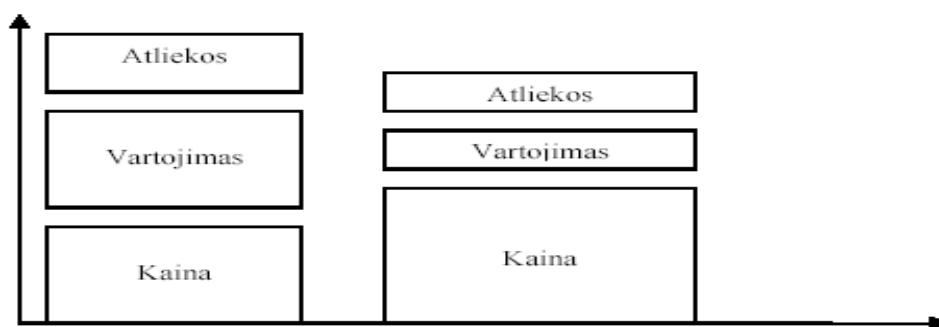
Walker ir Brammer tyrimo metu buvo išskirti ir pagrindiniai barjerai darniems viešiesiems pirkimams, kurie pažymėjo respondantai:

- ✓ Pinigai - tokie šaltiniai kaip žinia vis dar yra brangesni, nei kiti rinkoje esantys;
- ✓ Šaltinių ribotumas;
- ✓ Sąmoningumo trūkumas t.y. nepasirinkimas tokių pirkimų dėl trumparegiško požiūrio ir žinių stoka;
- ✓ Baimė keisti įprastą pirkimų praktiką;
- ✓ Esamų tiekėjų spaudimas nediegti kriterijų pirkimuose;
- ✓ Politinės valios stoka;

- ✓ Konfliktuojančios vertybės t.y. draugiškumas aplinkai/ekonomiškumas; (Walker, Bramer, p. 130)

Dar vienas iš žaliųjų viešųjų pirkimų poveikio objektų yra gamyba ir vartojimas. Vykdam žaliuosiu pirkimus ir juos stipriai išpopuliarinus gamyba orientuosis į ekologiškus ir švaresnius produktus, todėl tokių produktų pasiūla rinkoje turėtų padidėti, kas automatiškai sumažintų kainą, o tai reiškia kad padidėtų ir vartojimas tokių prekių.

Šaltinis: SASNAUSKAITĖ Inesa, (2007). *Žalieji pirkimai. Aplinkosaugos kriterijų įtraukimas į viešuosius pirkimus*, Magistro darbas. Mykolo Riomerio universitetas, Viešojo sektoriaus ekonomika, p. 32, cit pagal: The Procura Manual, A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement– Freiburg: 2003.

5 Pav. Produkto visumine kaina įvertinus viso gyvavimo ciklą

Sėkmingai atlikus žaliąjį pirkimą, įsigyjamas produktas, kuris, palyginti su kitu tą pačią funkciją atliekančiu produktu, pasižymi tuo, kad:

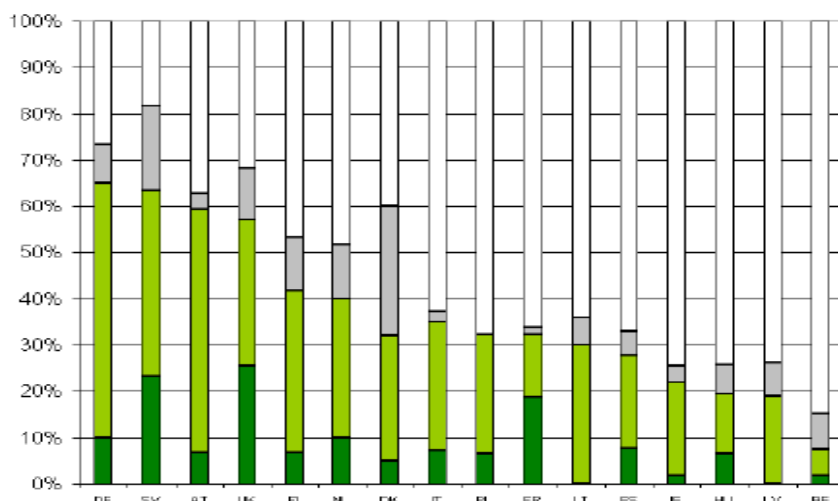
- Įsigyjamai prekei gaminti, paslaugai teikti ar darbams atlikti sunaudojama mažiau gamtinių išteklių ir mažiau teršiama aplinka;
- įsigyjamai prekei gaminti ir naudoti, paslaugai teikti ar darbams atlikti suvartojama mažiau energijos, naudojami atsinaujinantys, ekologiški energijos ištekliai;
- įsigyjama prekė turi mažiau ar visiškai neturi pavojingų, toksinių ir kenksmingų medžiagų;
- įsigyjama prekė tvirta, ilgaamžė, funkcionali, neteršia aplinkos ir nepavojinga sveikatai;
- įsigyjama prekė tinkama naudoti daug kartu;
- įsigyjamai prekei virtus atlieka, ji bus tinkama perdirbimui ar antriniam naudojimui. (Šiaudinis, (2008), [interaktyvus])

2.3.1. Žaliųjų viešųjų pirkimų nauda ir užmojai kuriant juos Lietuvoje.

Žalieji viešieji pirkimai yra puikus aplinkosaugos instrumentas, tačiau reikalingas jo ne pasyvus vykdymas, kaip vyksta dabar dar tik pradedančiose šią praktiką vykdyti šalyse, kurių tarpe yra ir Lietuva, o iniciatyvūs pačių institucijų veiksniai. Žalieji pirkimai ES tampa realybe ir užima

solidžia vietą visų pirkimų tarpe: Danija ir Švedija - įtraukia aplinkosauginius reikalavimus į daugiau kaip 50% viešųjų pirkimų, Vokietija - 30%, Austrija - 28%, Didžioji Britanija – 23%. Taigi, ES vidurkis–19%)

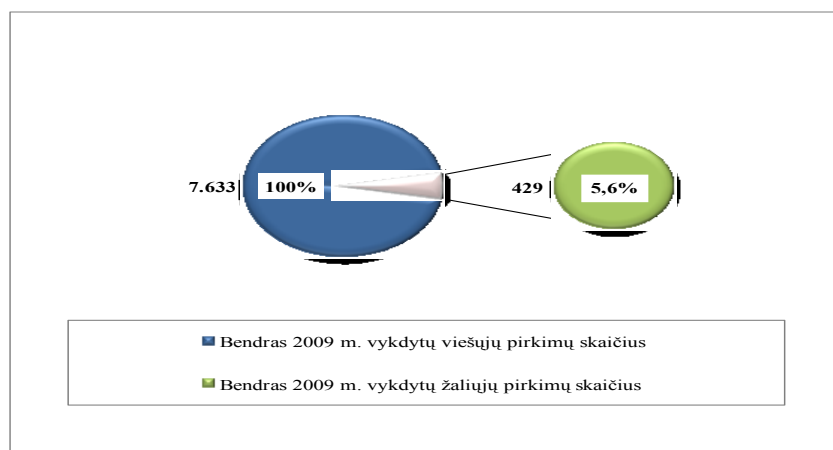
4 Grafikas. Žaliųjų viešųjų pirkimų praktika Pasulyje 2006m.

- balta spalva: pirkimai, kuriuose nenaudoti “žalieji” kriterijai
- pilka spalva: pirkimai, kuriuose bandyta naudoti “žaliuosius” kriterijus
- šviesiai žalia: panaudoti 1-3 “žalieji” kriterijai
- tamsiai žalia: panaudoti daugiau nei trys “žali” kriterijai.

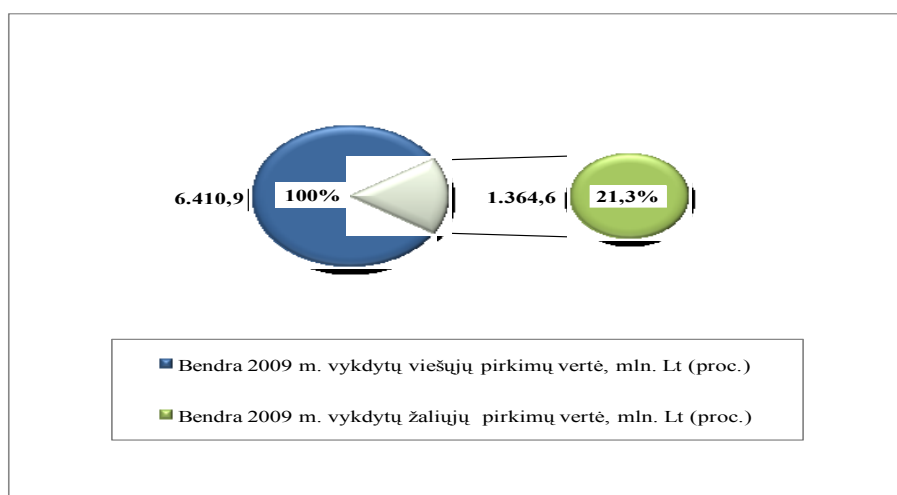
Šaltinis: ŠIAUDINIS Andrius, (2008-12-15). Aplinkosauginiai kriterijai žaliuosiuose viešuosiuose pirkimuose, [interaktyvus], [žiūrėta 2009-05-05]. Prieiga per internetą: < http://www.peritus.lt/lt/viesieji_pirkimai > - cit. Pagal : 2006. Green Public Procurement in Europe 2006 – Conclusions and recommendations <<http://europa.eu.int/comm/environment/gpp>>

Gaila, jog Lietuvos savivaldybės bei kitos viešosios įstaigos vangiai priima šią naujovę, todėl 2007m. Lietuvoje visų viešųjų pirkimų žalieji sudarė tik 5proc., na o 2008 7.6 proc. Optimistiškai vertinant ir tikintis ateityje Lietuva galbūt įsitrauks į pirmaujančių šioje srityje valstybių gretas. 2009 m. 5,6 proc. vykdytų viešųjų pirkimų atvejų perkančiosios organizacijos juose taikė aplinkosaugos kriterijus, kurių vertė siekė 21,3 proc. visų viešųjų pirkimų vertės. Žaliųjų viešųjų pirkimų skaičiaus dalis 2008-2009 m. sumažėjo nuo 7,6 iki 5,6 proc., atitinkamai vertės dalis – nuo 30,7 iki 21,3 proc. (Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus, (2009), p. 6, [interaktyvus]).

Šaltinis: JURGELEVIČIENĖ S, (2010-04-08)., *ŽVP organizavimo teisiniai pagrindai. ŽVP stebėseną, statistika, perspektyvos, mokymai*, [interaktyvus]. Konferencijos medžiaga, [žiūrėta 2010m. balandžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpt.lt/rtmp8/dtd/index.php?pid=12118921075&cid=12118921330&sid=1&lan=LT>>

6 Pav. Visų perkančiųjų organizacijų 2009 m. vykdyti žalieji pirkimai (skaičius)

Šaltinis: JURGELEVIČIENĖ S, (2010-04-08). Viešųjų pirkimų tarnyba, *ŽVP organizavimo teisiniai pagrindai. ŽVP stebėseną, statistika, perspektyvos, mokymai*, [interaktyvus]. Konferencijos medžiaga, [žiūrėta 2010m. balandžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpt.lt/rtmp8/dtd/index.php?pid=12118921075&cid=12118921330&sid=1&lan=LT>>

7 Pav. Visų perkančiųjų organizacijų 2009 m. vykdyti žalieji pirkimai (vertė)

Apskritai, esti tam tikrų kliūčių, trukdančių aktyviau plėtoti žaliuosius pirkimus, tačiau tos kliūtys ir yra iš viešosios pusės. Kaip teigiama, Nacionalinėje žaliųjų viešųjų pirkimų įgyvendinimo programoje: „paprastai aplinkosaugos kriterijai suformuluojami neaiškiai dėl informacijos ir žinių stokos. Dažniausiai Lietuvoje nurodomi aplinkosaugos kriterijai – energijos efektyvumas ir aplinkosaugos standartų atitikties, o taikomi jie dažniausiai kompiuterių ir buitinės įrangos pirkimams. Atlikti žaliuosius pirkimus Lietuvoje trukdo informacijos, žinių apie aplinką ir aplinkosaugos kriterijus, išteklių stoka“. Tačiau džiugu, jog nemažai tarptautinių įvairias prekes

gaminančių kompanijų jau turi savo žaliųjų pirkimų politiką ir nustato tiekėjams atitinkamus reikalavimus. Prognozuojant ir viliantis, Lietuva nustatė tokius savo siekius:

- >10 % visų viešųjų pirkimų 2008 m.
- >15 % – 2009 m.
- >20 % - 2010 m.
- >25 procentų – 2011 m. (Valstybės Nutarimas „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“ (2007).)

Jau dabar galima matyti, jog šių tikslų Lietuva deja, bet nesugeba įgyvendinti.

2.3.2. Socialinis darniųjų viešųjų pirkimų aspektas.

Kaip žinia darnus vystymasis apima tris kategorijas – socialinę, ekonominę ir aplinkosauginę, todėl pirmą kartą apie socialinių aspektų panaudojimą viešuosiuose pirkimuose užsiminta jau 1998 m. Europos Komisijos parengtame komunikate *Viešieji pirkimai ES* (angl. „*Public Procurement in European Union*“), kuriame nurodyti būdai, kaip socialiniai aspektai gali būti panaudoti pirkimo dokumentų sąlygose. Apskritai viešieji pirkimai socialinio paskatų turi jau net nuo XIXa. kai buvo naudojama tokia praktika, kai viešieji kontraktai pasirašomi tik su tomis firmomis, kurios užtikrina ne mažesnę nei minimalų darbo užmokestį (JAV, JK, Prancūzija). Taip pat vėliau viešaisiais pirkimai buvo naudojami kaip įrankiu antidiskriminaciniai įdarbinimo teisei kurti. (Mcgrudden, p.258, 259). Kadangi socialiniai aspektai dažniausiai nelemia tiekėjo pajėgumą vykdyti sutartį, dėl to jie gali būti nustatyti tik kaip papildomas kriterijus renkantis tarp dviejų vienodai ekonomiškai naudingų tiekėjų arba gali būti teikiama pirmenybė produktams, kurie gali būti pritaikyti neįgaliesiems, pavyzdžiui, papildomų sėdynių neįgaliesiems autobuse skaičius ir pan. Pagrindinė sritis, kurioje perkančioji organizacija turi daugiausiai galimybių panaudoti socialinius aspektus ir taip užtikrinti socialinę tiekėjų atsakomybę, yra viešojo pirkimo sutarties vykdymo etapas. Laikydamosi nediskriminavimo ir lygybės principų bei nepažeisdama ES ir nacionalinių teisės aktų reikalavimų perkančioji organizacija gali nustatyti įvairius reikalavimus tiekėjui (VPĮ 24 str. 4 d.), pavyzdžiui:

- ✓ reikalavimą užtikrinti sąlygas neįgaliesiems (perkant transportą, statybos darbus, interneto svetainių kūrimo paslaugas ir pan.);
- ✓ pareigą sutarties vykdymo metu laikantis teisės aktų reikalavimų įdarbinti bedarbius asmenis, ypač ilgą laiką nedirbančius, taip pat tam tikrą skaičių neįgalių asmenų arba sutarties vykdymo metu įgyvendinti mokomasias programas bedarbiams ar jauniems žmonėms;

- ✓ pareigą savo įmonėje užtikrinti nediskriminaciją, lygybę tarp moterų ir vyrų, tarp etninių grupių bei rasių;
- ✓ pareigą laikytis ne tik darbo kodekse įtvirtintų reikalavimų, bet ir į nacionalinius teisės aktus neperkeltų Tarptautinės darbo organizacijos konvencijų. (Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis, (2007), p. 259-261)

Tokios sąlygos padėtų užtikrinti, kad tiekėjai visu viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu bus socialiai atsakingi ir padės valstybei siekti socialinių tikslų. Soloveičikas pažymi, jog tiekėjų socialinę atsakomybę skatinančių viešųjų pirkimų plėtros kliūtys iš esmės yra tokios pačios, kaip ir žaliųjų pirkimų: mažas socialiai atsakingų įmonių skaičius, informacijos stoka, papildomi kaštai pačiam tiekėjui būti socialiai atsakingu ir perkančiajai organizacijai išsirinkti socialiai atsakingesnę tiekėją. (Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis, (2007), p. 259-261)

Taip pat reikia pažymėti, jog 2010 metų kovo 2 dienos viešųjų pirkimų įstatymų pakeitimai palietė ir pirkimų iš socialinių įmonių klausimus. 13 str. numatyti rezervuoti pirkimai skiriami pirkimams iš neįgaliųjų socialinių įmonių. Supaprastintų pirkimų atveju perkančiosios organizacijos turi skirti dalį supaprastintų pirkimų vertės pirkimams iš 91 str. nurodytų įmonių. Anksčiau ši dalis buvo skaičiuojama nuo perkančiosios organizacijos gautų biudžeto asignavimų, šiuo metu - 5 procentai nuo visų supaprastintų pirkimų vertės. Tai reiškia, kad tokius pirkimus turės vykdyti ir tos organizacijos, kurioms anksčiau ši pareiga nebuvo taikoma. (Viešųjų pirkimų įstatymas 13str., 91 str.)

Apibendrinant galima teigti, jog tai viena iš pažangiausių ir ekologiškai atsakingų viešųjų pirkimų sričių lemianti gerosios praktikos pavyzdžių plitimą ekologiniame sektoriuje, aplinkosaugos populiarinimą, aplinkos saugojimą ir prevencinės politikos šiuo klausimu vykdymą. Tokie viešieji pirkimai yra darnios visuomenės vystymo vienas iš instrumentų, leidžiančių dar labiau padidinti efektyvumo kriterijaus svorį viešuosiuose pirkimuose. Jie turi teigiamą poveikį perkančiajai organizacijai bei tiekėjams, kurie orientuodamiesi į naujo pobūdžio paklausą pradeda gaminti daugiau įvaresnių produktų. Kitaip tariant, tai puikus kelias į darnią visuomenę bei švarią aplinką.

2.4. Skaidrumo principas viešuosiuose pirkimuose.

Korupcijos problema yra aktuali visame pasaulyje. Jos pasireiškimo lygmuo dažniausiai apima viešąjį sektorių, siekiant tam tikrų privilegijų, kurias galima gauti neleistiniais būdais t.y. įtakojant pareigūnų sprendimus pasiūlant dažniausiai finansinius išteklius. Viešieji pirkimai patenka į vieną korumpuočiausių viešojo sektoriaus sferų dėl galimybės laimėjus konkursą tapti tiekėju valstybei. O kaip žinia, valstybė yra vienas iš naudingiausių užsakovu, garantijų dėl

atsiskaitymo prasme, užsakymų dydis apima didelius resursus, be to bendradarbiaujant leidžiama tam tikri nukrypimai, daromos nuolaidos, priešingai nei privačiame sektoriuje, nes partnerystės nutraukimas ir naujo konkurso skelbimas perkančiajai organizacijai neapsimoka tiek finansiškai, tiek laiko prasme. Deja, bet Lietuva pagal „Transparency International“ 2009 metų Pasaulinio korupcijos barometro duomenis, užima pirmą vietą tarp ES šalių ir yra pirmaujanti pasaulyje dėl korupcijos paplitimo. Liūdniausia tai, jog Lietuvos gyventojai daugiau negu kiti ES piliečiai yra linkę matyti korupciją būtent valstybės tarnyboje, teismuose ir parlamente. 27 procentai Lietuvos gyventojų mano, kad labiausiai korumpuoti yra valstybės tarnautojai. (Lietuviai – tarp kyšininkavimo lyderių [interaktyvus]). Taigi, viešųjų pirkimų skaidrumo principas tampa itin svarbus ir galima teigti, jog pamatinis, vien jau dėlto, jog jeigu šis principas nėra tinkamai įgyvendinamas, visa kita tampa beprasmiška, nes tokiu atveju lygios teisės pažeidžiamos (lygiateisiškumo principas), konkurencija taip pat tampa ydinga (konkurencijos principas).

2.4.1 Privataus sektoriaus nuomonė apie viešųjų pirkimų skaidrumą Lietuvoje.

Didelės įtakos korupcijos plėtojimuisi turi ne tik asmenys, bet ir pats procedūrų organizavimas, leidžiantis tarnautojui piktnaudžiauti savo kompetencijomis, per maža atsakomybės našta už nusižengimus tiek tarnautojams, tiek duodantiems kyši bei menkas visuomenės susidomėjimas kaip yra panaudojamos valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšos.

Labiausiai korupcijos problemas analizuoja *Transparency International* skyrius Lietuvoje (TILS), o tame tarpe ir viešųjų pirkimų skaidrumo problemas, todėl buvo atlikti du tyrimai šiuo klausimu 2005m. ir 2008m. Naujausio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad viešuosius pirkimus verslas ir toliau laiko neskaidriais ir situacija prieš tai buvusi tikrai nekokia Lietuvoje nepasikeitė. Net 37 % apklaustų verslininkų nurodo korupciją ar neskaidrumą kaip problemas, su kuriomis jie susiduria dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose. 12 % verslininkų nurodo korupciją, 10 % - neskaidrumą, 10 % - iš anksto aiškų laimėtoją bei vienašališką pirkimų organizavimą, 5% - pirkimų sąlygų pritaikymą konkrečiam kandidatui, kaip opiausias problemas, su kuriomis tenka susidurti dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose. (Nėra pažangos pažabojant korupciją viešuosiuose pirkimuose, [interaktyvus]).

Dauguma respondentų sako, jog Lietuvos politikai viešiesiems pirkimams gali daryti netiesioginę įtaką. Spėjama, kad neteisėtai pasisavinama nuo 3 iki 10 proc. visos viešųjų pirkimų sandorio sumos. „Vadinasi, kalbame apie kelias dešimtis ar kelis šimtus milijonų litų. (TILS atstovas dalijasi mintimis apie viešųjų pirkimų organizavimą Lietuvoje, [interaktyvus]).

Papratai, kai galvojama apie korupciją, įsivaizduojama konkretūs kyšio davimai, tačiau tai labai painus ir išmoningas procesas. Yra keletas būdų neskaidriams pirkimams:

Agentai. Dažniausiai sutinkama tarpininko forma yra agentas. Rangovas paskiria agentą, kuris turi ryšių su užsakovo atstovu arba su atitinkamos šalies vyriausybe. Rangovas moka agentui tam tikrą procentą nuo sutarties kainos, kai laimi konkursą. Agentas perduoda dalį užmokesčio užsakovo arba vyriausybės atstovui už tai, kad rangovas laimėtų konkursą. Paprastai mokama užsienio valiuta į ofšorinę sąskaitą. (Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis, (2007), p. 58)

Bendros ir antrinės įmonės. Vienose šalyse eksporto kredito agentūrų, bankų ir auditorių atliekamas teisinio audito lygis yra žemesnis nei kitose. Kai rangovas pateikia pasiūlymą kaip tarptautinės bendros įmonės iš keleto šalių dalis, bendra įmonė gali agentūrai padėti sudaryti sutartį ir sumokėti komisinius toje šalyje, kur jie tikriausiai nebus rasti. Panašiai yra ir tuo atveju, jei rangovas yra daugiašalės grupės dalis – komisinius gali sumokėti antrinė bendrovė toje šalyje, kur jie nebus rasti. Rangovas antrinei bendrovei gražins tą sumą, apmokėdamas už neteisingai nurodytas paslaugas arba padidintos vertės paslaugas. (Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis, (2007), p. 58)

Subrangovai. Rangovas taip pat gali perduoti kyšį, sudarydamas slaptą subrangos sutartį. Pavyzdžiui, subrangovas gali sutikti suteikti rangovui įrangą ir medžiagas už tam tikrą užmokesčių, tačiau realiai nesuteiks paslaugų arba suteiks daug mažesnės vertės paslaugas nei jų sutarta kaina. Tada užmokesčio likutis gali būti perduotas atitinkamai šaliai kaip kyšis. (Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis, (2007), p. 58) Subrangovų problema ir tame, jog jie nefiguruoja sutartyje ir neturi jokių įsipareigojimų, kitaip tariant neneša jokios tiesioginės atsakomybės už savo atliekamą darbą.

Bernd Theilen savo tyrime apie lobizmo ir sutarčių delegavimo įtaką viešuosiuose pirkimuose pateikia šiek tiek kitokį sutarčių delegavimo – perdavimo supratimą, kuris Lietuvos praktikoje yra viena neskaidriausių sferų. JAV sutarčių delegavimas labiau suprantamas kaip teigiamas, nei neigiamas veiksmas. Autoriaus teigimu, deleguojant sutartį dėl dviejų paslaugos reikalingų agentūrai pasirašoma sutartis su viena firma, numatant, jog dalį paslaugų suteiks subpartnerė. O centralizuotų pirkimų metu abi paslaugos įsigyjamos tiesiogiai iš dviejų firmų. Pirmuoju atveju sumažėja sandorio kaštai tiek perkančiajai organizacijai, tiek privačioms firmoms, suteikiama galimybė privačiam sektoriui bendradarbiauti, taip kuriant jau anksčiau minėto socialinio kapitalo tinklus, bendradarbiaudamos, o ne konkuruodamos firmos gali efektyviau atlikti savo darbą, tačiau kaip yra skaidrumu? Bernd Theilen iškelia sąlygas sub-kontraktų sudarymo efektyvumui užtikrinti – paslaugos turi priklausyti tai pačiai kategorijai, bendradarbiaujančios kompanijos, ir paslaugų suteikimas grynai jungtinis t.y. ne vienos kažkurios firmos veiksmas, o abiejų. (Theilen, 2008). Žiūrint iš Lietuvos pozicijos sutarčių perleidimas yra viena

korumpuočiausių ir neskaidriausių sričių, ir tokios autoriaus keliamos sąlygos visų pirma atrodo sunkiai įgyvendinamos, nes: neskaidrumas nustelbia teigiamas iniciatyvas, patikrinimas ir įvertinimas ar tikrai kompanijos bendradarbiauja - užima laiko, pinigų, bei nustatyti kriterijus pakankamai sunku.

Lietuvos Viešųjų pirkimų įstatymo 32 straipsnyje įtvirtinta tiekėjo teisė remtis kitų ūkio subjektų pajėgumu, kai reikia įrodyti savo kvalifikaciją, ir kaip ši teisė taikoma. Tai reiškia, kad perkančiosios organizacijos gali nustatyti tam tikras įrodymų taisykles. Būtent perkančiajai organizacijai suteikiama teisė nuspręsti, ar tiekėjas įrodė, kad jis galės naudotis konkrečiais trečiųjų asmenų ištekliais, kuriuos nurodo. Kitaip tariant, galiojančios VPI nuostatos numato du galimus tiekėjų kooperacijos būdus: tiekėjai gali sudaryti tarpusavyje bendros jungtinės veiklos sutartį arba konkretus tiekėjas gali nurodyti kitų asmenų pajėgumus ir tokiu būdu pagrįsti savo kvalifikaciją. (Įmonės gali apžioti ir didesnę už save kąsni, pataria žinovai, [interaktyvus]).

Slapti susitarimai konkursų metu gali būti įvairių formų, tačiau paprastai tai būna susiję su karteliniais susitarimais:

- ✓ tariamai konkuruojančių rangovų grupė gali slapta sutarti tarpusavyje dalintis būsimus projektus, siekdami išlaikyti dideles kainas. Jie pasirenka laimėsiantį konkurso dalyvį tam tikram projektui ir nustato konkurso dalyvio pateikiamo pasiūlymo kainą. Jie visi dalyvauja konkurse, bet siūlo didesnes kainas nei jų išrinktas rangovas, kuri užsakovas pasirenka dėl pigiausio pasiūlymo. Taip užsakovas priverčiamas tikėti, kad konkurso metu buvo tikra konkurencija;
- ✓ grupė konkurse dalyvaujančių rangovų gali slapta susitarti, kad kiekvienas įtrauks į savo pasiūlymą iš anksto sutartą sumą, kuri atitinka visų konkurso dalyvių konkurso bendras išlaidas. Jie iš anksto neišrenka dalyvio, laimėsiančio konkursą, bet atvirai konkuruoja. Laimi bet kuris konkurso dalyvis, o likusieji pasidalina iš anksto sutartą sumą kaip pralaimėjusiojo mokestį;
- ✓ medžiagų tiekėjų grupė gali slapta susitarti nustatyti minimalią jų tiekiamų medžiagų kainą. Netgi kai konkursas vykdomas pagal konkurencijos taisykles, kainos bus didesnės nei esant tikrai konkurencijai. Dažnai šiuos susitarimus lydi kyšininkavimas (Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis, (2007), p. 59)

2.4.2. Antikorupciniai veiksniai ir skaidumo užtikrinimas viešuosiuose pirkimuose Lietuvoje

Tam, jog būtų kuo labiau išvengta net mažiausios galimybės įvykti korupciniams sandoriui TILS suformulavo pagrindines gaires ir pasiūlymus, kurių turėtų laikytis perkančiosios institucijos,

jog užtikrintų viešųjų pirkimų skaidrumą ir korupcijos nebuvimą Žr. Priedą Nr. 1. Šie visi pasiūlymai yra pakankamai aiškūs ir konkretūs, o kalbant apie tam tikras viešųjų politikos kryptis užtikrinant pirkimų skaidrumą galima išskirti tokias pagrindines: viešųjų pirkimų centralizavimas, pareiškėjų apsauga bei akcininkų paviešinimas.

Pareiškėjų apsauga siejasi su apie korupciją savo darbe pranešusių įmonės darbuotojų apsaugojimu nuo galimo darbdavių spaudimo mažinant darbo užmokestį, perkeliant į prastesnes pareigas bei sudarant prastesnes darbo sąlygas. Tai galima padaryta atitinkamais teisės aktais. Tačiau gaila, jog nors ir buvo numatyta dar 2006m. imtis šio įstatymo projekto kūrimo, iki šiol galiojo tik 2003-ųjų Vyriausybės nutarimas dėl Atlyginimo už vertingą informaciją apie nusikaltimus, kuriais padaryta turtinė žala. Taip pat yra planuojama pagaliau įvesti pareiškėjų apsaugos įstatymą, tačiau S. Muravjovas Transparency International vadovas pažymi, jog: "Privalome kalbėti apie kompleksinį pareiškėjų apsaugą užtikrinančių ir jų pranešimus skatinančių priemonių paketą"(Transparency International" antikorpucinėje programoje pasigenda konkretumo ir kompleksiskumo [interaktyvus]).

Akcininkų paviešinimas būtų puikus ėjimas, siekiant užkirsti kelią tokių viešųjų pirkimų laimėtojams, kurių akcininkai yra pavyzdžiui perkančios institucijos tarnautojai ar jų giminės, tokia praktika itin dažna Lietuvoje, kai konkursus laimi valdininkų giminaičių firmos. Šis pasiūlymas kaip ir daugelis kitų taip ir liko kol kas neįgyvendintas. Dar vienas iš būdų vykdyti antikorpucinę prevenciją t.y. skundo dėl viešojo pirkimo kopijos nusiuntimas Viešųjų pirkimų tarnybai. (Ten pat, p. 43).

2007m. buvo priimta Nacionalinė kovos su korupcija programa, o 2009m. buvo atnaujinta 2009–2010 metams kurioje pakankamai dėmesio buvo skirta ir viešiesiems pirkimams. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje išskelti trys pagrindiniai tikslai:

- ✓ Korupcijos prevencijos krypties tikslas – siekti, kad korupcija kuo mažiau trukdytų plėtoti ekonomiką, demokratiją, kurti socialinę gerovę, stiprinti nacionalinį saugumą, didinti administracinių ir viešųjų paslaugų teikimo kokybę.
- ✓ Korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų tyrimo krypties tikslas – užtikrinti greitą ir išsamų korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų atskleidimą ir tyrimą, garantuoti, kad pažeidėjai neišvengtų atsakomybės.
- ✓ Visuomenės antikorpucinio švietimo krypties tikslas – supažindinti Lietuvos gyventojus su korupcijos keliamu pavojumi, skatinti juos nesitaikstyti su korupcija, aktyviai su ja kovoti. (LR Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos patvirtinimo“ pakeitimo, (2009)).

Tačiau S. Muravjovas pasigedo konkrečių priemonių, kurių planuojama imtis. "Lietuvoje iki šiol nėra organizacijų, negalinčių dalyvauti viešuosiuose pirkimuose dėl savo neskaidrios veiklos

"juodųjų sąrašų." (Transparency International“ antikorupcinėje programoje pasigenda konkretumo ir kompleksiško [interaktyvus]).

J. Gordon Murray viename iš naujausių savo straipsnių iškelia politinės valios idėja viešuosiuose pirkimuose. Jis teigia, jog mokslinė bendrija užstrigo tarp daugybės tyrimų ir hipotezių besistengdama identifikuoti viešųjų pirkimų spragas ir problemas operaciniame lygmenyje, kitaip tariant jis teigia, kad pamirštama politinė šios veikos įtaka. Juk tuo iš esmės ir skiriasi viešieji ir privatus pirkimai. Čia politinė valia įvardijama tiek vietiniu, nacionaliniu ir internacionaliniu lygmeniu. Jo manymu, politinės partijos išrinktos per rinkimus visų pirma turi būti atskaitingos rinkėjams tinkamai išleisdamos pinigus ir būtent visuomenė turėtų susirūpinti neskaidriais, netinkamais ar neapgalvotais viešaisiais pirkimais. Kitaip tariant, autorius dalį atsakomybės permeta ir pačiai visuomenei, kuri turi rūpintis jai teikimu servisu – viešosiomis paslaugomis, aptarnavimu ir pan, nes ji yra pagrindinė mokėtoja ir renkasi, kas jai dirbs. Toks požiūris iš esmės yra labai holistinis, todėl tik teoriškai įvertina jėgas dalyvaujančias apskritai valstybės arba savivaldos gyvenime. J. Gordon Murray taip pat pabrėžia, jog viešieji pirkimai privalo būti strateginiai. Nuoseklus įvertintas planavimas visų pirma leidžia sprendimams būti patikrintiems laiko, visuomenės požiūrio ir galimybių, o tai savo ruožtu veda prie efektyvumo. Tada ir atskaitingumas visuomenei būtų pasiektas didesnis.(Murray, (2009a)).

2.4.3. Teisinė atsakomybė už pažeidimus viešuosiuose pirkimuose bei teisėtumo principo vykdymą administruojančios institucijos.

Kaip ne kartą minėta, viešųjų pirkimų vykdymas yra viena iš tų sričių, ant kurios bene dažniausiai krenta pažeidimų bei korupcijos šešėlis. Nes tai iš esmės yra instrumentas, kurio pagalba yra leidžiami mokesčių mokėtojų pinigai. Teisėtumo principas tiesiogiai siejasi su atsakomybe už savivaliavimą bei procedūrų pažeidimus. Taigi, visų pirma kaip išaiškinami tokie įvykiai. Yra dvi galimybės: pretenzijų ir skundų nagrinėjimo kelias, kitaip tariant, kas geriau pastebi neteisę nei konkurentai; bei Viešųjų pirkimų tarnybos atliekami patikrinimai, kurių metu, taip pat išaiškėja ne vienas pažeidimas. Lietuvoje viešųjų pirkimų teisėtumą užtikrinti pavesta plačiam subjektų ratui. Vykdoma tiek vidinė, tiek išorinė kontrolė. Teisėtumo užtikrinimu turi rūpintis pati perkančioji organizacija. (Ambrazevičienė, 2003, p. 108).

Iki 2009m. birželio pabaigos Viešųjų pirkimų tarnyba patikrino 20 institucijų ir iš viso 58 pirkimus, iš kurių 6 pirkimuose buvo pastebėta nusižengimai – 2 institucijoms buvo paskirta 500lt nuobauda, o kitoms 4 tik įspėjimai. (Perkančiųjų organizacijų tikrinimai [interaktyvus]). Tai yra nepakankamai drausminančios priemonės, kai skiriamos nuobaudos yra parenkamos pačios silpniausios. Palyginti su per metus atliktų pirkimų skaičiumi, pažeidimų išaiškinama labai

nedaugelio procedūrų atveju, todėl galima teigti, jog tokie tyrimų tikslai yra nepasiekiami, ir tai nėra efektyvus tikrinimas ir nuobaudų skyrimas, turint omenyje atliktus tyrimus apie korupcijos mastą valstybės tarnyboje.

Kita Viešųjų pirkimų tarnybos priežiūros forma – sutikimų atlikti tam tikrus veiksmus davimas. Tik gavus Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą galima atmesti visus pasiūlymus, nutraukti pirkimo procedūras, nestabdyti procedūrų pretenzijos arba skundo nagrinėjimo metu. (Švedijoje, Estijoje). (Ambrazevičienė, 2003, p. 110). Todėl susidaro išpūdis, jog daugiau tikrinimo panaikina pažeidimų galimybes, tačiau iš kitos pusės atsakomybės našta yra pasidalijama, todėl tampa atsakinga ir Viešųjų pirkimų tarnyba, jeigu leido vieną ar kitą sprendimą. Tokiu atveju, abiem institucijoms lyg ir yra nenaudinga tokius pažeidimus viešinti, o tai gali lemti ir tarpusavio organizacijų susitarimus nekeliant to į viešumą. Be minėtų institucijų platesnius galiojimus turi ir Valstybės kontrolė, kuriai pavesta audituoti valstybės piniginių išteklių naudojimą bei Specialiųjų tyrimų tarnyba, kuri tiria korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, rengia ir įgyvendina korupcijos prevencijos priemones. (LR Specialiųjų tyrimų tarnybos ĮSTATYMAS, Antras skirsnis, 8 str.).

Viešųjų pirkimų įstatymo 100 straipsnis nustato už viešuosius pirkimus reguliuojančių norminių aktų pažeidimus taikyti atsakomybę perkančios organizacijos vadovams bei komisijos nariams arba kitiems įgaliotiems asmenims. Asmenys, kalti dėl viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimo, gali būti traukiami drausminėn, materialinėn, administracinėn arba baudžiamojon atsakomybėn. (Ambrazevičienė, 2003, p. 112). Administracinių teisės pažeidimų kodekso 171 3 straipsnio antra dalis už nustatytos viešųjų pirkimų tvarkos ar viešojo pirkimo būdo parinkimo tvarkos pažeidimą perkančiųjų organizacijų vadovams arba jų įgaliotiems vadovauti viešojo pirkimo komisijai asmenims, viešojo pirkimo komisijos nariams, balsavusiems už neteisėto sprendimo priėmimą, užtraukia nuo penkių šimtų iki dviejų tūkstančių penkių šimtų litų baudą. Tokia pat veika, padaryta asmens, jau bausto administracine nuobauda už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimą, užtraukia baudą nuo 2500 iki 5000 litų su nušalinimu nuo darbo (pareigų). (LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, 171 (3) str.). Esant nusikaltimo arba baudžiamojo nusižengimo požymiams galima ir baudžiamoji atsakomybė, kuri numatoma 225-228 str esant kyšininkavimui, piktnaudžiavimui, tarpininkavimui kyšininkavimui, papirkimui bei pareigų neatlikimui, tačiau specialios normos Baudžiamajame kodekse už viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus išgaliojus naujajam Baudžiamajam kodeksui nebėra. (Baudžiamasis KODEKSAS, nr. 89). Tam tikras prevencinius korupcijos teisinius aspektus numato ir civilinis kodeksas, kuriam apibrėžiama dovanų gavimo ir priėmimo sąlygos, atlyginimas dėl nepagrįsto praturtėjimo ir pan. (Civilinis KODEKSAS, 6.470-6.476, 6.237 str).

2.4.4. Viešumo bei informatyvumo poreikis viešųjų pirkimų vykdymo procese

Viešieji pirkimai ne veltui turi būtent tokį pavadinimą ir informuotumas, laisva informacijos sklaida bei viešumas yra vieni iš puikiausių priemonių siekiant padidinti viešųjų pirkimų efektyvumą pritraukiant daugiau tiekėjų ir skatinant konkurenciją. Kaip žinia, tiekėjai dažnai skundžiasi, jog informacija apie specifikacijas ir kiti reikalavimai būna pateikti itin komplikotai, dažnai būna nenurodyta konkrečios perkamosios prekės apimtys ir pan. Todėl viešumo principas reikalauja, kad egzistuotų gera informacijos apie vykdomuosius pirkimus sistema, padedanti kontroliuoti jų vykdymo eigą. „Todėl Viešųjų pirkimų įstatymas įpareigoja perkančiąsias organizacijas paskelbti „Valstybės žinių priede „Informaciniai pranešimai“ ir Valstybės žinių tinklalapyje apie kiekvieną pirkimą ir jo visą eigą t.y. sudarytą pirkimo sutartį, preliminarią sutartį, projekto konkurso rezultatus.“ Vienas iš šio Viešųjų pirkimų 22 str. punktu yra ypač dažnai manipuluojama, tai „komercinės paslapties“ neatskleidimu, dėl kurio nukentėtų tiekėjų interesai. (Ambrzevičienė, 2003, p. 108). Ir kaip teigia, David Ondračka, Čekijos „Transparency International“ skyriaus direktorius, kad apie 80% atvejų, kai viešųjų pirkimų sutartys nėra viešinamos dėl komercinių paslapčių, yra nepagrįsti, todėl TI siūlo ne tik viešinti visus sutarčių tekstus bei kainas, bet ir skelbti, kiek kokia įmonė turi viešojo sektoriaus užsakymų. Juk galbūt bendrovė, pamačiusi, kad jos konkurentė trečdalį pajamų uždirba iš valstybės užsakymų, kitąkart ir pati dalyvaus konkurse su geresniu pasiūlymu. ("Transparency International" viešųjų pirkimų ekspertų interviu "Verslo žinioms" [interaktyvus]).

Apžvelgus poskyrį galima teigti, jog bene labiausiai diskutuotina ir nepasitenkinimą keliantis viešųjų pirkimų požymis yra būtent skaidrumo absentizmas Lietuvos pirkimų vykdymo praktikoje. Opiausiomis Lietuvos Respublikoje vykstančių viešųjų pirkimų problemomis yra įvardytos: korupcija ir pažintys, nekokybiškos techninės sąlygos, skaidrumo bei informacijos stoka, mažiausios kainos, kaip pagrindinio vertinimo kriterijaus taikymas, nepagrįstos, protekcionistinės pirkimo dokumentų nuostatos. Nors pastangų per pastaruosius keletą metų įdėta lyg ir nemažai (atnaujinta Nacionalinė kovos su korupcija programa, pradėjo pilnai veikti centralizuota pirkimų sistema, o tuo pačiu ir elektroniniai pirkimai), tačiau 2008m. pabaigoje atliktas sociologinis tyrimas rodo nepakitusią situaciją per pastaruosius 3 metus. Lietuvoje valstybės tarnyba įvardijama kaip viena korumpuočiausių sektorių, o viešieji pirkimai sąrašo viršuje. Paradoksalu, jog Viešųjų pirkimų tarnybos atlikti pirkimų tyrimai kiekybiškai yra labai menki, o suteiktų nuobaudų apimtys ir išraiška minimalios. Vienas kitą suponuoja du viešųjų pirkimų principai – informuotumo ir skaidrumo. Abiejų jų įgyvendinimą užtikinant tolygiai, galima būtų gauti efektyvią sistemą, kuri panaudotų valstybės finansus pagal rinkos kainas ir nepažeistų konkurencijos. Taigi, reziumuojant, galima daryti išvadą, jog reikia toliau tobulinti pirkimų procedūras, patį sisteminį pardavimų modelį, įstatymus bei atsakomybės padalinimą ir priskyrimą.

2.5. Smulkioji ir vidutinio verslo viešuosiuose pirkimuose vaidmuo.

Remiantis Ūkio ministerijos specialistų atliktos analizės duomenimis, smulkios ir vidutinės įmonės (SVĮ) aktyviai dalyvauja Lietuvos viešuosiuose pirkimuose. Nors smulkios ir vidutinės įmonės vaidina pagrindinį vaidmenį Lietuvos ekonomikoje (*jos sukuria apie 70% BVP*), tačiau pastaruoju metu vyrauja nepalanki tendencija šių įmonių atžvilgiu. Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintos nuostatos, kurių teisingas taikymas didina tikimybę SVĮ laimėti viešojo pirkimo konkursą, t.y. galimybę vykdyti pirkimą dalimis, kai kiekvienai pirkimo daliai numatoma sudaryti atskirą sutartį; nustatyti tiekėjų kvalifikacinius reikalavimus, proporcingus pirkimo objektui; dalyvauti jungtinės veiklos sutarties pagrindu.

Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių vaidmens Lietuvos viešųjų pirkimų rinkoje tyrime apžvelgta pagrindinės smulkiojo ir vidutinio verslo veiklos sąlygos ir identifikuoti privalumai t.y. tokio verslo dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose teigiamas efektas perkančiosioms organizacijoms bei lygiagrečiai ir verslui. Pavyzdžiui J. Jordon Murray pasiūlė iš esmės naują požiūrį į viešuosius pirkimus t.y. jis siūlo viešuosius pirkimus paversti priemone, kuri paskatins ekonomikos atsigavimą, po pasaulį ištikusios valiutinės-bankinės-ekonominės krizės. Jo teigimu esminį vaidmenį čia vaidina geriausios viešųjų pirkimų praktikos lokaliai įgyvendinimas, kas siejasi ir smulkiomis regiono įmonėmis. Ką tai reiškia? Pirmiausia jis pažymi socialinių-ekonominių tikslų suliejimą viešuosiuose pirkimuose. Taip pat jis siūlo „taupaus išlaikymo“ modelį, kuris apima: ilgalaikes sutartis, vieną šaltinį, pasiūlymų priėmimą per dvi stadijas ir elektroninių viešųjų pirkimų naudojimą siekiant sutaupyti sandorio kaštus. Taip pat pabrėžia, jog itin svarbu pinigų srautų tiekimo ir judėjimo savivaldybėse užtikrinimas, nes valstybė turi išlikti tuo užsakovu, kuris visada sumoka laiku. Tai iš dalies palaiko firmas sunkiu periodu.(Murray, 2009b).

Viešieji pirkimai turi reikšmingą įtaka regiono ekonominiam vystymuisi ir atsižvelgiant į tai, kad didžiąją dalį viešųjų pirkimų atlieka centrinės ir vietinės valdžios institucijos, viešieji pirkimai gali būti priemone valstybės ekonominei politikai vykdyti siekiant sudaryti palankias sąlygas smulkiojo ir vidutinio verslo (toliau – SVV) įmonėms. Vengrauskas V., Gineitienė Z., Šerpytis K., ir Girdenis J. smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose teikiamą naudą (privalumus) suskirsto į dvi grupes: *vidinę* – perkančiosioms organizacijoms, *išorinę* – šalies ūkiui ir visuomenei. Lentelėje pateiktos SVV įmonių dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose vidinės ir išorinės potencialios naudos sritys. (Vengrauskas, Gineitienė, Šerpetys, Girdenis, 2008).

Šaltinis: VENGRAUSKAS Vytautas, GINEITIENĖ Zina, ŠERPYTIS Karolis, GIRDENIS Juozapas, (2008). Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių vaidmuo Lietuvos viešųjų pirkimų rinkoje. *Viešasis administravimas*, Vilnius: Vilniaus Universitetas, Nr. 19, p. 29-35. ISSN – 1648-4541.

8 Pav. SVV įmonių dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose teikiama vidinė ir išorinė nauda

Išskirtinos tokios SVV įmonių dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose vidinės naudos (perkančiosioms organizacijoms) sritys:

- ✓ mažesnė prekių ir paslaugų kaina;
- ✓ geresnė prekių ir paslaugų kokybė;
- ✓ tiekėjų lankstumas ir specializacija. Smulkiosios įmonės yra iš prigimties lankstesnės už didžiąsias bendroves. SVV įmonės kur kas rečiau būna suvaržytos turimų įrengimų, technologijų arba organizacinių struktūrų. SVV įmonių specializacija rinkos nišoje kompensuoja įmonių mažo gamybos masto trūkumus. Specializuotos SVV įmonės gali greitai atsakyti į rinkos pokyčius. (Vengrauskas, Gineitienė, Šerpetys, Girdenis, 2008).

Taip yra nes, SVV įmonėse valdymo grandinės yra trumpos, o sprendimų priėmimo procesas greitas, todėl jos gali greitai reaguoti į besikeičiančius reikalavimus. Be to, smulkiosioms įmonėms stambūs klientai yra labai svarbūs. Dėl to jos gali pasiūlyti glaudesnį, paslaugų lygį. Taip pat SVV įmonės kur kas geriau nei didžiosios gali pritaikyti prekes arba paslaugas specifiniams klientų poreikiams (Vengrauskas, Gineitienė, Šerpetys, Girdenis, 2008).

Kitu SVV privalumus:

Konkurencijos skatinimas. Įmonių skaičiaus padidėjimas sustiprina konkurenciją tarp įmonių. Paskelbta nemažai mokslinių tyrimų, įrodančių, kad konkurencijos padidėjimas, matuojamas įmonių skaičiumi, prisideda prie ūkio augimo.

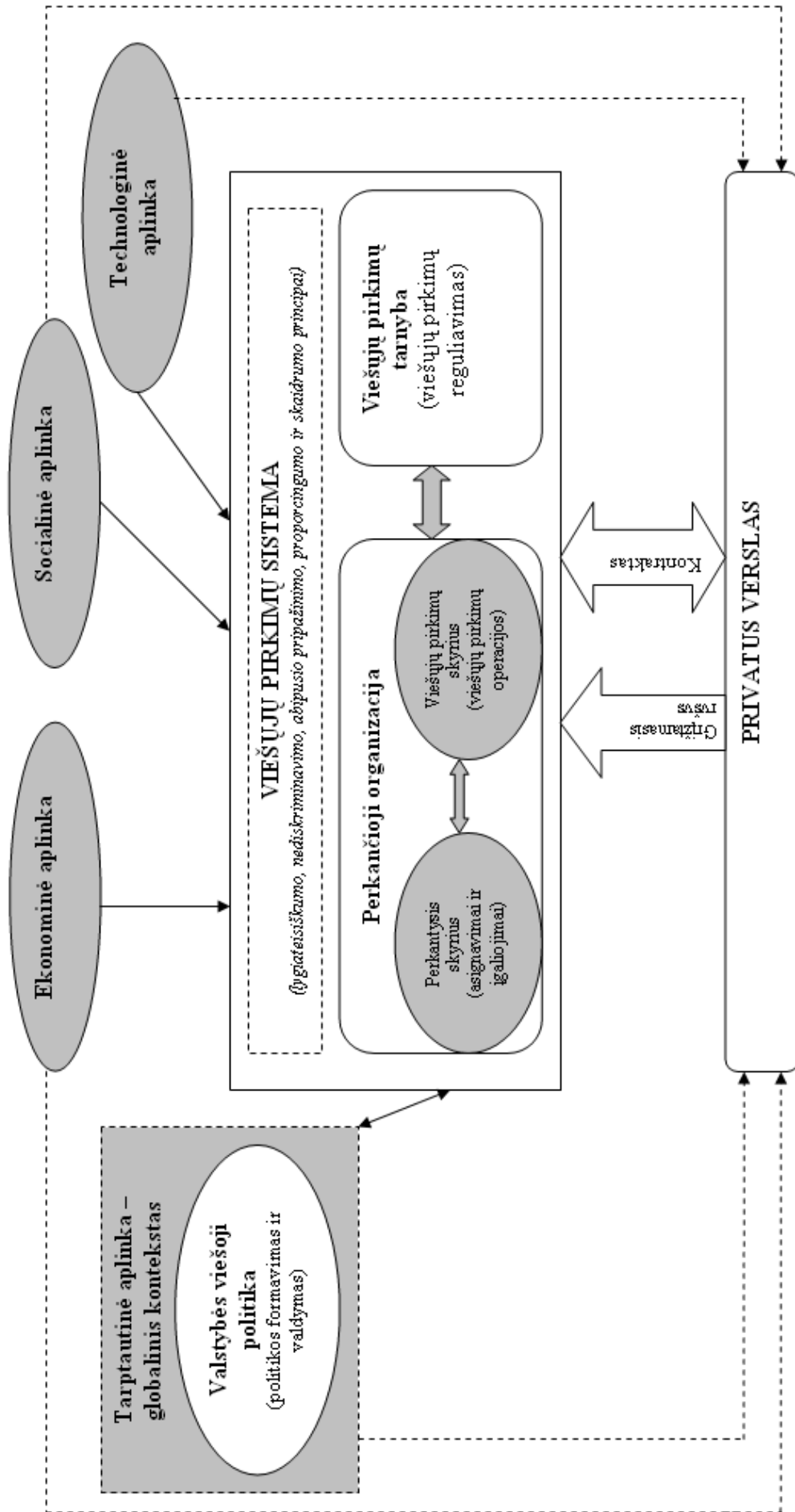
Inovacinė veikla. Kaip pažymima Pasaulio banko Lietuvos investicijų klimato ataskaitoje, „inovacijos augina naujas inovacijas, taip sukurdamas amžinąjį ekonomikos augimo ratą.“ Labai

dažnai kaip tik smulkios ir vidutinės įmonės imasi naujų gamybos procesų ir rinkų, o vėliau stambesniu mastu juos perima stambios įmonės.

Gyventojų užimtumo didinimas. Smulkios ir vidutinės įmonės yra svarbiausias naujų darbo vietų kūrimo šaltinis

Įtaka ekonomikos augimui. Verslininkystė ir SVV įmonės visame pasaulyje yra ekonominės ir socialinės plėtros variklis. Viena pagrindinių kliūčių SVV sektoriui dalyvauti viešuosiuose konkursuose yra išlaidos, kurias reikia patirti norint juose dalyvauti. Šios išlaidos yra santykinai mažos didesnėms įmonėms, todėl susidaro natūralus barjeras smulkesnėms įmonėms gauti daugiau užsakymų per viešuosius pirkimus. Kaip viena iš priemonių buvo centrinės pirkimų organizacijos (CPO) įsteigimas. (Vengrauskas, Gineitienė, Šerpetys, Girdenis, 2008).

Siekiant apibrėžtų darbo tikslų ir uždavinių, sintezės metodo pagalba yra išskiriamas integracinis viešųjų pirkimų modelis (žr. 9 pav.). Pristatomas modelis yra grindžiamas esmine nuostata, jog viešieji pirkimai yra sistema susidedanti iš sisteminių bloků, kurių kiekvienas turi atskiras funkcijas ir vienas kitą nelygegiačiai įtakoja. Viešųjų pirkimų principų laikymasis nulemtas politinių, ekonominių, socialinių ir technologinių veiksnių, kurie atitinkamai daro poveikį ir privačiam verslui, kuris yra vienas iš sandorio veikėjų. Todėl viešųjų pirkimų sistema formuojama vyriausybės transformuojasi veikiami ir grįžtamojo ryšio iš privataus verslo.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

9 Pav. Hipotetinis viešųjų pirkimų modelis

Viešųjų pirkimų aplinkos PEST analizė

Politiniai veiksniai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Viešieji pirkimai yra tiesiogiai įtakojami atskirų viešų perkančiųjų organizacijų politikos tikslų; ✓ Viešųjų pirkimų apimtys ir sritys priklauso nuo valstybės formuojamos viešosios politikos krypčių; ✓ Vyriausybės, o tiksliau LR Ūkio ministerijos formuojama viešųjų pirkimų politika bendru valstybiniu mastu daro įtaką viešųjų pirkimų inovacijoms – (e-pirkimai, darnūs pirkimai), skaidrumo prevencijai (įstatymų pakeitimai dėl skundų tvarkos); ✓ Siekimas atitikti ES direktyvas dėl viešųjų pirkimų vykdymo, skatina nuolatos reformuoti viešuosius pirkimus, taikant juos prie ES reikalavimų. (tarptautiniai viešieji pirkimai).
Ekonominiai veiksniai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Viešųjų pirkimų kainas tiesiogiai įtakoja rinkos konkurencinė aplinka; ✓ Krizės laikotarpiu susitraukus rinkai nemaža dalis privataus verslo persiorientavo į viešus užsakymus, taip pasunkindami konkurencines sąlygas viešuosiuose pirkimuose; ✓ ES finansavimas iš struktūrinių ir sanglaudos fondų suteikė papildomo patrauklumo viešiesiems pirkimams kaip potencialiai rinkai; ✓ Sumažėjęs perkančiųjų organizacijų finansavimas neigiamai paveikė tą verslo dalį, kuri išimtinai dirbo tik su viešaisiais užsakymais;
Socialiniai veiksniai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Socialinių teisių užtikrinimas yra naujas reiškinys viešuosiuose pirkimuose, kuris pasireiškia viešųjų pirkimų įstatymo koregavimu įvedant 13 ir 91 straipsnius dėl privalomų pirkimų iš socialinių įmonių; ✓ Siekiant kurti darnią visuomenę ir didinti jos gerbūvį viešuosiuose pirkimuose atsirado aplinkosauginiai kriterijai; ✓ Korupcijos apraiškos ir neskaidrumas skatina nepalankų visuomenės požiūrį į viešuosius pirkimus bei kuria neigiamą šio instituto įvaizdį;
Technologiniai veiksniai:
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Viešieji pirkimai yra tiesiogiai įtakojami informacinių technologijų siekiant juos perkelti į elektroninę erdvę. To nebūtų įmanoma padaryti be elektroninio parašo galimybių, centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos sukūrimo, dokumentų archyvavimo elektroninėje erdvėje galimybių, dokumentų skanavimo galimybių.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis analitinėje dalyje išanalizuota medžiaga.

Taigi, viešųjų pirkimų modelis ir samprata Lietuvoje bent jau teisiškai seka pasauliniame praktika ir yra įgyvendinami nauji teisės aktų projektai įdiegiant vis daugiau pažangių viešųjų pirkimų įgyvendinimo galimybių. Vis daugiau šnekama apie labiau vadybinį principą viešajame sektoriuje, o kaip vienas iš tokių priemonių galima būtų paminėti elektroninius bei žaliuosius pirkimus. Naujausia Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija yra sancaupa to, ką Lietuva per šiuos metus sugebėjo surinkti į tam tikrą modelį. Tobulinimui sričių yra nemažai. Ypač daug pastangų reikalauja viešųjų pirkimų teisėtumo užtikrinimas, kuris kartais nėra pilnai užtikrinamas dėl korupcinių veiksnių, be to pernelyg gilinamasi į procedūrų patikrinimus, nors reikėtų atkreipti dėmesį viešųjų pirkimų esmę ir ekonominius padarinius.

3. EMPIRINIS VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ VERTINIMAS.

3.1. Tyrimo metodologija.

Kadangi esminis viso šio darbo tikslas yra išanalizuoti valstybės daromą įtaką privačiam verslui per viešuosius pirkimus, šio darbo tyrimas yra skirtas atskleisti viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančiųjų (tiek perkančiųjų organizacijų, tiek tiekėjų) darbo kartu ypatumus ir esamą viešųjų pirkimų situaciją Lietuvoje.

Tokiu būdu **tyrimo tikslas** – nustatyti ir įvertinti kaip realiai praktikoje veikia viešųjų pirkimų sistema Lietuvoje ir kokį poveikį šios sistemos netobulumai turi privačiam verslui.

Tyrimui atlikti keliami tokie **uždaviniai**:

1. Identifikuoti veiksnius skatinančius privatų verslą ne/dalyvauti viešuosiuose pirkimuose?
2. Atskleisti esminius esamus viešųjų pirkimų sistemos trūkumus?
3. Įvertinti perkančiųjų organizacijų vaidmenį vykdant savo viešuosius pirkimus?
4. Nustatyti, kaip yra vertinama viešųjų pirkimų sistemos inovacijos, iš abiejų pusių - tiek perkančiųjų organizacijų, tiek tiekėjų?
5. Išsiaiškinti kokią reikšmę įgijo viešieji užsakymai įmonėms krizės laikotarpiu?
6. Įvertinti kiek realiai siekiama aplinkosaugos tikslų per viešuosius pirkimus Lietuvoje?

Atliekant šį tyrimą remiamasi metodologija – veikėjų požiūriu, kai žinios priklauso nuo individų ir visuma yra suprantama per veikėjų suteiktas reikšmes (prasmes). Todėl šiuo atveju buvo pasirinktas aprašomasis - kokybinis tyrimo metodas. Kokybinis metodas buvo pasirinktas dėl savo šiai situacijai tinkamo duomenų rinkimo būdo, kai aprašant fenomeną, situaciją, problemą ar įvykį, nebandoma pasikeitimų išreikšti skaičiavimais. (Metodiniai nurodymai socialinių mokslų krypties studentų darbams, VUKHF, p. 45) Duomenų rinkimas vykdomas apklausos būdu, imant interviu iš suinteresuotųjų juridinių asmenų. Tyrimo **imtimi** pasirinkta dvi atskiros pusės – perkančiosios organizacijos ir tiekėjai dalyvaujantys viešuosiuose pirkimuose. Atskirai tiekėjai dar skaidomi į tam tikras grupes: paslaugų ir prekių sfera, bei stambios ir smulkios įmonės. Pasirinkta toks imties grupavimas, nes viešuosiuose pirkimuose skiriami darbu, paslaugų ir prekių pirkimai. O kadangi viešieji užsakymai dažnai savo sudėtingumu skiriami dideliems ir smulkiems konkursams, tai įmonės analogiškai skiriamos taip pat pagal apimtį. Į tyrimą buvo įtraukti tik suinteresuoti subjektai, t.y. nei privatūs asmenys, nei juridiniai asmenys nedalyvaujantys šiame procese nebuvo apklausiami. Buvo apklaustos 9 įmonės, ir kadangi viešųjų pirkimų sistema visoje Lietuvoje pagal įstatymą yra vienoda, tik skiriasi proceso praktika pagal tai kokios sritys pirkimai vykdomi, daroma prielaida, jog šie pasirinkti tyrimo subjektai atspindės bendrą esamą situaciją Lietuvoje.

Pirmajam uždaviniui išspręsti klausimyne yra skiriame keletas klausimų, kurių atsakymai tiesiogiai atspindės dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose privalumus, bei trūkumus. Tai savo ruožtu leis įvertinti šios galima sakyti atskiros rinkos (- viešos, nes joje yra kitokia dalyvavimo tvarka) patrauklumą privačiam verslui.

Antruoju uždaviniu siekiama identifikuoti sistemos trūkumus, kas vėliau tai atlikus leis išsamiau išanalizuoti proceso tobulintinas dalis, bei įvertinti tokios sistemos efektyvumą ir ekonominį naudingumą valstybei.

Kadangi perkančioji organizacija yra tolygus sandorio partneris, trečiuoju šio tyrimo uždaviniu norima išanalizuoti šių institucijų pasirenkamą vaidmenį vykdant savo išlaidų politiką per viešuosius pirkimus, nes valstybės yra suteikta gana plati veiklos laisvė šioje srityje. O vaidmuo gali svyruoti tarp dviejų kraštutinumų – tik savo interesus tenkinti besistengianti organizacija, arba akla valstybės siūlomos politikos besilaikanti organizacija.

Ketvirtuoju uždaviniu sprendžiama viešųjų pirkimų transformavimo problema. Iš esmės, atsakymai į klausimus susijusius su viešųjų pirkimų sistemos kaita turėtų parodyti, kiek valstybė atsižvelgia į privataus sektoriaus reiškiamus nusiskundimus, į ką valstybė orientuojasi t.y. ar į teisingą konkurencinę rinką, kurioje viešieji pirkimai taptų labiau prieinami ir patrauklūs visiems, ar į manomai korupcija ir protegavimu nepagydomai užsikrėtusią valstybės funkciją, kurios neįmanoma pagydyti.

Pentasis uždavinys itin svarbus tuom, jog juo siekiama išsiaiškinti, kaip krizė pakeitė rinką Lietuvoje, t.y. daroma prielaida, jog valstybė kaip viešas ir nebankrutuojantis užsakovas krizės laikotarpiu turėjo pritraukti daug privačioje rinkoje netekusių klientų tiekėjų. Spėjama, kad, privatus verslas turėjo persiorientuoti į privačius užsakymus, arba ne.

Na ir šeštasis uždavinys suponuoja į klausimus apie valstybės aplinkosauginių siekių realų įgyvendinimą. Siekiama sužinoti, ar vis didesnę pagreitį įgaunanti žalioji valstybės politika yra vykdoma ir per viešuosius pirkimus.

Taigi, vertinant šio tyrimo imtį perkančiųjų organizacijų buvo dvi. Pirmoji, tai Kėdainių rajono savivaldybė, kurios metinis pirkimų skaičius vidutiniškai siekia 1000-1300 per metus. Praeitais metais (2009) buvo atlikta 958 pirkimai už 24 mln. litų. Ši organizacija kaip savivaldos vienetas paprastai perka įvairaus pobūdžio prekes bei paslaugas. Interviu buvo imamas iš Viešųjų pirkimų skyriaus vedėjos Virginijos Vaičiulienės.

Antroji perkančioji organizacija buvo pasirinkta Pirminės sveikatos priežiūros centras Kėdainių skyrius. Jame dirba apie 300 darbuotojų. Už kokią sumą įvykdė pirkimų neskelbė. Pirkimai dažniausiai specifiniai, susiję su medikamentais, paslaugomis (draudimo, skalbimo transporto, mokymų), tvarsleva, gydymo medžiagomis, instrumentais. Interviu buvo imamas iš Vyriausios gydytojos – direktorės Audronės Rimkevičienės.

Toliau sekė privataus verslo atstovai ir kaip didelės kompanijos buvo pasirinkta UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ ir AB „Lifosa“. UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ yra didelė įmonė – fabrikas, vienas iš lyderių aptarnaujant Lietuvos rinką įvairių rūšių konservais ir padažais. Ši įmonė turi galias dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose tradicijas (apytiksliai nuo 1993m.), ji dalyvauja konkursuose aprūpinant konservais karines struktūras, įkalinimo įstaigas. Pajamos iš viešųjų užsakymų per 2009m. siekė 1proc. Interviu su generaliniu direktoriumi Vygantu Vanagu ir komercijos skyriaus vadybininku Edgaru Stakaičiu.

AB „Lifosa“ – azoto-fosforo trąšas gaminantis fabrikas, veikiantis nuo 1963m., 2008m. pajamų – 1 748 778 tūkst.Lt, 2009m. – 838 798 tūkst.Lt. Tai įmonė besiorientuojanti į užsienio rinką ir Lietuvoje viešuose pirkimuose nedalyvaujanti, tačiau ne kartą gavusi ES finansavimą, kuris yra didesnis nei 500 tūkst.Lt. Tokiu atveju taip pat pagal taisyklės privalomas skelbti viešą konkursą, ir šiuo atveju tai taip pat domino, kaip privatus sektorius rengia tokius konkursus ir kuo skiriasi nuo viešų įstaigų. Taigi abi savo apimtimi priskiriamos stambioms įmonėms, teikia prekes. Interviu su komercijos skyriaus direktoriumi Ždanu Reseponovu.

Toliau sekė paslaugas ir darbus teikiančio įmonės. Viena iš jų UAB „Laugina“ – statybų bendrovė įsikūrusi Kėdainiuose. Šioje įmonėje pastoviai dirba apie 60 darbuotojų, jos priskirti visiškai smulkiai negalima, tad statybos rinkoje galima vadinti vidutine. Įmonė nuolatos dalyvauja viešųjų pirkimų konkursuose, vidutiniškai 50proc. visų užsakymų užima viešieji, o krizės laikotarpiu apie 90 proc. Interviu buvo imamas ir sąmatininkės - vadybininkės Irinos Solodinovos.

Kita įmonė, kuri buvo pasirinkta apklausai – tai UAB „Restauracija“ įsikūrusi Kaune, ir kurioje pastoviai dirba apie 30 darbuotojų. Įmonė specializuojasi restauravimo darbuose, ir beveik 100proc. užsakymų yra viešieji. Dirba nuo 1991m. ir turi solidžią patirtį dalyvaujant viešųjų pirkimų konkursuose. Interviu su projektų vadovu Simu Bronislovu Deveikiu.

Dar viena paslaugas teikianti bendrovė – AB „Kauno paminklų projektavimo restauravimo institutas“ esantis Kaune ir vykdamasis projektavimo darbus. Įmonėje dirba 26 žmonės, veikia nuo 1977m., buvo valstybinis, vėliau buvo privatizuotas. Taip pat beveik 100 proc. užsakymų yra vieši. Interviu iš įmonės direktorės Eglės Čiurlienės ir vadybininkės Jurgos Osinaitės.

Smulki įmonė, kuri buvo įtraukta į šį tyrimą buvo UAB „Gryns“ užsiimanti teritorijų planavimu ir geodeziniais matavimais, turinti 4 darbuotojus. Egzistuojanti 3 metus ir tik pradėdanti dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Interviu buvo imamas iš architekto Rychio Vieštauto.

Na ir paskutinė įmonė įtraukta į tyrimą – UAB „Vikstata“ – statybos kompanija įsikūrusi Kėdainiuose ir veikianti nuo 1997m., todėl turinti beveik 13 metų patirtį dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, nes nuo įsikūrimo pradėjo juose dalyvauti. Įmonė vidutinio dydžio - apie 60 darbuotojų. Viešų užsakymų pastaraisiais metais neturėjo, tačiau intensyviai dalyvavo viešųjų pirkimų konkursuose. Interviu su statybos direktoriaus pavaduotoju Vidmantu Ragucku.

Viešieji pirkimai Lietuvoje kažkodėl dar išlikusi tarsi nederama tema, apie kurią privatus verslas kalba nenoriai, ir iš prieš tai surinktos informacijos galima spėti, jog nenoras duoti interviu apie viešuosius pirkimus susijęs su paplitusiu neskaidrumu šioje sistemoje. Todėl kaip apribojimus šio tyrimo galima įvardyti įmonių vangumą dalyvaujant tyrime, nes dalis įmonių atsisakė duoti interviu šia tema. Taip pat šiame tyrime nėra nagrinėjama skaidrumo problemos, nes tiesioginiai klausimai apie korupciją ir skaidrumą būtų nekorektiški, be to tiesa vargu būtų sužinota.

3.2. Dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose skatinančių veiksnių analizė.

Taigi, atlikus interviu buvo gauti tyrimo rezultatai, kuriuos įvertinus galima išskirti tam tikras tendencijas ir aprašyti viešųjų pirkimų sistemos realų įgyvendinimą, pasitelkiant apklaustųjų nuomonę ir nupasakotą patirtį šioje srityje.

Visų pirma reikėtų paminėti, jog sprendžiant pirmąjį tyrimo uždavinį, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti, kodėl šios įmonės dalyvauja viešuosiuose pirkimuose ir kokie veiksniai jas skatina tai daryti, išaiškėjo, jog tarkime statybų ir projektavimo bendrovėms krizės laikotarpiu tai tapo vienintele niša, kurioje yra užsakymų. Taip nutiko dėl ES projektų finansavimo, kuris nėra priklausomas nuo Lietuvos nacionalinio valstybės biudžeto. Todėl viešieji užsakymai per pastaruosius dvejus metus buvo pagrindinis pajamų šaltinis, neleidžiantis įmonėms bankrotuoti. Tokia specifinė sritis kaip restauravimas apskritai užsiima tik viešais užsakymais, nes rinkoje nėra subjektų pajėgių finansuoti restauravimo darbus iš privačių lėšų. O kalbant apie veiksnius paskatiniusius dalyvauti viešuosiuose konkursuose, visi respondentai atsakė, jog pirmiausia svarbu, jog toks klientas visada sumokės, anksčiau ar vėliau. (nors delspinigių tokiuose užsakymuose gauti negali). Statybų, restauravimo ir projektavimo bendrovės teigia, jog tai niša, kurioje pasitaiko galimybė laimėti didelius užsakymus, be to kaip privalumą UAB „Viksta“ atstovas V. Raguckas įvertina ir aiškiai nustatytas taisykles, kuriomis remiantis galima tikėtis, kokia bus užsakymo tolesnė eiga, taip pat primena, jog atsiranda galimybė įvertinti klaidas atlikus darbą ir jeigu kažkas negerai atlikta, vykdyti papildomą konkursą, papildomam finansavimui gauti, ko kaip teigia V. Raguckas:

„su privačiais klientais dažnai neįmanoma padaryti, nes ji turi tik tam tikrą finansavimą, tarkime per paskolas.“

Reikia pažymėti, jog krizė stipriai įtakojo konkurencijos mastą, ir tai pasireiškė dvigubai ar netgi trigubai išaugusiu dalyvaujančiųjų viešuosiuose konkursuose skaičiumi, o kaip žinia padidėjusi konkurencija lemia produkto kainos mažėjimą, todėl tiek prekių kai kurių rūšių kainos nusmuko apie 30proc. (tarkime Kėdainių konservų fabriko produktai), tiek darbų ir paslaugų kainos, kurių smukimas kai kuriose srityse yra dvigubas ar net trigubas. Tarkime, visos darbus ir

paslaugas teikiančios bendrovės (UAB „Restauracija“, UAB „Vikstata“, UAB „Laugina“, AB „KPRPI“, UAB „Gryns“) patikino, jog konkursuose kaina yra taip nukritusi, jog kartais tenka skaičiuoti, ir bandyti įvertinti kaip kitos įmonės sugeba apskritai tokią žemą kainą pasiūlyti. Ypač tais atvejais, kai yra ES finansuojamas projektas ir tarkime yra skirta 1,5mln Lt, o dalyvaujant pasiūloma tai atlikti už 0,5 mln.Lt. Žinoma, atsakymas kodėl taip vyksta yra galimas įvairus:

„arba įmonė dirba už savikainą, kad išlaikyti darbuotojus; kitas variantas, jog ji turi kelis projektus ir vieno pelnu dempinguoja kito projekto nuostolį - taip elgiamasi tam, jog išstumti konkurentus iš rinkos“ ir dar kaip teigia UAB „Vikstata“ statybos direktoriaus pavaduotojas V. Raguckas:

„kartais turima keleta įmonių, ir tam jog, įvykdyti užsakymą, viena iš jų tiesiog yra paaukojama.“

Taigi, ką galima spręsti iš tokios situacijos – visų pirma, jog viešųjų pirkimų krizės metu patrauklumas labai išaugo, ekonominiu požiūriu valstybei tai yra teigiamas efektas, nes prekę ar paslaugą valstybė gali nusipirkti žymiai pigiau. Daliai privataus verslo tai tapo tarsi išsigelbėjimo ratu, nes pagal pasikeitusį dalyvaujančiųjų kiekį galima spėti, jog privatus verslas, jeigu buvo įmanoma, persiorientavo iš privačių užsakymų į viešus. Tai nereiškia, jog pačių viešų užsakymų padaugėjo, tačiau išaugusi konkurencija ir naujos, anksčiau šioje srityje nedalyvavusios įmonės atėjusios su itin maža kaina, įgijo galimybę gauti pajamų įvykdydamos užsakymą. Todėl galima teigti, jog viešųjų pirkimų vaidmuo, o ypač krizės akivaizdoje buvo itin svarbus privataus verslo gelbėjimo plane. Tačiau nereikia pamiršti ir tų įmonių, kurios ir prieš krizę beveik visas savo pajamas gaudavo tik viešų užsakymų. Tokioms įmonėms situacija galima sakyti pasunkėjo, nes jos patiria didesnę nei prieš tai spaudimą dėl padidėjusio konkurentų skaičiaus, be to tarkime AB „KPRPI“ bei UAB „Restauracija“ laimėdavusios didelius užsakymus ir pakankamai stambioms sumos, dabar turi nusileisti smulkioms ir mažas kainas siūlančioms įmonėms ir kainą taip pat ženkliai mažinti, nors tai realiai padaryti yra labai sunku, nes yra nemažas aparatas kurį reikia išlaikyti. Todėl vieniems besiskundžiant, kitiems besidžiaugiant atradus naują nišą, galima konstatuoti, jog viešieji pirkimai Lietuvoje yra patraukli ir konkurencinga rinka privačiam verslui.

3.3. Viešųjų pirkimų proceso ir pačios sistemos trūkumų identifikavimas.

Kadangi jau prieš tai darbe įrodyta, jog viešieji pirkimai yra svarbi, o krizės laikotarpiu, gal bet gyvybiškai svarbi, rinkos dalis privačiam verslui, svarbiausiu uždaviniu laikytina išsiaiškinti šios sistemos netobulumus ir jų daromą poveikį dalyvaujantiems sandoriuose. Taigi pirmiausia reikia pastebėti, jog skiriasi išsakyti trūkumai tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų. Privatūs tiekėjai įvardina ne vieną trūkumą ir tai dar priklauso nuo vykdomos veiklos ypatumų. Tačiau bendrai

galima teigti, jog esminis debatų klausimas yra kvalifikacinės konkursų sąlygos. Jos paprastai yra vienas iš būdų pasireikšti neskaidrumui, kai sąlygose yra numatoma tam tikri, tik proteguojamajai firmai įvykdomi kriterijai. Todėl pagal naujausias Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijas šie kvalifikaciniai reikalavimai turi būti platinami, kad kuo daugiau firmų galėtų konkurse dalyvauti. Tai lyg ir teigiamų paskatų link vedantis reikalavimas. Tačiau šioje vietoje kyla daugybė nepasitenkinimo tiek iš tiekėjų, tiek iš perkančiųjų organizacijų. Tarkime UAB „Restauracija“ teigia: „,

jog kai sąlygos yra parašytos labai abstrakčiai, jų specifinėje srityje gaunasi taip, jog gali dalyvauti beveik visos statybinės kompanijos, kurios turi archeologų atestą. Iš to seka, jog kartais laimi kompanija, kuri aiškiai matyti, jog neturi tam reikiamų specialistų, yra nepatikima ar apskritai gali sužlugdyti objektą“, teigia Simas Bronislavas Deveikis.

O tokios kompanijos laimėjimas taip pat yra abejotinos naudos ir garantijų klausimu, nes paprastai darbams teikiam 5-10-20 metų garantija, o jei įmonė yra silpna ir vos laikosi rinkoje, nedidelės apimties, o užsakymas, kurį gauna yra reikšmingas regionui, perkančioji organizacija praranda busimas garantijas, nes neaišku ar ta firma apskritai egzistuos jau po kelių metų, o ką kalbėti apie 10-metį. Tačiau kitų firmų atstovai gana teigiamai žiūri į abstrakčias sąlygas, nes jų manymu kuo didesnis dalyvių skaičius, tuo geriau perkančiajai organizacijai, be to, tai - didina skaidrumą, lengviau patenkinti sąlygas, o jei esi solidi firma turinti vardą ir patirtį, perkančioji organizacija kartais į tai atsižvelgia. (UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ direktorius Vygantas Vanagas). Be to, kaip žymi UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ komercijos skyriaus vadybininkas Edgaras Stakaitis prekėms ir ypač tokioms kaip konservai, kvalifikaciniai reikalavimai būna labai aiškūs:

„tarkime mėsos konserva turi būti ne mažiau nei 100gr mėsos, ne mažiau 20gr kruopų, o visa kita ir lemia laimėjimą - įmonės dokumentų paruošimas, prekės išfasavimas ir pan.“ t.y. aplinkinės priežastys.

Tačiau su tokiomis prekėmis kaip maistas yra kitas kokybės parametras – tai skonis. Ir E. Stakaitis džiaugiasi, jog pagaliau prieš metus buvo įvesta į konkursą ragavimo pavyzdžiai, nes yra buvę atveju, kada laimi kvalifikacinius reikalavimus atitinkantis produktas, tačiau jis yra labai neskanus. Taip pat yra buvę atveju, kai iškelto reikalavimo neįmanoma išpildyti Lietuvos tiekėjams:

„agurkų konservams buvo nustatyta, jog jie būtų „saldžiai rūgštūs“, o Lietuvoje gaminami tik „silpnai rūgštūs“, bet galiausiai įrodžius, kad tokių Lietuvoje nėra, sąlygos buvo pakeistos.“

Tačiau iš to galima daryti išvadą, jog kartais perkančiųjų organizacijų viešųjų pirkimų specialistai per mažai kvalifikuoti, jeigu gali iškelti tokias sąlygas, kurios bent jau Lietuvos gamintojams yra neįveikiamos. (UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ komercijos skyriaus vadybininkas Edgaras Stakaitis). Taigi toliau tęsiant sąlygų aprėpimo dilemą, kaip teigia AB

„KPPRI“ direktorė Eglė Čiurlienė didelės projektavimo apimties objektams paprastai sąlygos būna sudėtingesnės, o mažiems gana abstrakčios, todėl jos manymu įmonė turi apsispręsti kokio tipo užsakymuose ji nori dalyvauti ir gali laimėti, ir nesistengti aprėpti visų įmanomų projektų, bei bereikalingai nenaudoti jėgų visuose dalyvaujant. Tačiau šioje vietoje yra dar vienas sunkumas, kad kaip įprasta privačiame sektoriuje įmonė perka tai, kas jai atrodo ekonomiškai naudingiausia, o viešųjų pirkimų atveju perkančiosios organizacijos tampa tarsi įkaitėmis viešų pirkimų įstatymo, kuris kaip teigia PSPC Kėdainių skyriaus direktorė A. Rimšalienė yra apskritai vienas sudėtingiausių įstatymų. Taip nutinka tada, kai siekiama gauti tinkamas ir kokybiškas produktas, bet organizacija privalo vadovautis lygiateisiškumo ir mažiausios kainos principu, ir taip gauna nekokybišką produktą už mažą kainą. Tarkime PSPC Kėdainių skyriaus direktorė pasakoja, jog kartais kokybę aprašyti sąlygose žodžiais yra labai sunku, nes tarkime su tam tikra stomatologine medžiaga yra labai patogiu dirbti, ji gerai laiko ir pan., bet jos firminio pavadinimo į sąlygas rašyti negalima, todėl stengiamasi apibūdinti, ir gaunasi galiausiai taip, jog reikalavimuose iškyla tokie keistoki kriterijai kaip - „medžiaga turi gerai prilipti“. Tai iš to seka, jog konkurencijos skatinimas ir vienodų sąlygų sudarymas dalyvauti konkursuose ir laimėti, kartais lemia prastesnį produktą ar darbo gavimą. Tai, taip pat sunkina sąlygas vidutinio dydžio įmonėms, kurios kainos atžvilgiu paprastai negali konkuruoti su kaip teigia Laugina vadybininkė-sąmatininkė mažomis „vieno-buto įmonėmis“.

Kita labai svarbi ir su pirmuoju prieš tai išvardintu trūkumu susijusi viešųjų pirkimų yda – tai mažiausios kainos kriterijaus lemiamas vaidmuo konkurso sąlygose. Teoriškai įstatyme yra numatytas ir ekonominio naudingumo kriterijus, tačiau jis kaip teigia apklaustieji pasitaiko retai. Apklaustieji teigė, dalyvavę viename arba daugiausiai dvejuose tokiuose konkursuose apskritai. O perkančioji organizacija tarkime Kėdainių r. savivaldybė nenaudoja šio kriterijau dėl sunkesnių procedūrų, nes tokiu atveju dvigubinasi konkurso laikas ir sąnaudos. PSPC Kėdainių skyrius tokį konkursą parengė pirmą šiais metais - specialistų mokymams. Taigi, mažiausia kaina kol kas yra esminis kriterijus. Pasak UAB „Restauracija“ projektų valdymo direktoriaus Simo Bronislavo Deveikio mažiausios kainos kriterijus prekėms yra tinkamas, nes jai siūloma ta pati prekė, racionalu pirkti pigiausiai, tačiau darbams visiškai netinka, nes dažniausiai darbų kokybė ir atsiremia į kainą. Be to, PSPC Kėdainių skyriaus direktorė A. Rimšalienė pabrėžia, jog net ir kai kurios prekėms mažiausios kainos kriterijus netinka dėl jų išskirtinės specifikos, tarkime instrumentų, tam tikrų gydomųjų medžiagų ir pan. Jų kokybė labai skirtinga ir jos pareikalauti per sąlygas yra labai sunku. Be to, mažiausia kaina dažnai sąlygoja ir pigiausio produkto siūlymą tame konkurse, jei jų gaminama didesnis asortimentas, ir galiausiai gaunasi taip, jog Lietuvos kariuomenė valgo patį pigiausią UAB „Kėdainių konservų fabriko“ pomidorų padažą. Taip pat, čia buvo svarbus ir AB „Lifosos“ požiūris į jos organizuojamus konkursus, kai buvo išreikšta nuomonė, jog jie praktiškai

visada vadovaujasi ekonominio naudingumo kriterijumi, nes jų prioritetas yra gaunama vertė už pinigus ir kokybę. Būtent šioje vietoje galima išvelgti tipinį skirtumą tarp viešo ir privataus sektoriaus požiūrio į perkamą prekę. Privatus verslas visada nori gauti maksimalią naudą ir kokybę ir yra pasiryžęs investuoti daugiau jei reikia. Ir visiškai kita situacija iš viešo sektoriaus, kai Kėdainių r. savivaldybė teikia pirmenybę mažoms kainoms ir praktiškai niekada nenaudoja ekonominio naudingumo kriterijaus. Kėdainių r. savivaldybės Viešųjų pirkimų skyriaus vedėja Virginija Vaičiulienė išsakė ir dar vieną požiūrį – ji teigia:

„jog jų skyriuje darbas pasibaigia kai yra paskelbiamas laimėtojas, o kokybės klausimai lieka atskiriems skyriams, kuriems ir buvo vykdomas konkursas“.

Todėl galima sakyti, kad matoma nusiimama atsakomybė, ir jos išsklaidymas savivaldybėje, kitaip tariant konkursą organizuojančiam skyriui nelabai rūpi galutinis rezultatas. Todėl visai priimtinas atrodo V. Ragucko pasiūlymas konkurse naudoti vidutinę kainą ir jai artimiausias, atmetant pačią mažiausią, bei pačią didžiausią. Todėl dėl pasitaikančių atvejų, kada pasiūloma kaina yra nepaprastai žema, nuo 2010 sausio 1d sugrąžinta sąlyga – nepaprastai mažos kainos pagrindimas, kai kaina 15proc yra mažesnė už už pasiūlymų aritmetinį vidurkį, ir kai kaina 30proc. yra mažesnė už pirkimo vertę. Ir iš 4 apklaustųjų sužinota, jog tokio pagrindimo darbų pirkimuose prašo beveik 70proc. konkursų. UAB „Visktata“ statybos direktoriaus pavaduotojas V. Raguckas taip pat tikina, jog analogiško objekto skirtinguose regionuose darbų kaina gali labai skirtis. Dažnai pasireiškia regioninis protegavimas, bet V. Raguckas tai iš dalies pateisina, dėl regione sugrįžtančių mokesčių, regiono vystymo ir pan. Šiuo klausimu PPSC Kėdainių skyriaus direktorė A. Rimšeliene pažymi, jog tame pačiame regione esančios firmos tiekėjos yra patrauklesnės dėl perkančiosios organizacijos greito ir patogaus aptarnavimo.

Toliau tęsiant viešųjų pirkimų sistemos trūkumų identifikavimą reikia paminėti pačio proceso pažeidžiamiausias ir abejotinas dalis. Tai visų pirma skundų aiškinimo tvarka ir apskritai galimybės skųstis. Jau analitinėje darbo dalyje išdėstytos pagrindinės skundimo ir baudų už neteisingus laimėtojus tvarka. Taigi, kaip teigia 3 respondentai skundų yra pateikią po vieną ar du savo praktikoje. Skundą galima pateikti per 2 savaites po konkurso laimėtojo paskelbimo, skundą reikia rašyti perkančiajai organizacijai ir ji duoda atsakymą. Apskundimas gali sustabdyti konkursą, jei Viešoji pirkimų tarnyba įpareigoja tą padaryti. Tačiau jei sustabdomas konkursas, paprastai siūloma kreiptis į teismą, todėl pirmiausia reikia skundžiančiajai susimokėti žyminį mokestį, tačiau be to, dar reikia ir deponuoti tarkime trečdalį visos užsakymo sumos (kai tarkim bendra užsakymo suma 5mln.), tokiu atveju praktiškai prarandama galimybė teistis dėl laimėtojų, pasakojo AB „KPPRI“ direktorė Eglė Čiurlienė. Taip pat kartais susiklosto labai nepalanki situacija tiekėjams, pasakoja UAB „Laugina“ sąmatininkė-vadybininkė Irina Solodivina, kai sutartis yra pasirašyta, o konkurso laimėtojas apskundžiamas ir konkursas sustabdomas, tačiau sutartis nesustabdoma ir

laikas bēga, o pinigai nemokami, jū firmos atveju, galiausiai konkursas buvo skelbiamas iš naujo ir jū firmai tai kainavo daug nuostolių, nes reikėjo keletą mėnesių laukti nežinioje. Todėl išvadoje galiam konstatuoti, jog viešųjų pirkimo procedūros paskutinis baigiamasis žingsnis turi nemažų trūkumų, tokių kaip galimybę dalyvauti teisme turi tik tai finansiškai išgalinčios įmonės, konkurso sustabdymo metu tiekėjas lieka nežinioje, be finansavimo ir vis trumpėjančiu sutarties įvykdymo laikotarpiu.

Dar viena proceso dalis susijusi išskirtinai su darbų pirkimais - tai sąmatų sudarymas. Pirmiausia kaip pasakoja UAB „Vikstata“ statybos direktoriaus pav. V. Raguckas naudojantis centrine viešųjų pirkimų informacine sistema, yra pateikiama netikslūs kiekiai, todėl sąmatos yra paskaičiuojamos po to taip pat netiksliai ir rezultatas galiausiai būna toks, jog trūksta pinigų, ir perkančioji organizacija papildomai jū išskirti negali. Be to, kartais mažos kainos pasiūlymas būna paremtas tam tikrų darbų dalių neįvertinimu pinigais ir tada taip labai sunku darbą atlikti kokybiškai, kai į sąmatą neįtraukta viskas, kas turi būti įtraukta. (AB „Restauracija“ projektų vadovas Simas Bronislovas Deveikis). Taigi, tai būtų bene visos pagrindinės probleminės viešųjų pirkimo procesų dalys, kurios atsiskleidė tyrimo metu.

Na ir daugiausiai diskusijų keliantis klausimas viešuosiuose pirkimuose – tai skaidrumo principo užtikrinimas, kurio prevencinės priemonės išsamiai aprašytos baigiamojo darbo analitinėje dalyje. Tyrimo metu įmonės šiuo klausimu ne itin noriai kalbėjo, tačiau iš visų absoliučiai, ir netgi iš perkančiųjų organizacijų buvo išgirsta, jog iš visų viešųjų pirkimų principų būtent šis yra pats pažeidžiamiausias. Į klausimą „koku būdu susiduriama su neskaidrumu viešuosiuose pirkimuose“ UAB „Vikstata“ atsakė, jog pastebima per savo regiono firmų protegavimą ir su pasididžiavimu giria Kėdainių r. savivaldybę, kuri jū manymu skaidriai vykdo visus konkursus. UAB „Restauracija“ skaidrumo trūkumą pastebi, kai matoma, jog sąlygos parengtos konkrečiai įmonei pagal jos išgales. Skaidrumo nebuvimas lemia nusivylimą dalyvaujant konkursuose ir šios rinkos patrauklumo mažėjimą. UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ – buvo susidūręs su neskaidrumu, kai konkursą laimėjo įmonė iš Latvijos ir ištyrus jū siūloma mėsos konservą paaiškėjo, jog jis neatitinka kvalifikacinių reikalavimų, bet UAB „Kėdainių konservų fabrikas“ laimėtojo neužginčijo. UAB „Laugina“ konkrečiai nenurodė iš ko jie sprendžia apie neskaidrumo egzistavimą viešuosiuose pirkimuose, tačiau patikino, jog neskaidrius poelgius yra sunkiausia įrodyti, todėl jie vis dar pakankamai išplitę šiose sistemoje. AB „KPRPI“ vadybininkė Jurga Osinaitė pažymi, jog jos manymu, neskaidrumas pasireiškia labiau smulkiuose konkursuose, o stambiuose jo yra žymiai mažiau, nes ir visuomenės, žiniasklaidos ir konkurentų dėmesys yra daug didesnis. UAB „Gryns“ architektas Rytis Vieštautas yra labiau girdėjęs apie neskaidrius pirkimus, bet kolkas asmeniškai nesusidūrė. Na, o abi perkančiosios organizacijos tik patvirtino, kad jo esama, bet nedetalizavo. Taigi skaidrumo problema yra labai opi ir tyrimo metu buvo tik sužinota, jog ji vis dar

tebeegzistuoja, tačiau galima daryti prielaidą, jog krizės metu, kai konkurencija yra labai išaugusi ir dalyvauja vidutiniškai dvigubai daugiau firmų, firmos kovojančios dėl rinkos galbūt yra aktyvesnės ir pastebėjus neskaidrumą skundžia tokius veiksmus.

3.4. Perkančiųjų organizacijų vaidmens vykdant viešuosius pirkimus vertinimas.

Atliekant šį tyrimą buvo labai svarbu išsiaiškinti perkančiųjų organizacijų vaidmenį vykdant viešuosius pirkimus. Todėl apibendrinus jų išsakytą nuomonę išaiškėjo tokios tendencijos. Visų pirma, perkančioji organizacija turi didelę pasirinkimo laisvę ką pirkti, kokiais kriterijais vadovautis, ką atsakyti į pareikštą skundą, vadovautis ar ne Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijomis. Todėl ją galima pavadinti lygiaverčiu sandorio partneriu. Tik skirtumas toks, jog jis kaip užsakovas nustato ne paprastas, bet reglamentuotas taisykles ir pagal įstatymo principus renka sau tinkamą tiekėją, iš esmės toks principas visų apklaustųjų tiekėjų atrodo tinkamas, tačiau yra išsakomi prieš tai išvardinti šios sistemos trūkumai. Bet apskritai apklaustos tiek perkančiosios organizacijos, tiek tiekėjai vertina tokį valstybės gėrybių tiekimo visuomenei būdą įsigyjant būtent per viešuosius pirkimus, teigiamai. Perkančiąsias organizacijas kontroliuoja ir konsultuoja Viešųjų pirkimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, kuri Kėdainių r. savivaldybės Viešųjų pirkimų skyriaus vedėjos manymu atlieka didžiulį darbą, nors aprėpti visas Lietuvos perkančiąsias organizacijas yra pakankamai sudėtinga. Be to, Viešųjų pirkimų tarnyba atlieka tarsi sargo vaidmenį, kai tiekėjai gali taip pat ir jai skųsti perkančiąsias organizacijas. Tyrimo metu buvo matomas dvejopo pobūdžio elgesys t.y. Kėdainių r. savivaldybė labai palaikė pakankamai abstrakčių ir plačių sąlygų sudarymą su intensija, jog gali dalyvauti daugiau įmonių ir taip savivaldybė gauna mažesnę kainą dėl konkurencijos. O kitas požiūris PSPC Kėdainių skyriaus, kai jie stengiasi paruošti sunkesnes sąlygas, tam jog gautų kokybišką produktą, nes tai tiesiogiai siejasi su jų kokybišku darbu ir pacientų pasitenkinimu jų darbu. Taigi, iš šio pavyzdžio galima spėti, jog kokio tipo viešųjų pirkimų politiką vykdyti, pasirenka pati perkančioji organizacija, tačiau ją įpareigoja įstatymas konkursus organizuoti pagal bendrus reikalavimus bei vidaus taisykles (supaprastintų konkursų taisyklės).

3.5. Lietuvos viešųjų pirkimų pokyčių analizė.

Analitinėje šio baigiamojo darbo dalyje aprašyta viešųjų pirkimų pagrindiniai pokyčiai per pastaruosius 5 metus. Todėl tyrime buvo svarbu atskleisti dalyvaujančiųjų viešuosiuose pirkimuose nuomonę apie šios sistemos kaitą. Apskritai tik viena įmonė iš visų apklaustųjų tiekėjų bei abi perkančiosios organizacijos įvardijo, jog viešųjų pirkimų sistema nuolatos keičiasi (UAB

„Restauracija“, PSPC Kėdainių skyriaus, Kėdainių r. savivaldybė). O kitos įmonės paminėjo tik pačius reikšmingiausius pasikeitimus tokius kaip: centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos (CVPIS) atsiradimą ir elektroninius pirkimus, centralizuotų pirkimų galimybę, padidėjusį reikalingų dokumentų skaičių (metiniai balansai, duomenų banko išrašai ir Registrų centro, pažymos-atsiliepimai, bankų garantijos, ir vis daugiau reikalingų sertifikatų), aplinkosauginiai ir ekonominio naudingumo kriterijų atsiradimas kvalifikacinėse sąlygose, objektų finansuojamų ES lėšomis vieši konkursai. Taip pat į klausimyną buvo įvestas klausimas apie tai ar yra žinoma nauji 2010 kovo 2d. Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimai, kurie yra tam tikrais atvejais labai reikšmingi? Tyrimas buvo vykdomas balandžio-gegužės mėnesiais, tai apie pakeitimus ir kokie jie žinojo abi perkančiosios organizacijos, o iš tiekėjų tik viena įmonė UAB „Restauracija“, AB „KPPRI“ vadybininkė dar nebuvo susipažinusi, bet žino, jog tokie yra, o kitos įmonės nežinojo. Iš to galima spręsti, jog tik mažuma įmonių nuosekliai seka pokyčius ir domisi naujienomis. Į kursus bei mokymus, vyko taip pat tik dvi įmonės iš 7, neskaitant perkančiųjų organizacijų. Kiti teigia naujienomis domisi savarankiškai.

Taigi, vertinant visu pokyčius, bene didžiausiu ir labiausiai besitranformuojančiu elementu viešuosiuose pirkimuose galima laikyti centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos sukūrimą ir elektroninių viešųjų pirkimų vykdymą per ją. Kaip teigia Kėdainių r. savivaldybės Viešųjų pirkimų skyriaus vedėja V. Vaičiulienė dar prieš pora metų tokie ketinimai atrodė neturintys prasmės ir užmojai šioje srityje neįvykdomi. Tačiau praeitais metais vasarą pradėjo veikti ši sistema ir šiais metais planuojama visų pirkimų bet 50proc. vykdyti elektroniniu būdu. Ir pasak V. Vaičiulienės, tai atrodo tampa tiesa, nes jie jau yra užsiregistravę CVPIS ir įvykdę keletą viešųjų pirkimų elektroniniu būdu. PSPC Kėdainių skyrius taip pat yra parengęs vieną konkursą elektroniniu būdu. Tačiau kai teigia, ši sistema turi nemažai trūkumų, kuriuos išsako tiekėjai:

„dokumentus reikia sukelti PDF formate, todėl sistema užstringa nuo labai didelio kiekio dokumentų, o kadangi visi dokumentai turi būti pasirašyti“, kaip teigia Simas Bronislovas Deveikis tai tampa dvigubu darbu dar visus dokumentus ir nuskanuoti.

Todėl daroma išvada, jog jeigu konkursas rengiamas tolimesniame regione tokia sistema patogi, tačiau jei savame – patogiau tiesiog kaip anksčiau priduoti visą dokumentų bylą tiesiogiai perkančiajai organizacijai. Taip pat, galima daryti išvadą, jog privatus verslas dar tik pratinasi prie elektroninės erdvės pirkimuose, nes UAB „Kėdainių konservų fabriko“ komercijos skyriaus vadybininkas E. Stakaitis teigiantis, jog „popieriniais“ dokumentais jis labiau pasitikintis, nei elektroniniais. Panašų požiūrį išsako ir V. Vaičiulienė pabrėždama, jog nors ir yra teigiama, jog viskas kas vyksta elektroninėje erdvėje archyvuojama, tačiau jai tai pasitikėjimo nekelia. Kitas trūkumas tai dar dažnai pasitaikančios sistemos klaidos, sistema dažnai yra tvarkoma ir ja negalima naudotis, tai patvirtino 7 apklaustieji iš 9. Be to, ši sistema skirta pirkimų centralizavimui ir

paieškai, todėl tai mažina įmonei tinkančių skelbimų paieškos laiko sąnaudas, nes įvedus tam tikrus kriterijus, surandama tinkantys konkursai. Tačiau visi intervantai tai galiausiai įvardino kaip teigiamą pokytį, kuris sumažins laiko sąnaudas gaunant ir teikiant dokumentus, padidins skaidrumą, nes nebus tiesioginio kontakto su perkančiąja organizacija.

Dar vienas pasikeitimas pirkimuose yra sugriežtėję kvalifikaciniai reikalavimai sertifikatų atžvilgiu. Kitaip tariant, reikalaujama kokybės, aplinkosauginių, savikontrolės sistemos ir kt. sertifikatų, kurie atspindi ne dirbančiųjų kvalifikaciją, bet pačios įmonės orientavimąsi į darbo organizavimo kokybę. Todėl tai teigiamai veikia privatų verslą, nes norinčios konkuruoti viešuosiuose pirkimuose įmonės turi įsigyti šiuos sertifikatus, kas savo ruožtu turi teigiamos įtakos visai įmonės veiklai.

Žalieji viešieji pirkimai – yra viena iš prioritetinių ES, o dabar jau ir Lietuvos viešosios politikos kryptį, kai aplinkosauginiai kriterijai įtraukiami į pirkimus. Tyrimo metu buvo klausta ar jų praktikoje pasitaiko tokių kriterijų, ir visi tiekėjai atsakė, kad kartais reikalaujam aplinkosauginių sertifikatų ISO 140001, tačiau apie taikomus kriterijus pačiam darbui ar produktui nėra girdėję. Tik viena įmonė UAB „Vikstata“ pareiškė aplinkosauginių reikalavimų pasitaiko dažnai (atliekų rūšiavimas, atliekų išvežimas ir pan.) O kita įmonė UAB „Restauracija“ nors teigė, niekada nesusidūrusi su aplinkosauginiais kriterijais, pati ėmėsi iniciatyvos ir nuo 2009 m. pradžios dažo objektus su ekologiniais dažais. Kėdainių r. savivaldybės viešųjų pirkimų skyriaus vedėja V. Vaičiulienė, teigė nekelianti aplinkosauginių kriterijų, tam, jog galėtų dalyvauti kuo daugiau įmonių. O PSPC Kėdainių skyrius praeitais metais įvykdė pirmą tokį pirkimą kanceliariinėms prekėms ir iškart sulaukė sąlygų užginčijimo, tačiau galiausiai pavyko pirkimą įvykdyti „žaliai“. Taigi, iš viso to galima daryti išvadą, jog nors valstybė ir ragina savo įstaigas rūpintis aplinkosauga per viešuosius pirkimus, tačiau iš atlikto tyrimo galima spėti, jog aplinkosauga viešuosiuose pirkimuose kol kas yra dar kūdikio stadijoje ir reikės nemažai pastangų ir galbūt ir visuomenės paskatinimo, jog ir pirkimai būtų „žalesni“. Pačios perkančiosios organizacijos nesiorientuoja į galimybę gauti švaresnį produktą, todėl iš dalies nėra ryšio šiuo klausimu tarp valstybės išsakomų tikslų ir joms pavaldžių institucijų veiksmų.

Na ir galiausiai tarptautinių viešųjų pirkimų klausimas. Visų apklaustųjų buvo teiraujama ar yra dalyvavę viešuosiuose pirkimuose užsienyje ir ar dalyvaujant Lietuvoje susiduriama su tarptautiniais konkurentais. Tik viena įmonė iš 7 yra bandžiusi dalyvauti pirkime Švedijoje, tačiau galiausiai atsisakė dalyvavimo, nes konkuruoti kaina jie negalėjo dėl ženkliai išaugusių išteklių perkėlimo į Švediją kaštų (UAB „Vikstata“). O UAB „Restauracija“, teigė, jei būtų galimybė bandytų dalyvauti tik jungtine sutartimi. Kitos įmonės sakėsi nebandžiusios dalyvauti užsienyje, nes nežino kur tokių konkursų ieškoti ir kaip dalyvauti. Na, o su tarptautiniais konkurentais buvo susidūrę dvi įmonės – UAB „Kėdainių konservų fabrikas“, ir AB „KPPRI“. UAB „Kėdainių

konservų fabrikas“ susiduria su konkurentais iš Latvijos ir Lenkijos dalyvaujant karinių struktūrų aprūpinimo konservais konkurse, ir netgi du kartus buvo laimėję užsieniečiai, o AB „KPPRI“ dalyvavo konkurse, kuriame laimėjo projektavimo įmonė iš Ispanijos, tačiau turinti padalinį ir Lietuvoje. Perkančiosios abi organizacijos pabrėžia, jog užsienio šalių dalyvių pasitaiko itin retai, nebent labai dideliems konkursams, be to, kaip teigia V. Vaičiulienė, tokie dalyviai vis tiek realiai turi turėti savo padalinį Lietuvoje, nes dokumentai pildomi lietuvių kalba, tarkime atsargų produktų kaupimas turi būti irgi kažkur Lietuvoje, jeigu perkami darbai, darbams reikalingi darbuotojai. Taigi, tarptautiniu mastu pirkimai dar tik žengia pirmuosius žingsnius ir nors kiekvienas atviras konkursas yra ir tarptautinis, tokia praktika Lietuvoje reta. Ir Lietuva šiuo klausimu per daug nesiskiria nuo kitų ES šalių, kuriose taip pat pastebimas savos-regioninės rinkos aprėpimas, nesiskverbiant būtent šiuo būdu į tarptautinius vandenis.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Šiuolaikiniam, pasaulio praktikoje naudojamam, viešųjų pirkimų pamatiniam teoriniam modeliui įtakos turėjo trys pagrindinės politinės ekonomijos ideologijos ir iš jų išplaukiančios naujos jų atmainos. Liberalūs bruožai galima sakyti šiuo metu dominuoja viešuosiuose pirkimuose pasireikšdami didesnio konkurencingumo skatinimu, abipusės naudos siekimu sudarant sandorį, orientavimusi į rezultatą, o ne procesą, dėmesio sutelkimu į vertę įvedant ekonominio naudingumo kriterijų kaip galimai lemiantį galutinį sprendimą, ir apskirtai tam tikrų sričių viešųjų gėrybių tiekimo teisę perduodant privačiam sektoriui, pasireiškimu. Marksistinės ideologijos atmainos - šiuolaikinio socializmo - viešuosiuose pirkimuose esti visų pirma lygiateisiškumo principo užtikrinime, apskirtai viešųjų pirkimų, kaip valstybės prerogatyvos tiekti viešąsias gėrybes ir jomis aprūpinti visuomenę, laikymesi, bei ne tik ekonominių, bet ir socialinių tikslų per viešuosius pirkimus siekime (darnūs pirkimai). Nacionalizmo tam tikrų požymių viešieji pirkimai tik pastarąjį dešimtmetį galima sakyti atsikratė, kai buvo suteiktos laisvės tarptautiniams viešiesiems pirkimams, nes iki tol aiškios nacionalistinės apraiškos buvo įteisintos ir įstatymais neleidžiant vietinėje viešųjų pirkimų rinkoje dalyvauti užsienio kompanijoms, kol galiausiai buvo persiorientuota į pasaulinę rinką.
2. Viešieji pirkimai yra puikus valstybės instrumentas leidžiantis, atitinkamai pagal valstybės suformuotas viešosios politikos kryptis, formuoti rinką ir daryti jai tiesioginę įtaką – tiek teigiamą, tiek neigiamą. Teigiama įtaka pasireiškia kai – valstybė, reikalaujama įvairaus pobūdžio įmonių sertifikacijos, verčia savanoriškai įmones pagerinti savo verslo organizavimo kokybę (ISO 140001, savikontrolės sistemos ir kt.); skaidriai ir teisingai vykdydama viešuosius pirkimus didina įmonių konkurencingumą, kuris atitinkamai reguliuoja kainos rinkoje mechanizmą; įtraukiant darnius kriterijus į konkursų sąlygas, formuoja rinkos socialinės atsakomybės ir aplinkosaugos puoselėjimo pamatus. Neigiama įtaka gali pasireikšti, kai pasikeitus valstybės politikai, viešųjų finansų koncentruojama ypatingai daug į prioritetinę sritį, kitoms sritim paliekant minimumą – tokiu atveju, rinka tranformuojasi ir dalis jos turi persiorientuoti arba į kitą sritį, arba į privačius užsakymus; vykdant pirkimus neskaidriai tarp įmonių ir perkančiųjų organizacijų plaukia neapmokestinti, nelegalūs pinigų srautai, taip skatindami šešėlinę ekonomiką; taip pat neskaidrus viešųjų pirkimų laimėtojų pasirinkimas skatina privataus verslo diproporciją, kai vienas įmones vis neskaidrus laimėtojo pasirinkimas gali nuvesti į bankrotą, o kitas nepelnytai kilstelėti pelningumo prasme.

3. Atlikto tyrimo metu paaiškėjo, jog krizės laikotarpiu viešųjų pirkimų rinka tapo daug patrauklesnė, jog dalis įmonių, o ypač susijusių su statybomis apskritai išsilaiko tik dėl valstybinių užsakymų, taip pat prie ekonomikos gaivinimo prisidėjo ir ES projektų įgyvendinimas, kuriems finansavimas nebuvo sustabdytas.
4. Galios pasiskirstymas vykdant viešuosius pirkimus taip kaip įteisintas ir įstatymuose, taip ir realybėje egzistuoja, didžiąją pasirinkimo ir vykdymo laisvę suteikiant perkančiajai organizacijai (kokios siaurų-plačių sąlygų rengimo politikos laikytis, į ką labiau orientotis – į mažą kainą ar kokybę), kas daro netolygų viešųjų pirkimų poveikį regionams Lietuvoje.
5. Vertinant pagrindinius viešųjų pirkimų pokyčius per pastarąjį 5-tų laikotarpį reikia pažymėti, jog atotrūkis tarp deklaruojamų viešųjų pirkimų politikos siekių ir realybės yra gana ryškus. Bene didžiausiu visų laikų pokyčiu tyrimo respondentai įvardijo elektroninių viešųjų pirkimų atsiradimą vykdomų per Centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą (CVO IS). Ir siekis, jog 2010m. 50proc. visų pirkimų būtų e-pirkimai, pamažu tampa realybe, todėl visos tyrime dalyvavusios įmonės tai įvardina kaip teigiamą inovaciją, visos su ja yra susipažinę ir ja naudojasi. E-pirkimai susiduria su tokiosmis įgyvendinimo kliūtimis: sistemos klaidos, vartotojams naujos dar nepažįstamos pirkimo procedūros, nepasitikėjimas elektronine erdve. Privalumai – mažesni pirkimo siūlymo parengimo kaštai tiekėjams, vidutiniškai 50-80proc.; skaidrumo didinimas; patogesni užsakymų ieškojimas. Tačiau svarbiausias veiksnys dėl ko viešieji pirkimai ir buvo perkelti į elektroninę erdvę – viešųjų pirkimų tarptautinio konkurencingumo skatinimas, siekiant, jog tokiu būdu, viešieji pirkimai būtų prieinami ir užsienio tiekėjams. Tačiau iš tyrimo duomenų buvo matyti, jog šia galimybe nėra naudojama, nes tik vienas iš respondentų sakėsi, buvo susidūręs su tiekėjais iš užsienio, perkančiosios organizacijos teigė, jog užsienio tiekėjų pasitaiko itin retai, pačios apklaustos įmonės užsienio viešuosiuose pirkimuose taip pat nedalyvauja. Todėl galima teigti, jog Lietuva kol kas viešųjų pirkimų sferoje nėra patraukli užsienio kompanijoms.
6. Socialinių bei aplinkosauginių tikslų siekimas per viešuosius pirkimus teorinėje plotmėje tampa vis labiau analizuojamas ir reglamentuojamas, tačiau Lietuvos praktikoje šie abu kriterijai perkančių organizacijų yra vertinami palankiai, bet nenaudojami rengiant sąlygas. Todėl galima teigti, jog ši valstybės politikos sritis yra įgyvendama perkančiųjų organizacijų nepakankamai efektyviai, juolab, kad darnių pirkimų propagavimas skatina darnų visuomenės vystymąsi.
7. Lyginant tyrimo duomenis su baigiamojo darbo analitinėje dalyje pateikta medžiaga, reikia pažymėti, jog yra skiriami tokie viešųjų pirkimų sistemos tobulinti elementai: kvalifikacinių sąlygų aprėpties klausimas, kai reikia pasirinkti ar didesnis įmonių įtraukimas sudarant

abstrakčias, kitaip tariant plačias sąlygas, ar užtikrintos galimybės pasirinkimas, siekiant gauti tikrai kokybišką produktą, kai sąlygos yra specializuojamos; susiklosčiusi viešųjų pirkimų praktika, kai mažiausios kainos kriterijus lemia laimėtoją; skundų tvarkos komplikotumas ir teisinės atsakomybės, netarnaujančios kaip prevencinė priemonė vykdant pirkimų skaidrumą, problema; na ir svarbiausia, skaidrumo trūkumas viešuosiuose pirkimuose, kuris mažina šių pirkimų patrauklumą, užsikrėtusi sistema ir neskaidrūs pirkimai, siekiant bet kokia kaina gauti užsakymus, skatina privatų verslą elgtis antiįstatymiškai ir sekti blogu pavyzdžiu, galiausiai yra neefektyviai naudojamos lėšos

Pasiūlymai

1. Apžvelgus išvadas - siūlama, rengiant viešųjų pirkimų kvalifikacines sąlygas ir nustatant lemiančius kriterijus atrasti balansą. Kadangi šiuo metu yra taikoma arba abstrakčios sąlygos su mažiausios kainos kriterijumi arba siauros sąlygos taip pat su mažiausia kaina, tačiau įtraukiant reikalavimų įmonėms, siūloma siekiant neriboti konkurencijos rengti abstrakčias (plačias) sąlygas, kuriose lemiantis kriterijus būtų ekonominio naudingumo. Tokiu būtų suteikiama galimybė perkančiajai organizacijai gauti kokybiškesnį produktą neribojant įmonių dalyvavimo konkurse.
2. Kadangi viešųjų pirkimų skyrių perkančiosiose organizacijose darbas baigiasi ties sutarties pasirašymu, siūloma dalį atsakomybės perkelti viešųjų pirkimų skyriui sutarties vykdymo metu. Tokiu atveju viešųjų pirkimų skyrius sugebėtų realiau įvertinti savo praktikoje daromas klaidas ir labiau orientuotis į rezultatą ir jo kokybę, o ne procedūras.

SANTRAUKA

MOZURAITĖ, Kristina. (2010) *Public Procurement Evaluation and Impact on Private Business*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. p. 70.

S U M M A R Y

The environment of public sector purchasing has become more complex than ever before. Without all changes it is necessary to remember the purchasing power of government, which directly impacts private business. So the main issue is – if the public procurement transformation goes the right way and how to secure effective function of public procurement. So this graduation paper researches the practice of public procurement in Lithuania. The **aim** of this paper is to analyse and evaluate the impact of government on private business through public purchasing.

This identification of the aim of the paper has led to the following **objectives** of the study:

- ✓ to review the theoretical economic ideologies, which had influence on public procurement and present underlying set of processes and elements in nowadays public procurement in Lithuania;
- ✓ to analyse e-procurement possibilities incorporating with the international aspect;
- ✓ to reveal the society opinion about legality and transparency issues in public procurement;
- ✓ to identify the innovation progress in public procurement discussing sustainable public procurement.
- ✓ invoking the research to compare the theoretical model and real practice in Lithuania of public procurement and to estimate how public procurement gaps impact private business.

Major **findings and conclusions** of the MBA paper can be summarised in the following statements:

1. using the power of public purchasing by the state government can make direct influence on private business income, also to form company's social responsibility, environmental and work quality view by using some criteria. Implementing transparency in public procurement increases competition in the market, which regulates price.
2. the made research revealed that the public procurement market got very attractive to private business in the period of financial crises, because public purchasing could not stop contracting. The main gaps in public procurement are the preparation of conditions, the lowest price criteria in winning the contract, the crippling complaint practice, the lack of transparency prevention
3. the most important changes in public procurement are e-procurement and their adaptability possibilities, with purpose to open procurement to international market, sustainable procurement emerging with its environmental and social aspects.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Seimas (2006) *Viešųjų pirkimų pakeitimo įstatymas*. Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102. Rūšis: Aktuali redakcija 2008-09-15
2. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis KODEKSAS. Aktuali redakcija nuo 2008-12-30.
3. LR Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis KODEKSAS. Valstybės žinios. 2000. nr. 89 Aktuali redakcija nuo 2008-06-27.
4. LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Aktuali redakcija nuo 2009-04-17, 171 (3) str.
5. LR Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, Valstybės žinios, 2000-05-19, Nr. 41-1162. Antras skirsnis, 8 str.
6. LR Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2009-05-23, Nr. 60-2346.
7. LR Vyriausybės Nutarimas „Dėl viešųjų pirkimų vykdymo naudojantis Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos priemonėmis“, Valstybės žinios, 2009-03-28, Nr. 34-1291.
8. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. 50 "Dėl centralizuotų viešųjų pirkimų vykdymo" pakeitimo, Valstybės žinios, 2008-09-11, Nr. 104-3996
9. LR ūkio ministro įsakymas „Dėl tiekėjo sąžiningumo deklaracijos patvirtinimo. Valstybės Žinios, 2006.02.04, Nr.: 14, Publ. Nr.: 520
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-08-08. nutarimas Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 90-3573.
11. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas Komisijos komunikatas Tarybai [interaktyvus]. (2004), *Europos Parlamentui, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui*. {SEK(2004)1639}, p. 3, [žiūrėta 2009-06-06]. Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/eprocurement/actionplan/actionplan_lt.pdf>
12. LR Vyriausybės 2007-08-08 nutarimas Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 90-3573.
13. Directiv 2004/18/EC of the European Parliament and the Council on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts [interaktyvus]. (2004). p. 4, [žiūrėta 2009-04-02]. Prieiga per internetą:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004L0018:20090101:EN:PDF>

Monografijos, straipsniai monografijose, serialiniuose leidiniuose ir duomenų bazėse:

14. AMBRAZEVIČIENĖ, Rima. (2004) Viešųjų pirkimų valstybinio reguliavimo politikos raida Lietuvoje. *Jurisprudencija, Mokslo darbai*, Nr. 59(51), p. 106, ISSN 1392-6195
15. GILPIN, Robert. (1998) *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė. 518 p. ISBN 9986-86-21-3
16. FRIEDMAN, Milton. (1998) *Kapitalizmas ir laisvė*. Vilnius: Mintis. 197 p. ISBN 5-917-00767-6
17. *Ekonomikos modernizavimas: nauji iššūkiai ir ekonominės politinės prioritetai*. (2007) Vilnius: Vilniaus universitetas. 512 p. ISBN 978-9955-33-160-5

18. RAKAUSNIENĖ, Ona. (2006) *Valstybinės ekonominė politika*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas. 768 p. ISBN 9955-19-032-9
19. MISES, von Liudvig. (2006) *Ekonominė politika: mintys šiandienai ir rytdienai*. Vilnius: Eugrimas. 143 p. ISBN 9955-682-41-8
20. HAYEK, A. Friedrich. (2002) *Individualizmas ir ekonominė tvarka*. Vilnius: Eugrimas. 255 p. ISBN 9955-501-28-6
21. RAYMOND, Jeanette. (2008) Benchmarking in public procurement [interaktyvi duomenų bazė]. *Benchmarking: An International Journal*, Caulfield East, Australia: Department of Management, Monash University, Nr. 6, p. 782-793, ISSN: 1463-5771, [žiūrėta 2010 m. sausio 5d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&FileName=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/1310150607.html>>
22. THI, V. Thai. (2001) Public procurement re-examined, *Journal of public procurement*, [interaktyvus], tomas 1, leidimas 1, p. 18. [žiūrėta 2010 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://ippa.org/jopp/download/vol1/Thai.pdf>>
23. WALKER, Helen, BRAMMER, Stephen. (2009) Sustainable procurement in the United Kingdom public sector [interaktyvi duomenų bazė]. *Supply Chain Management: An International Journal*, Lisburn: Improvement and Development Agency for Local Government (IDeA), Nr. 2, p. 128-137, ISSN: 1359-8546, [žiūrėta 2009 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&FileName=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/1770140206.html#1770140206005.png>>
24. SASNAUSKAITĖ, Inesa. (2007). Žalieji pirkimai. Aplinkosaugos kriterijų įtraukimas į viešuosius pirkimus, Magistro darbas. Mykolo Riomerio universitetas, Viešojo sektoriaus ekonomika, p. 32, cit pagal: The Procura Manual, A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement– Freiburg: 2003.
25. SOLOVEIČIKAS, Deividas, MARKAUSKAS, K, AVIŽA B, BAGDANSKIS J. (2007) Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros strategija [interaktyvus]. P. 348, [žiūrėta 2010 m. sausio 13d.]. Prieiga per internetą: < www.ukmin.lt/lt/strategija/doc08/VPI-strategija.doc >
26. JUOZAPAVIČIUS, Rytis. (2006). Kaip praskaidrinti viešuosius pirkimus. *Transparency International Lietuvos skyrius Informacinis leidinys*, Vilnius: Eugrimas, p. 6. ISBN 9955-682-38-8
27. AMBRAŽEVIČIENE, Rima. (2003) Teisėtumo užtikrinimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas. Nr. 46(38), p. 109.
28. THEILEN, Bernd. (2008) Lobbying and Contract Delegation in Public Procurement. *B.E. Journal of Economic analysis and Policy*, Kalifornija: The Berkeley Electronic Press, Nr. 1, p. 1-33. ISSN-1935-1682
29. MYRRAY, J. Gordos. (2009a) Improving the validity of public procurement research [interaktyvi duomenų bazė]. *International Journal of Public Sector Management*, Lisburn: IDeA, Nr. 2, p. 91-103, ISSN: 0951-3558, [žiūrėta 2009 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&FileName=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/0420220202.html>>
30. ERRIDGE, Andrew, GREER, Jonatan. (2002) Partnership and public procurement: building social capital through supply relations [interaktyvi duomenų bazė]. *Public administration*, Malden, USA: Blackwell Publishers, Nr. 3, p. 503-522, [žiūrėta 2010 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=1&hid=3&sid=9c2f03ec-e23e-4072-9cb5-64496835bc4b@sessionmgr10>>

31. VENGRAUSKAS, Vytautas, GINEITIENĖ, Zina, ŠERPYTIS, Karolis, GIRDENIS Juozapas. (2008) Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių vaidmuo Lietuvos viešųjų pirkimų rinkoje. *Viešasis administravimas*, Vilnius: Vilniaus Universitetas, Nr. 19, p. 29-35. ISSN – 1648-4541.
32. MCCUE, P. Clifford, GERASIMOS, A. Gianakis. (2001) Public purchasing: who's minding the store? *Journal of public procurement*, [interaktyvus]. T. 1, leidimas 1, p. 71-95. [žiūrėta 2010m. gegužės 5d.]. Prieiga per internetą: <http://ippa.org/jopp/download/vol1/McCue.pdf>
33. MCCRUDDEN, Christopfer, (2004). Using public procurement to achieve social outcomes, *Natural resources forum* 28 [interaktyvus]. P. 257-267, [žiūrėta 2010 balandžio 14d.]. Prieiga per internetą: <http://www.edf.org.uk/news/ChrisMcCruddenPaper.pdf>
34. MURRAY, Gordon, J, (2009b). Public procurement strategy for accelerating the economic recovery [interaktyvi duomenų bazė]. *Supply Chain Management: An International Journal*, Lisburn: Improvement and Development Agency for Local Government (IDeA), Nr. 6, p. 429-434, ISSN: 1359-8546, [žiūrėta 2010 m. sausio 10d.]. Prieiga per internetą: <http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&Filename=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/1770140605.html>

Elektroniniai šaltiniai:

35. Viešųjų pirkimų centralizavimo galimybių Lietuvoje studija (2006), [interaktyvus]. Vilniaus universitetas: Ekonomikos fakultetas, [žiūrėta 2009m. birželio 6d.]. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/viesieji-pirkimai/naujienos/mtyrimo-darbas.doc.
36. JURGELEVIČIENĖ, Sigita. (2010-04-08) Viešųjų pirkimų tarnyba, *ŽVP organizavimo teisiniai pagrindai. ŽVP stebėsena, statistika, perspektyvos, mokymai*, [interaktyvus]. Konferencijos medžiaga, [žiūrėta 2010m. balandžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vpt.lt/rtmp8/dtd/index.php?pid=12118921075&cid=12118921330&sid=1&lan=LT>
37. Viešųjų pirkimų tarnyba prie LR vyriausybės [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos įstatymai, [žiūrėta 2009-06-02]. Prieiga per internetą: <http://www.vpt.lt/rtmp8/dtd/index.php?pid=1089184506&cid=1138611642&sid=1&lan=LT>
38. Impact Assessment Action Plan on electronic Public Procurement Part 2: Baseline Scenario [interaktyvus]. (2004), p. 2, [žiūrėta 2009-04-02]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/eprocurement/2004-12-impact-external-vol2_en.pdf
39. eEurope 2005: An information society for all [interaktyvus]. (2002) *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and Committee of the Regions*, Brussels, nauja redakcija 2009-01-01, p. 11, [žiūrėta 2009m. birželio 6d.]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2002/news_library/documents/eeurope2005/eeurope2005_en.pdf
40. Aplinkosaugos vadybos sistemos – indikatorius žaliems pirkimams [interaktyvus]. (2009) Aplinkos ministerija, [žiūrėta 2009m. birželio 12d.]. Prieiga per internetą: <http://aaa.am.lt/VI/files/0.705243001232355068.pdf>
41. Viešųjų pirkimų tarnyba, Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus, (2009), [interaktyvus], p. 4. [žiūrėta 2010m. balandžio 30d.]. <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2010/vp/Informacija.Apie.VP2009.pdf>
42. Viešųjų pirkimų tarnyba, Informacija apie 2009m. viešuosius pirkimus (perkančiųjų ir tiekėjų sąrašas), (2009), [interaktyvus], p. 4. [žiūrėta 2010m. balandžio 30d.]. <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2010/vp/TOP.100.pdf>

43. Good Governance for Development in Arab Countries Initiative E-Procurement in a Euro-Mediterranean Comparative Context (paper) Giuseppe Pennella Head of Research and Development, Foromez Naples [interaktyvus]. (2006), p. 8-9, [žiūrėta 2009m. birželio 12d.]. Prieiga per internetą: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/CAIMED/UNPAN022582.pdf>>
44. Elektroninių pirkimų teisinis reglamentavimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-05-23]. Prieiga per internetą: <http://www.eviesiejipirkimai.lt/lt/elektroniniu-pirkimu-teisinis-reglamentavimas>->
45. Apie Centrinę viešųjų pirkimų sistemą - CVP IS [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-05-23]. Prieiga per internetą: https://pirkimai.eviesiejipirkimai.lt/ppo_startpage/apiecvpis.htm>
46. Viešieji pirkimai [interaktyvus]. (2006), *Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletėnis* Nr.2 (19), p. 5-6, [žiūrėta 2009-06-06]. Prieiga per internetą: <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2IB2006.pdf>>
47. Ramboll Management. Impact Assessment Action Plan on Electronic Public Procurement. Part 2: Baseline Scenario [interaktyvus]. (2004) p. 12, [žiūrėta 2009-05-16]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/eprocurement/2004-12_impactexternal-vol2_en.pdf; >
48. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo veiksmų planas Komisijos komunikatas Tarybai [interaktyvus]. (2004), *Europos Parlamentui, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui*. {SEK(2004)1639}, p. 3, [žiūrėta 2009-06-06]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/eprocurement/actionplan/actionplan_lt.pdf
49. ŠIAUDINIS, Andrius. (2008-12-15) Aplinkosauginiai kriterijai žaliuosiuose viešuosiuose pirkimuose, [interaktyvus], [žiūrėta 2009-05-05]. Prieiga per internetą: http://www.peritus.lt/lt/viesieji_pirkimai>
50. TRANSPARENCY INTERNATIONAL LIETUVOS SKYRIUS (2009-06-03). Lietuviai – tarp kyšininkavimo lyderių [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-06-05]. Prieiga per internetą: http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=10895&Itemid=24>
51. TRANSPARENCY INTERNATIONAL LIETUVOS SKYRIUS (2009-01-21). Nėra pažangos pažabojant korupciją viešuosiuose pirkimuose [interaktyvus], [žiūrėta 2009-06-05]. Prieiga per internetą: http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=10866&Itemid=25>
52. TRANSPARENCY INTERNATIONAL LIETUVOS SKYRIUS (2009-04-28). TILS atstovas dalijasi mintimis apie viešųjų pirkimų organizavimą Lietuvoje, [interaktyvus], [žiūrėta 2009-06-05]. Prieiga per internetą: http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=10888&Itemid=25>
53. Viešųjų pirkimų centralizavimo galimybių Lietuvoje studija. Vilniaus universitetas, Ekonomikos fakultetas, 2006 m. cit. Pagal - Flynn L., Johnson F. Purchasing and Supply management. New York: McGraw-Hill, 2002, - 730 p. http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/viesieji-pirkimai/naujienos/mtyrimo-darbas.doc>
54. Transparency International“ antikorpūcinėje programoje pasigenda konkretumo ir kompleksiško [interaktyvus]. Politinė korupcija, [žiūrėta 2009-06-05]. Prieiga per internetą: http://www.mediabv.lt/res_zinpr_det.php?id=22569>
55. Perkančiųjų organizacijų tikrinimai [interaktyvus]. Viešųjų pirkimų tarnyba, [žiūrėta 2009-06-13]. Prieiga per interneto: <http://www.vpt.lt/rtmp8/dtd/index.php?pid=12118921105&lan=LT>>

56. "Transparency International" viešųjų pirkimų ekspertų interviu "Verslo žinioms" [Interaktyvus]. (2009-04-30) [žiūrėta 2009-06-14]. Prieiga per internetą: http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=10889&Itemid=24
57. Capitalising on eProcurement, [interaktyvus]. Europos Komisijos tinklalapis, [žiūrėta 2009m. gruodžio 30d.]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/policy/impact/eproc/index_en.htm
58. Apie 2008 metų viešuosius pirkimus, [interaktyvus]. Viešųjų pirkimų tarnybos tinklalapis, [žiūrėta 2009m. gruodžio 30d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2009/paslaugos/2008mIVketvirtisir2008m.pdf>
59. Viešųjų pirkimų statistika, [interaktyvus]. Centrinė viešųjų pirkimų informacinė sistema, [žiūrėta 2010m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cvpp.lt/>
60. KUPRYS, Povilas, LSA atstovas Briuselyje, Savaitės aktualijų Briuselyje apžvalga, įvykiai spalio 27-31d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009m. gruodžio 30d.]. Prieiga per internetą: <http://www.silute.lt/publ/pranesimai/Briuselis1031.doc>
61. Konferencija, skirta Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos dešimtmečiui (2007). Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacinis biuletenis „Viešieji pirkimai“, Nr. 1(22), p. 2.
62. IGNATAVICIUS, Gytautas. (2009) Žalieji pirkimai – nuo idėjos iki įgyvendinimo, [interaktyvus], seminaro medžiaga, [žiūrėta 2009m. gruodžio 29d.]. Prieiga per internetą: [http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2009/seminarai/Pristatymas-1dienaIgnatavicius\(PeritusSprendimai\).pdf](http://www.vpt.lt/admin/uploaded/2009/seminarai/Pristatymas-1dienaIgnatavicius(PeritusSprendimai).pdf)
63. SOLOVEIČIKAS Deividas, (2007). Įmonės gali apžioti ir didesni už save kąsni, pataria žinovai [interaktyvus]. *Verslo žinios*, Nr. 94, p. 15, [žiūrėta 2009 m. gruodžio 33 d.]. Prieiga per internetą: <http://archyvas.vz.lt/news.php?id=700293&strid=1002&rs=0&ss=c94e1a979ff1136f2bc622acb43a9041&y=2007%2005%2022> >

Tyrimo interviu:

64. Kėdainių rajono savivaldybė, respondentas - Viešųjų pirkimų skyriaus vedėja Virginija Vaičiulienė.
65. Pirminės sveikatos priežiūros centras Kėdainių skyrius, respondentas – vyriausioji gydytoja Audromė Rimkevičienė.
66. UAB „Kėdainių konservų fabrikas“, respondentai – generalinis direktorius Vygantas Vanagas, komercijos skyriaus specialistis Edgaras Stakaitis.
67. AB „Lifisa“, respondentas – komercijos skyriaus direktorius Ždanas Reseponovas.
68. AB „Kauno paminklų projektavimo restauravimo institutas“, respondentai – direktorė Eglė Čiurlienė, vydybininkė – Jurga Stakaitė.
69. UAB „Gryns“, respondentas – įmonės architektas Rytis Vieštautas.
70. UAB „Laugina“, respondentas - sąmatininkė - vadybininkė Irina Solodinova.
71. UAB „Vikstata“, respondentas – statybos direktoriaus pavaduotojas Vidmantas Raguckas.
72. UAB „Restauracija“, respondentas – generalinis projektų vadovas Simas Bronislovas Deveikis

PRIEDAI

1 Priedas

Korupcijos prevencija

1. Sudaryti lengvą priėjimą prie informacijos apie konkursą visiems konkurso dalyviams bei visuomenei apie visus konkurso tarpsnius, tarp jų atrankos ir vertinimo eigą, kontrakto trukmę ir sąlygas, bei bet kokius pasikeitimus.
2. Suteikti konkurso dalyviams pakankamai laiko pasiūlymams parengti ir pasirengti konkurso reikalavimams (jeigu tokių yra).
3. Užtikrinti, kad nė vienas dalyvis negautų slaptos informacijos bet kuriame proceso tarpsnyje, ypač informacijos apie atrankos eigą.
4. Įsteigti juodąjį sąrašą kompanijų, kurių korupcinė veikla yra pakankamai įrodyta. Neleisti kompanijoms, esančioms juodajame sąrašė, dalyvauti užsakančios institucijos projektuose tam tikrą laikotarpį. Tokie sąrašai gali sudaryti prielaidas įvairioms manipuliacijoms ir šmeižtui, todėl viešajam sektoriui būtina turėti aiškų nusižengėlių viešinimo reglamentą ar galimybę sprendimą apskusti, tačiau galimybė įkliūti ir būti paviešintam turėtų atbaidyti bent dalį kyšininkų. Sėkmingą juodųjų sąrašų praktiką yra įgyvendinęs Pasaulio bankas.
5. Užtikrinti, kad vidinės ir išorinės priežiūros institucijos būtų nepriklausomos ir veiktų efektyviai, ir kad jų ataskaitos būtų prieinamos visuomenei.
6. Užtikrinti, kad visiems viešiesiems pirkimams, didesniems už tam tikrą nustatytą kainą, būtų skelbiamas atviras konkursas. Išimtyt turi būti aiškiai apibrėžtos ir gerai pagrįstos.
7. Griežtai atskirti pagrindines konkurso vykdytojų pareigas, kad atsakomybė už projekto poreikio įvertinimą, pasirengimą, atranką, kontraktą, priežiūrą ir kontrolę atitektų tarpusavyje nesusijusioms institucijoms.
8. Pritaikyti tokias sprendimų apsaugos priemones, kaip kolektyviniai sprendimai bei pareigūnų rotacija „jautriose“ pareigose. Pareigūnai, atsakingi už pirkimus, turėtų būti gerai apmokyti ir pakankamai atlyginti.
9. Užtikrinti, kad užsakymo pakeitimai, kurie keičia paslaugų kainą arba aprašymą daugiau, nei iki tam tikros ribos, būtų tikrinami aukštu lygiu, geriausiai institucijos, kuri paskelbė konkursą.
10. Įdiegti elgesio kodeksą, kuris įpareigoja užsakančią instituciją ir jos darbuotojus laikytis griežtos antikorupecinės politikos.
11. Įdiegti Sąžiningumo paktus viešuosiuose pirkimuose, įpareigojančius visus juos pasirašiusius susilaikyti nuo kyšininkavimo. Ši deklaracija buvo patvirtinta 2006m. Lietuvoje. (LR ūkio ministro įsakymas „Dėl tiekėjo sąžiningumo deklaracijos patvirtinimo, (2006), Nr. 14) Tokios deklaracijos

efektyvumu yra abejojama, nes ji labiau orientuota į prevenciją ir tiekėjo sąžinę. (Juozapavičius, (2006), [interaktyvus]).

I. Stiprybės	II. Stiprybės
<p>Lietuvoje sukurta moderni ES direktyvų reikalavimus atitinkanti viešųjų pirkimų teisinė bazė.</p> <p>Įgyvendintos 2004/17/EB, 2004/18/EB ES direktyvos ir kiti ES viešųjų pirkimų teisės šaltiniai.</p> <p>Yra suformuota stipri institucinė infrastruktūra, kuri užtikrina racionalią viešųjų pirkimų sistemos raidą.</p> <p>Nuolatinė politinė parama Vyriausybės vykdomoms viešųjų pirkimų reformoms.</p> <p>Lietuvoje praktiškai įgyvendintas centralizuotas informacijos apie viešuosius pirkimus skelbimas ir rinkimas.</p> <p>Perkančiosios organizacijos, tiekėjai, kitos su viešaisiais pirkimais susijusios institucijos palyginti gerai apsirūpinę kompiuterine technika.</p>	<p>Norintys dalyvauti viešuosiuose pirkimuose tiekėjai priversti kreiptis mažiausiai į keturias valstybės institucijas tam, kad gautų kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus. Tai didina dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose išlaidas ir administracinę naštą.</p> <p>Neefektyvi viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistema, ypač paskutinis jos etapas – ginčų sprendimas teismuose. Ginčų nagrinėjimas teismuose užtrunka ilgiau, nei numatyta VPĮ.</p> <p>Aukštas korupcijos suvokimo indeksas visuomenėje. Nėra nuolatinio korupcijos lygio suvokimo monitoringo.</p> <p>Būtina skatinti viešųjų pirkimų specialistų bendradarbiavimą ir keitimasi gerąja patirtimi. Šiuo tikslu VPT turėtų organizuoti konferencijas viešųjų pirkimų specialistams, taip pat įsteigti internetinį specialistų forumą.</p> <p>Palyginti su kitomis pažangiomis ES šalimis, Lietuvoje žemas viešųjų pirkimų centralizavimo lygis.</p> <p>Lietuvoje trūksta kvalifikuotų viešųjų pirkimų specialistų.</p> <p>Viešųjų pirkimų dalyko mokymai yra nesistemiški.</p> <p>Jokia mokymo įstaiga nėra įtraukta į viešųjų pirkimų specialistų rengimo sistemą.</p> <p>Perkančiosios organizacijos dažnai perka tokias pat arba analogiškas prekes ar paslaugas, taiko tokius pat pirkimo metodus, todėl Lietuvoje yra mažas novatoriškų pirkimų skaičius.</p> <p>Viešųjų pirkimų dalyviams trūksta informacijos apie novatoriškus viešuosius pirkimus, jų vykdymo galimybes, todėl būtinas švietimas.</p> <p>Nėra sistemingai skatinama socialinė tiekėjų atsakomybė.</p>

Priedas 2

Viešųjų pirkimų sistemos SSGG analizė

III. Galimybės	IV. Grėsmės
<p>Realizuota „vieno langelio“ gaunant kvalifikacijai patvirtinti reikalingus dokumentus galimybė sudarytų geresnes sąlygas tiekėjams dalyvauti viešuose pirkimuose.</p> <p>Sutrumpinus viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo terminus efektyvesne taptų viešųjų pirkimų kontrolė, pagerėtų ES lėšų įsisavinimo galimybės, būtų mažiau paskatų rinktis mažiau skaidrius pirkimo būdus – neskelbiamas derybas.</p> <p>Padidinus centralizuotų viešųjų pirkimų apimtį, sudarius galimybes vykdyti elektroninius viešuosius pirkimus, būtų sutaupyta nemažai viešiesiems pirkimams skirtų lėšų.</p> <p>Paplitus elektroninio parašo infrastruktūrai ir paplitus elektroniniam parašui būtų sudarytos geresnės galimybės vykdyti elektroninius pirkimus.</p> <p>Lietuvos mokymo įstaigoms įtraukus viešųjų pirkimų dalyką į mokymo programas, būtų skatinamas bei vykdomas efektyvus viešųjų pirkimų specialistų švietimas.</p> <p>Pateikus visuomenei išsamios informacijos apie novatoriškus viešuosius pirkimus bei jų vykdymo galimybes, galėtų padidėti novatoriškų viešųjų pirkimų skaičius.</p>	<p>Aukštas korupcijos suvokimo lygis gali paskatinti ne liberalizuoti, bet dar labiau sugriežtinti reikalavimus viešųjų pirkimų procedūroms.</p> <p>Šalyje veikiantis kainų lygio kitimas gali sukelti viešųjų pirkimų ir sutarčių vykdymo problemų, dėl to būtina numatyti kompensacinius rezervus.</p> <p>Labai griežtas ir nelankstus reglamentavimas neleistų plisti viešųjų pirkimų naujovėms, skatintų netyčines klaidas ir tuo diskredituotų viešųjų pirkimų sistemą.</p> <p>Perkančiosios organizacijos ir tiekėjai gali ignoruoti siūlomas viešųjų pirkimų centralizavimo ir pirkimų vykdymo elektroninėje terpėje galimybes, todėl būtina numatyti ir taikyti visapusiškas rėmimo priemones.</p> <p>Centrinės perkančiosios organizacijos gali nepasiekti prognozuojamo viešųjų pirkimų efektyvumo.</p> <p>Nepakankamai aukšta viešųjų pirkimų specialistų kvalifikacija gali neleisti pilnai pasinaudoti naujais pirkimų būdais ir priemonėmis, ypač elektroninius pirkimais.</p> <p>Dėl žymiai augsiančių viešųjų pirkimų apimčių, gali sumažėti viešųjų pirkimų kontrolės lygis, dėl to būtina stiprinti VPT. VPT ypatingai turėtų būti stiprinama keliant viešųjų pirkimų specialistų kompetenciją.</p>

Šaltinis: SOLOVEIČIKAS D, MARKAUSKAS K, AVIŽA B, BAGDANSKIS J, (2007). Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros strategija [interaktyvus]. P. 348, [žiūrėta 2010 m. sausio 13d.]. Prieiga per internetą: < www.ukmin.lt/lt/strategija/doc08/VPI-strategija.doc >

Klausimynas perkančiajai organizacijai

1. Kokius didžiausius pasikeitimus pastebite viešuosiuose pirkimuose per pastaruosius 5m.?
2. Proceso atžvilgiu, kurioje dalyje viešieji pirkimai dažniausiai stringa, kuri grandis pati silpniausia?
3. Kaip pasikeitė rinka ir finansavimas krizės laikotarpiu?
4. Kaip išaugusi konkurencija veikia perkančiąją organizaciją?
5. Kaip vertinate viešųjų pirkimų skundimo galimybe ir kas dažniausiai nutinka, jei laimėtojas nesugeba įvykdyti užsakymo?
6. Kokios firmos dažniau dalyvauja viešuosiuose pirkimuose stambios ar smulkios?
7. Ar mažos įmonės sugeba konkuruoti su didesnėmis dėl įvairių sertifikatų reikalavimų ir pan.?
8. Kaip pasikeitė dokumentų registravimo ir tvarkymo apimtys?
9. Kaip vertinate viešųjų pirkimų tarnybos vaidmenį viešuosiuose pirkimuose?
10. Kiek vidutiniškai procentų sąlygų išrašoma per metus su ekonominio naudingumo kriterijumi, kaip tokios sąlygos paruošiamos?
11. Kokių būdu skelbiama daugiausiai konkursų?
12. Ar atkreipiamas dėmesys tiekėjų patirtį ir atliktų sutarčių sąrašą?
13. CVP IS – kaip ji veikia, lengviau dirbti, sunkiau, darbo sąnaudos padidėjo – sumažėjo, pasitaiko sistemos klaidų?
14. Viešiesiems pirkimams galėtų būti kitas alternatyvus būdas?
15. Ar žinote apie Viešųjų pirkimų įstatymo paskutinius pasikeitimus?

Klausimynas tiekėjams

1. Kiek laiko dalyvaujate viešuosiuose pirkimuose ir kokie įvyko pasikeitimai per tą laikotarpį?
2. Kokią dalį procentiškai viešieji pirkimai užima visų jūsų užsakymų, ir kokią procentiškai dalį užima pajamų?
3. Ar dalyvaujate viešuosiuose pirkimuose tam tikrame regione ar visoje Lietuvoje?
4. Ar dalyvaujate tarptautiniuose viešuosiuose konkursuose, jei taip kokie pagrindiniai dalyvavimo skirtumai tarp Lietuvos ir kitų šalių viešųjų pirkimų sistemų?
5. Ar naudojate centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą? Jei taip, tai kokie privalumai ir trūkumai?
6. Ką manote apie aplinkosauginių kriterijų įtraukimą į viešųjų pirkimų sąlygas?
7. Kokie pagrindiniai privalumai/trūkumai įmonei dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose?
8. Kaip manote, kokią įtaką viešieji pirkimai kaip vienas iš valstybės išlaidų keliavimo būdų, turi valstybės ekonomikai ir privačiam verslui?
9. Kuris iš viešųjų pirkimų principų - *lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo* Jūsų manymu yra pats pažeidžiamiausias?
10. Dalyvaudami viešuosiuose pirkimuose konsultuojate su ekspertais, ar bandote naujas galimybes?
11. Ar jūsų konkurentai dalyvauja Viešuosiuose pirkimuose?
12. Kokią reikšmę viešųjų pirkimų užsakymai turėjo krizės laikotarpiu, gal pereita daugiau prie privačių užsakymų?
13. Ar pasitaiko konkursų, kuriuose būtų naudojama ir kiti kriterijai, ne tik mažiausios kainos?
Ar dėlto nesikeičia kokybė?
14. Kokiu būdu dažniausiai dalyvaujate viešuosiuose pirkimuose?
15. Jūsų manymu, ar pakankamai kvalifikuoti specialistai dirba šioje srityje?

AB „Restoracija“ (1)

- 1) CVP - naudlinga, us nepopromotijs dok. grupuo. Mokanti doka. paskiau bet darini sistemos struktura, toki procedurini laukimas
- 2) PDF ranku sukurati; sistemos, istuota, neli loiti sprendimo, pavidai, 50t jeigu istam regione jostoga. Pluris, us skaid- nimo dalyvai.
- 3) Mazi valdos laikus kitu juo darbo yra vertinimas.
- 4) Pa asoti reikolaumai, visi gali dalyvaut.
- 5) Sevaite je popromoti 5-10-20 usoty sau part. org. je uogaus, kai souudo nepolekruiter firmos.
- 6) Todeli grasos tulujuo gnyui uostolai.
- 7) Kokureni je sta padidinti nru.
- 8) Valstybiniai uostu apm pordingos vertinimas.
- 9) Naudojimas ESTER suostini programos.
- 10) Dalyvavimas 5-4 o pa kure 30-40.
- 11) Kuriu souka prouteti nuostyrai, us auksciai darbo jeje bei- nudoms dirguloi dalyvai, nei nuostyrai, toki dalyvai is lity suoti. at nuostyrai nuostyrai.
- 12) Nasyja pilniam slyps jomai je, bet nruos nuostyrai.
- 13) T. p. uostyrai, us apmity je dideli, gelyrai dalyvai jostini suoti.
- 14) Aplinkorungiuje uostyrai, tle is paici firmos yra uostyrai. Ekologiniai darai dalyvai.
- 15) Blogai suostyrai, us jeigu jontuie pinijai tuki tai tute nruos, us pat pordide problema.
- 16) Pop. jolyai sika, dalyvai patys.
- 17) Piraiu kliaty jostyrai uira.
- 18) Darinaijai dalyvai atiruos konkursu.
- 19) Kortu is reikolaumai atilytu nruoi sruos, uostu is atilytu nruoi.
- 20) Del pat popromoti kvalifikuoj reikolaumai uostyrai kolyrai.
- 21) Salypose tunc kureni je, kuriai gali isjudyti, tle nruos is dalyvai- jontyrai

AB "Kifora"
Komercijos skyriaus direktoriui Žilavui
Kėdainiai 2010-04-16

Nušalinant pirkimose nedalyvaujančią
Bet gauna ES finansavimą ir tade galimas du atvejai
Apklauso apie mūsų veiksmus, kaip skatinama laisvotyje.
Sip nitių kurioja LKVA - Žitima verslo pomsuo apskaita
Lolai sandu skomunim vaudingumas, o ne bairis.
Tampautinimui pirkimose nedalyvaujančią.
Miroda uoi gamaisio tėtis.
Vakoni diktuieli skizhuon tarp idio ir pirstaus skbuig, cas
Jain sandu kolypis ir toi ka gauna es ja vobosom paimigis.

AB "Kauko" perustettu restaurointia ja
projekteita varten

Direktori Egli toimii

Nadefinimie Jurgata Oruaita, Kaupungin 2010-05-25

4.5 metry

Elektroninen julkaisu, plussat - datus grucias uuehiggo gaud, n-luokas
muunon - loku tucupi tucunai, n-luokas klaidy jositcello.

90% n-luokas, aha n-luokas.

Dinamisten julkaisien, julkaisujen auttas

Pats kokouksen kumplektsion, julkaisujen auttas auttas.

Tampereen julkaisun ja auttas klaidos;

3. julkaisun tui julkaisun.

Pats julkaisun uuehiggo, ientate auttas, suu julkaisun, auttas ientate
uuehiggo, uet d-luokas n-luokas n-luokas julkaisun.

50 tuua sertifikate julkaisun, auttas auttas auttas n-luokas

Dinamisten julkaisun julkaisun n-luokas, o n-luokas n-luokas.

Finnairin julkaisun julkaisun n-luokas, uet ES julkaisun, julkaisun loku tucupi.

Kauko julkaisun julkaisun n-luokas.

Pats kokouksen kl. uuehiggo julkaisun julkaisun, julkaisun n-luokas
100% - loku kl.

56 kokouksen auttas 25 loku julkaisun.

Nadefinimie julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun, uet uuehiggo, auttas auttas auttas.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun, julkaisun
auttas julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun
auttas. Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Dinamisten julkaisun

Auttas julkaisun, julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun
auttas julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun julkaisun.

Procedurain lelei saaku jollita i v.p. se ollema jollita, bavael
vyravava.

Kortain uutor, loel laivutojen jostenallesi ungelai jostolehti arde-
lyyad.

Kollegi keacia, on jostenallesi orgunivampi gava kolleksi n taata
mondele uutorin spandivava, on jost gava kolleksi.

Taij jost jostenallesi gava jostenallesi dalyneant 100 mln. keakure
kai, taer nstos lelei jostenallesi, keakure jostenallesi saakure,
e keakure jostenallesi appalojavea, on jost jost keakure jostenallesi
keakure keakure jostenallesi jostenallesi.

Nesūjā pirkumu skaidrums
Kildzinājuma rajona savivaldībai

Kildzināšana 2010-04-26

Skaidrums veidots Vairāku lēmumu

Per 2009 u. 958 pirkumai ir 224 mln. Lt.

Darījums uztur velti ir darījums atvērta konkursa
Ja uztur V. p. d. dienā, kas ir pirkuma.

Būvniecības projekta nosaukums ir veidots (A un B)

A projekta jēga ir veidots t. k. 17 mln. 600

kapal B, nepabeigtais nū velti ir nepabeigti būvniecība

Veidots sūnujām un pirkumam ir veidots.

Ja pirkumu ir veidots pirkumam.

3 st. 20% sūnujām ir veidots nepabeigti būvniecība.

Pirkuma, kas darījuma uztur velti ir veidots, bet ja darījuma ir veidots
atvērta konkursa, un darījuma ir veidots, pirkumam ir veidots
Kildzināšana ir veidots, bet ir atvērta konkursa ir veidots
Veidots ir veidots 15% kildzināšana ir veidots ir veidots
veidots ir veidots.

30% kildzināšana ir veidots ir veidots.

Tam ir veidots ir veidots ir veidots.

Nesūjām ir veidots ir veidots ir veidots.

Darījums ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots

Pirkumu ir veidots ir veidots ir veidots.

Darījums ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

Veidots ir veidots ir veidots ir veidots ir veidots.

1. on kolme suuri piirustus muodossa, joihin on otettu ² uusia
uusia kriteeriumia koulun ja, joihin on otettu koulun ja otettu uusia
kriteeriumia.

Kokouksen päätös on se, että koulun ja otettu uusia kriteeriumia
koulun ja otettu uusia kriteeriumia.

Koulun ja otettu uusia kriteeriumia.

Elektroninen systemi - didaktiikka, ja uusia kriteeriumia, koulun ja otettu
uusia kriteeriumia. Koulun ja otettu uusia kriteeriumia, koulun ja otettu
uusia kriteeriumia. Koulun ja otettu uusia kriteeriumia, koulun ja otettu
uusia kriteeriumia.

Buna Sveikatos SVP mialouami civilin atskolomysa draudimam.
Nedon in dalyjy ponivde utluci utgi kesis reupti tolio draudimam
jregistruote juoci ketipje. O dalyjai Lietuvoje ypa du juoci
opliucias tiktis tolim pablogam, kadet dlt kocius moneidam
50 tita. per metus, in keip tici uia koulomocijos kocius goli
uikti.

Proceso atzilpui sutuainai doli ypa krolifiluseidamj reikolomamj poru-
grauos.

Pontaike, kas laicutejos unopala ispedyt aktantis slygy.

Dalyjaijy pibicimam juocian delyta firmos.

At kartai uocin, kas laicutejy toiu regione erocios firmos,
un potygenin aptamomimam, tartum jon'ocijy kocius uocidam go,
tada is galimam gretai pirstatyt, un sicut'laicuteos sicuti-
tugos. Todel buty goci per tikejy buty koubtesei.

Sautif'koceri uia piniypt'ocui reikolomamam kociusimam koubtesei
koulomocui rykococui juocian sicutis sodici opklama iki 100%.

10) Skaidrumas pociidricimam suukleimam konkurencos.

Nuicijy pibicimam pablogamam gnos kides isclitit' ypa robt. pi-
aigos, un ja pibicimam sicutanti, tada goli buty pociidricimam
skaidrumam

Kaupine Teine Soladinova
2010 valandite 19d.

- 1) Pn 10 uetij docho katen, usoljenu poljgoj
- 2) Atarado ES finansovnuos, kaip dar nbe n utijjy pidiens smij.
- 3) Vidutiniškai 50% nra usoljenu usruos vortij, let bicai lauketon-
* pui apri 90%.
- 4) Delynujy tit stambiuos konkurnos
- 5) Kai as lvi kotopiu padidijus konkurnojai laloo suuzij's bacia.
- 6) Stambiuos projektus poljgoj tura suvros.
- 7) Delynujy nroje kotonoj, tui ISO apli kotopiuj sertifikatoj.
- 8) Utrovojje uobdelynujy, us omu per kiti zovrus.
- 9) CVP1- vnti ko teigiamai, us gromuo vponuujy d. buda,
stambiuos dokumetu uovojius, us tyly topijas vntil vti reuti
- 10) Nius blicten vnti ko teigiamai, us ypo ai stui teigly.
- 11) Kur tura ES finansovnuos nichluigos lola dideli gromujy
- duudiuo gromujy, atirouoda apyortiuoj lvi j' talduos,
kou'ujy nroty gromujy ^{lvi j' talduos} ir diktat' tounio n' vtiun meto pot.
- 12) Kluis, havi apuolijius gromuoto, stambiuos ???
- 13) Let usruos havi n' ralykas upeli nichlont dlojuujy.
- 14) Apstibai nroty pidienu kaip buda ypa grom, us vti ko
apibruota;
- 15) Prouuuius uovoleiguos pntat'ko vti, papol getto upj laye
delynos kulios.
- 16) Stambiuos stambiuos firma delynujy. (sminkit'vin' vti ko)
- 17) Nrotyjy pidienu specialit' kvalifikacij' lola stit'cuo.
- 18) Jaiju kumrai ypa, o j' pntat'kuu uovolei reugruos, vti
ju nri nohou.
- 19) Kou'p vlyuokunij stambiuos pntat'ko us pntat'kuo organizacij,
- 20) Lelai koga vtiouja, havi vtiou pntat'kuo, pntat'kuo stambiuos
o pntat'kuo vtiou, us dnt' vtiou vtiou, us pntat'kuo vtiou
dnt'kuo, dnt'kuo vtiou vtiou, us vtiou vtiou vtiou, us
21) pntat'kuo vtiou vtiou vtiou vtiou vtiou vtiou.

daugiau (2)

- 23) Kankuravėnai dalyviai.
- 25) Jungtinis vertės sutartis pamtaria / ne rodo bei grūdas pėdi dės,
o pėdi dės'ei sup. truputį suklaidi / siuklėnai wordi unoti dės.
- 24) Dėimėnai dalyviai atnėmė konkursas.
- 25) Žalėmėnai pasidėkėmė šėdėmėnai, nes suklė jėdėkė.
- 26) Vėsiėnai pėliėmėnai pėtraukėmė dėsėis E⁵ pėtraukėmėnai.
- 24) Jėgė nėktėi, tui gėmėnai pėnėktėi vėsiėnai.
- 28) Jė dės pėt pėktėi nė vėsiėnai: vėsiėnai kėmė, o pėnėktėi,
- 24) kėi jė dėsėmėnai jėkėmė tui, o jė dėsėmėnai kėmėnai pėnėktėi.
- 29) Kartėnai gėmėnai dalyviai vėsiėnai, nes nėktėi jėkė dės
gėmėnai: suklė, kėmėnai, kėi tui pėliėmėnai pėnėktėi
o jė dės jė pėnėktėi kėi kėmėnai.
- 3) Mėnė kėmė tui, kėi pėnėktėi nė dėsėmėnai, nė pėnėktėi.
- 21) APTB daugėnai pėnėktėi.
- 32) Vėsiėnai pėnėktėi vėsiėnai.

UAB "Gryns"
architektas, Lyda's Vistautas
2010 balandžio 5d. Kaunas

4 darbuotojai

Suaukštinis išsilymuose dalyvauja
Prisilumai, ir kitiems senuka
Norskuriam

Nglo; uolajum, ir naujai pradip dalyvauja
VPIS gerai, aubšiai ušiuo kaim, suu, ir vėnuai
naudojami, bet ji elosiai tuos ušdujka.

It nity išsilyumų pajamų redang apū 20% per
mėnesius metus.

Slypi būna abstricija, o h gerai; gylė
Dalyvauja ušduj 1 metais sė.

Arliu korang; uig kiteris ušdujka
Prisilumai uš uš, kai in išsilyumų misedij
Nūšij pūliumai kapp sušdu ušdujka.

Koukurentai ušduj dalyvauja

Kereite pūc nity pūliumai, uš ušduj misedij sfoj.

Škouai uš ušdujka ušdujka.

Dalyvauja ušdujka ušdujka.

Dalyvauja suu regiore

Komptautiuose redalyvauja

Tūliumai dalyvauja ušdujka ušdujka ušdujka.

UAB „Nikštata“

Statybos juosai, Statybos direktoriaus por. V. Kęglutis

Kėdainiai 2010-05-03

Juoniai įsikūrusi 1998 m., nuo tada ir dalyvauja nebevaruota rinkimuose.

Anuo dirba 1 metų kokybiniai prie neįvykusių pildymų. EVPS yra teigiamas dalykas, bet daug netikslumų, klaidų, portalo skaidinėjimas kabinis.

2009 m. dalyvavo 20 kabinais, už neįvykusių, nes perindėjimas per didelę kainą.

Kolai rubito kaina kūrėsi nete.

kokybiniai pildymai, bet ne išose sėkme.

portali, kad kad. rajono savivaldybės išleisti sėkme, uke-
siai papildomų rinkimų.

Kitas finansuoti gali būti sėkme, kaip dalyvaujantys.
kabinis dalyvavo ir kaip - to turi 5 finans, ir sėkme, jėg jėg
užsėkme tai pildomų neįvykusių.

Su pildomais kabinais dalyvavo dalyvavo.

Užsėkme pildomų yra teigiamas, kad galėčiau įsireguliuoti kabinais
(autros pildomų gali būti portali, jėg 40 kabinais).

ES poramų finansuojamose projektuose dalyvavo.

Pildomų ir dalyvavo išose kabinais.

Kabinis dalyvavo ir teigiamas (teigiamas), bet turi jėg
užsėkme, rubito kabinais.

Kabinis dalyvavo kabinais kolai dalyvavo. Atleidyti užsėkme, uke-
siai pildomų.

V. p. gnos būdais neįvykusių teigiamas, bet kaip kabinais teigiamas
teigiamas, dalyvavo sėkme, uke-
siai pildomų.

Kabinis neįvykusių uke-
siai pildomų, kad dalyvavo uke-
siai pildomų.

Dalyvavo regionais pildomų.

Dalyvavo ir pildomų sėkme.

Dalyvavo pildomų sėkme.

Dalyvavo išose kabinais.

Analizavus objektus dalyvavo regionais kolai sėkme.